

**T.C.
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**1980-2013 YILLARI ARASINDA YAŞANAN BAZI SİYASİ
OLAYLARIN TÜRKİYE EKONOMİSİNE ETKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

MEHMET SELAHATTİN ÖZBAY

GAZİANTEP-2016

**T.C.
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**1980-2013 YILLARI ARASINDA YAŞANAN BAZI SİYASİ
OLAYLARIN TÜRKİYE EKONOMİSİNE ETKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

MEHMET SELAHATTİN ÖZBAY

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. SELİM ERDOĞAN

GAZİANTEP-2016

T.C.
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS... TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI

Öğrencinin

Adı-soyadı	Mehmet Selhattin Özbay
Numarası	132101079
Anabilim/ Bilim Dalı	İktisat

Tez Savunma Bilgileri

İlgi : Enstitü Yönetim Kurulu'nun 14.03.2016 tarih ve 0.7... sayılı oturumunda karar verilen,

Tez Konusu	1980-2013 Yılları Arasında Yaşanan Bazı Siyasi Olayların Türkiye'de Ekonomisine Etkileri
Sınav Tarihi	
Sınav Saati	
Sınav Yeri	

Karar

Sınav Süresi					
Oybirliğiyle	☒	Oyçokluğuyla	☐		
Kabul	☒	Düzeltilme	☐	Red	☐

Karar Gerekçesi	
-----------------	--

Hasan Kalyoncu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği hükümleri uyarınca "Yapılan Tez Savunma Sınavı 3... kişilik Jürimiz tarafından gerçekleştirilmiş ve adayın durumu bu tutanakla tespit edilmiştir."

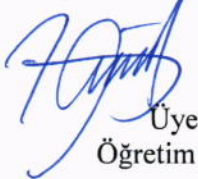
Jüri Başkanı
Öğretim Üyesi

Prof. Dr. Selim ERDOĞAN

24.03/2016

Üye
Öğretim Üyesi

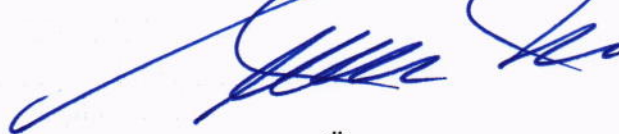
Doç. Dr. Filiz Gölpeh

Üye
Öğretim Üyesi

Üye
Öğretim Üyesi

Doç. Dr. Mehmet Şentürk

Üye
Öğretim Üyesi

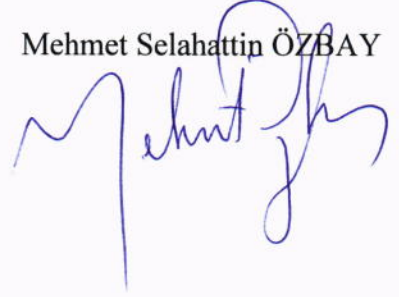
Not: Bu Form, 2 Adet ciltlenmiş Tez, 2 Adet PDF formatında Tezin kaydedildiği CD, 1 Adet Ulusal Tez Merkezi Veri Giriş Formuyla Sosyal Bilimler Enstitüsüne teslim edilmelidir.

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “1980-2013 Yılları Arasında Yaşanan Bazı Siyasi Olayların Ekonomiye Etkisi” başlıklı çalışmanın tarafımca, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve onurumla doğrularım.14.03.2016

İmza

Mehmet Selahattin ÖZBAY

ÖZET

Son yıllarda yaşanan ve tüm kamuoyunun dikkatini üzerine çeken siyasi kaynaklı olayların ekonomiye etkisi göz ardı edilemeyecek kadar büyük olmuştur. Gerek dolar kurundaki dalgalanmalar gerekse de diğer ekonomik değişkenlerin siyasi olaylarla ilişkilerinin ortaya konması gerekmektedir. Çalışmamızda Türkiye Ekonomisini yer yer derinden etkileyen 1980 Sonrası siyasi kaynaklı olaylardan önce ve sonra ekonomik göstergeleri karşılaştırıp bu iki faktörün birbirine bağımlı olarak değerlendirilip değerlendirilmeyeceği anlatılmaya çalışılmıştır. Bu çalışmanın tüm ilgililere yararlı olmasını dilerim.

Anahtar Kelimeler: Siyasi Kaynaklı Olaylar, 1980 Sonrası Ekonomi

ABSTRACT

Politically motivated events took place in recent years and interests general public, has an impact on the economy that can not be ignored. Fluctuations in the dollar exchange rate and other economic variables have relations with political events and this relationship must be set. In this study, economic indicators were compared before and after the politically oriented events after 1980 that deeply affect Turkey's Economy. Then it is tried to be explained that if these two factors are interdependent or not. We hope this study will be beneficial to all concerned.

Keywords; Politically Oriented Events, The Economy After 1980.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

Kabul ve Onay.....	i
Tez Etik ve Bildirim Sayfası.....	ii
Özet.....	iii
Abstract.....	iv
İçindekiler.....	v
Tablolar Listesi.....	vii
Kısaltmalar Listesi.....	viii
1. Giriş.....	1
2. 12 Eylül 1980 Darbesine Giderken.....	2
2.1 12 Eylül 1980 Öncesi Siyasi İstikrarsızlık.....	2
2.2 12 Eylül 1980 Öncesi Toplumsal Çatışma.....	3
2.3 12 Eylül 1980 Öncesi Son Gelişmeler.....	3
3. 12 Eylül 1980.....	4
3.1 24 Ocak 1980 Ekonomik Kararları.....	8
3.1.1 24 Ocak Kararlarının Uygulanması Ve Sonuçları.....	8
3.2 Kısa Dönem Ekonomideki Başarılar (1980-1983).....	10
3.3 6 Kasım 1983 Tarihli Genel Seçim Ve Anavatan Partisi.....	11
3.4 1983 Seçiminden 1987 Seçimine.....	14
3.4.1 Turgut Özal Hükümeti.....	14
3.4.2 Özal Dönemi Ekonomi Politikalarının Genel Değerlendirilmesi.....	19
3.5 Koalisyon Dönemi.....	27
3.6 28 Şubat.....	28
3.6.1 28 Şubat Kararları.....	31
3.6.1.1 Ekonomiye Etkileri.....	33
3.6.2. Türkiye Ekonomisinde Siyasi Kriz Öncesi Ve Sonrası Dönemlere Ait Bazı Ekonomik Göstergeler (1980-2002).....	34
3.7 Krizler Hükümeti.....	37
3.8 2002 Erken Seçim Ve Dsp Koalisyonunun Düşüşü.....	43
4. Akp Dönemi Ve Yaşanan Olaylar.....	45
4.1. Balyoz Davası.....	45
4.2 Ergenekon Davası.....	47
4.3 Danıştay Saldırısı(17 Mayıs 2006).....	48
4.4 Cumhuriyet Mitingleri.....	49
4.5 Hrant Dink Suikasti.....	53
4.6 Kapatma Davası.....	55
4.7 Taksim Gezi Pakı Olayları.....	59

4.7.1 Eylemin Ekonomik Boyutu	65
4.8 17 Aralık Darbe Girişimi.....	69
4.8.1 17 Aralık Darbe Girişiminin Ekonomik Yönden Etkisi	71
5.Sonuç	73
Kaynakça	76

TABLULAR LİSTESİ

	Sayfa No
Tablo:3.1. 1980-1990 Yılları Arası Yıllık Enflasyon Oranları	21
Tablo:3.2. 1980–1983 Askeri Hükümet Dönemi Ekonomik Performansı Değerlendirmesi	26
Tablo:3.3. 1980 Sonrası Siyasi Krizlerden Sonraki Göstergeler	35
Tablo:4.1. Gezi Olaylarından Sonra Bıst100 Endeks Grafiği	61
Tablo:4.2. Nominal Döviz Kurlarının Seyri (02.01.2013-14.06.2013)	62
Tablo:4.3. Borsa İstanbul (bıst) 100 Endeksi (02.01.2013 – 14.06.2013)	63
Tablo:4.4. 22.06.2013-27.01.2014 Gösterge Faiz Değişim Grafiği	64
Tablo:4.5. Fed Kararları ve Yolsuzluk İddialarının Ekonomik Parametrelere Etkisi	67
Tablo:4.6. Cds Primlerinde Meydana Gelen Değişme	67
Tablo:4.7. 17 Aralık 2013 BIST verileri	68
Tablo:4.8. 17 Aralık TL, Diğer Para Birimleri Ve Usd	68
Tablo:4.9. 17.12.2013-26.12.2013 Tarihli Bıst Piyasa Değerleri	69
Tablo:4.10. 17 Aralık 2013 Halkbankası Hisse Senedi	69

KISALTMALAR LİSTESİ

ADD:	Atatürkçü Düşünce Derneği
AKM:	Atatürk Kültür Merkezi
AKP:	Adalet ve Kalkınma Partisi
ANAP:	Anavatan Partisi
AT:	Avrupa Topluluğu
BDDK:	Bankacılık Düzenleme Ve Denetleme Kurulu
BIST:	Borsa İstanbul
CDS:	Kredi Risk Primi
CHP:	Cumhuriyet Halk Partisi
ÇEV:	Çağdaş Eğitim Vakfı
ÇYDD:	Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği
DİSK:	Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu
DSP:	Demokrat Sol Parti
DYP:	Doğruyol Partisi
ECO:	Ekonomik İşbirliği Örgütü
GSMH:	Gayri Safi Milli Hâsıla
GSYH:	Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla
HP:	Halk Partisi
HSYK:	Hâkimler Savcılar Yüksek Kurulu
IMF:	Uluslararası Para Fonu
KDV:	Katma Değer Vergisi
KEİÖ:	Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü
KESK:	Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu
KİT:	Kamu İktisadi Teşekkülleri
MÇP:	Milli Çalışma Partisi
MDP:	Milliyetçi Demokrat Parti
MGK:	Milli Güvenlik Kurulu
MİT:	Milli İstihbarat Teşkilatı
NATO:	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
RP:	Refah Partisi
SHP:	Sosyal Demokrat Halkçı Parti
SODEP:	Sosyal Demokrat Halkçı Parti

TBMM:	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCMB:	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TMSF:	Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TÜSİAV:	Türk Sanayici İşadamları Vakfı
TÜFE:	Tüketici Fiyat Endeksi
ÜFE:	Üretici Fiyat Endeksi
YÖK:	Yükseköğretim Kurumu

Birinci Bölüm

1.Giriş

Günümüzde demokratik ülkelerin en önemli problemi, siyasi istikrarla ekonomik göstergeleri birbirinden bağımsız olarak kesin çizgilerle ayıramamalarıdır. Ülke ekonomisine etki eden parametrelerin başında gelen siyasi iktidarlar ve bu iktidarların görevde olduğu dönemlerde meydana gelen siyasi tabanlı olayların ekonomik göstergelere etkileri bu çalışmaya konu edinmiştir.

Bu çalışmanın amacı; ülkemizde yaşanan siyasi tabanlı olayların ekonomide meydana getireceği etkilerin araştırılması ve 1980-2014 yılları arasının bu bağlamda incelenerek sonuçlarının ortaya konulmasıdır.

Özellikle 2013 yılında yaşanan Gezi Parkı Olayları ve 17/25 Aralık Darbe Girişimleri bu konunun araştırılmasında önemli rol oynamıştır.

Günümüzde ekonomik ve siyasi istikrara en çok ihtiyacı olan ülkelerin başında Türkiye gelmektedir. Çünkü Türkiye, henüz ekonomik ve siyasi bilinç anlamında da gelişmekte olan bir ülke konumundadır.

Ülkemizin doksan bir yıllık tarihinde 62. Hükümetin işbaşında olduğu düşünülürse siyasi iktidarsızlığa yön veren en büyük göstergenin ülke ekonomisi olduğunu söylemek yanlış olmaz. Ülke ekonomisine yön veren olayları incelediğimizde ise siyasi tabanlı olayların ayrı bir başlık altında incelenmesi ve iyi anlaşılması gerekmektedir.

Çalışma dört başlık altında toplanmıştır. Birinci bölümde 12 Eylül 1980 Dönemini Hazırlayan şartlar üzerinde durulmakta, ikinci bölümde 12 Eylül 1980 Dönemi ve 2000’li yıllara kadar olan siyasi tabanlı olaylar üzerinde durulmakta, üçüncü bölümde 2002 yılı sonrası AK Parti iktidarı döneminde yaşanan siyasi tabanlı olaylar üzerinde durulmakta ve son bölümde de dönemler itibarıyla Türkiye’de yaşanan siyasi olayların öncesi ve sonrasında meydana gelen ekonomik değişkenlere yer verilmektedir.

Siyasi kaynaklı olayların ülke ekonomisine verdiği zarar büyüktür. Ancak bu ekonomik zarar her olayda aynı göstergeleri etkilememektedir. Diğer yandan ülke ekonomisini etkileyen herhangi bir olayın doğrudan ve tek neden olarak siyasi bir olaya bağlanması oldukça güçtür.

İkinci Bölüm

2. 12 Eylül 1980 Darbesine Giderken

12 Eylül'e giden süreci başlatan olay 1 Mayıs 1977 yılında Taksim'de yaşanan katliam oldu. 8 Ekim 1978 tarihinde Ankara'nın Bahçelievler semtinde Ülkücü grup tarafından Türkiye İşçi Partisi üyesi bir grubun kaldığı bir eve baskın düzenlendi 7 kişi katledildi. Yine aynı yıl içerisinde MHP İstanbul İl Başkanı Recep Haşatlıoğlu yasadışı sol bir örgütün militanlarınca evinde uğradığı silahlı saldırı sonucu öldürüldü.

1978 yılında Sivas ve Maraş'ta çıkan olaylar da askeri darbeye giden süreçte önemli rol oynadı. Sivas'ta ve Maraş'ta Alevi ve Sünni vatandaşlar arasında çıkan/çıkartılan çatışmada yüzden fazla kişi hayatını kaybetti.1979 yılında da çatışmalar cinayetler devam etti. 1 Şubat 1979 tarihinde Milliyet gazetesi yazarı Abdi İpekçi otomobilinde uğradığı suikastla hayatını kaybetti. 27 Mayıs 1980 tarihinde Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkan Yardımcısı Gün Sazak uğradığı suikast ile öldürüldü.

2.1 12 Eylül 1980 Öncesi Siyasi İstikrarsızlık

Türkiye 1970'li yılların ortalarından itibaren ağır siyasi, ekonomik ve sosyal bir dönem yaşadı.1977 seçimlerinin ardından çok partili zayıf koalisyon hükümetleri ve azınlık hükümetleri ile siyasi bir istikrarsızlık dönemine giren Türkiye'de iki büyük parti arasında Adalet Partisi ile Cumhuriyet Halk Partisi arasında diyalog tamamen kesilmişti. İki büyük parti arasındaki bu gerilim muhalefette bulunan CHP'nin AP milletvekillerinden 11'ini bakanlık rüşveti ile partiden ayırması ve ardından bu kişilere Bakanlık vererek iktidara gelmesi ile daha da arttı. Ocak 1978'de iktidara gelen CHP döneminde de siyasi ve ekonomik istikrarsızlık devam etti. Yine bununla beraber sosyal bunalımlar had safhaya çıktı.

1979 yılında Ecevit hükümetinin düşürülmesi ve ardından Süleyman Demirel'in azınlık hükümeti kurarak başbakanlık koltuğuna oturması ülkede gündün güne artan gerginliği azaltmadı aksine daha da artırdı. 1980 yılının nisan ayından itibaren bir de cumhurbaşkanlığı krizi ortaya çıktı. Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'ün görev süresinin dolmasının ardından Cumhurbaşkanlığı makamı boşaldı. Ancak mecliste bulunan partiler herhangi bir isim üzerinde uzlaşamadı. Darbenin yaşandığı Eylül ayına kadar 300'den fazla turun yapıldığı TBMM'de herhangi bir isim cumhurbaşkanlığı için yeterli oyu alamadı. Kısacası Türkiye nisan ayından itibaren vekâleten yönetilen bir Cumhurbaşkanlığı makamına sahipti. (www.dünyabülteni.net)

2.2 12 Eylül 1980 Öncesi Toplumsal Çatışma

Siyasi istikrarsızlığın bu denli yoğun yaşandığı 1977-1980 yılları arasında Türkiye sokaklarında sağ- sol çatışması gitgide artıyordu. Siyasi partilerin gençlik örgütlenmelerinin, sendikaların, illegal örgütlerin faal rol oynadığı çatışmalarda her gün sağ ve sol görüşlü onlarca insan hayatını kaybediyordu. Toplumsal bir çatışmanın yaşanmaya başladığı bu dönemde iktidarda bulunan partiler çatışmaların önüne geçemediler. Toplumun bölündüğü karşılıklı nefret duygularının kabardığı bu dört yıllık süre zarfında üniversiteler, lokaller, kahvehaneler, meydanlar sağ- sol çatışmaların merkeziydi. (www.dünyabülteni.net)

2.3 12 Eylül 1980 Öncesi Son Gelişmeler

1980 öncesi dönem ideolojik anlayışların ön planda olduğu işçi hareketlerinin sokaklara döküldüğü yıllardı. Buna karşılık sol ideolojinin karşısında bulunan muhafazakâr partiler işçi hareketlerinin Türkiye'deki rejimi zayıflatmaya çalıştığını ve sosyalizmin inşası için Sovyet destekli bir hareket olduğu savındaydı. Bu iki anlayışın temsilcilerinin sokaklarda, üniversitelerde kanlı mücadelesi ile Türkiye birçok katliama, siyasi suikasta tanıklık etti. Can güvenliğinin kalmadığı bu yıllarda vatandaşlar sokağa çıkamaz hale geldi. Bu gelişmelerle Türkiye'de siyasal ve toplumsal gerilim gitgide arttı bu durum 12 Eylül'e kadar sürdü. Kasım 1979'dan 12 Eylül 1980 (Süleyman Demirel hükümeti döneminde) tarihine kadar toplam 3729 kişi hayatını kaybetti.

Darbenin gerçekleşmesinden önce yaşanan son büyük toplumsal olay 23 Temmuz 1980'de İsrail'in Kudüs'ü ebedi başkent ilan etmesine tepki olarak 6 Eylül'de Konya'da yapılan Kudüs mitingiydi. Yüz binden fazla kişinin katıldığı miting sırasında bir kısım göstericiler İstiklal Marşını yuhaladı, laiklik karşıtı sloganlar attı. Bu gelişme darbe hazırlığını tamamlamış olan komuta kademesi için "bardağı taşıran son damla" olmuştu. (www.dünyabülteni.net)

Üçüncü Bölüm

3. 12 Eylül 1980

12 Eylül 1980, kuşkusuz, Türkiye siyasal yaşamının önemli dönemeçlerinden bir tanesi ve belki de en önemlisidir. Bu önemli tarihten önce ve sonra yaşanan tüm olay ve olgular Türkiye'nin siyasal yaşamı içinde tam anlamıyla bir kırılmayı yansıtmaktadır. 12 Eylül 1980'de başlayan sürecin günümüze dahi siyasal, ekonomik ve sosyal yansımalarını hissetmek mümkündür. (<http://politikakademi.org>)

Türkiye'de 12 Eylül 1980 askerî müdahalesinin toplumsal ve siyasî hayata etkisi, başlangıçta öngörülebildiğinden fazla oldu. 1980 öncesinin terör ortamı, halkın büyük çoğunluğunu bir askerî müdahaleyi bekler hale getirmişti. Nitekim parlamento ve hükümetin feshi, siyasî partilerin kapatılması, yaygın tutuklamalar, ciddî bir tepki görmedi. 1960 sonrasının bütün kurumlan, 1980 öncesi bunalımdan şu veya bu ölçüde sorumlu tutularak dışlandı. 12 Eylül'ün yaptığı yeni anayasa, öncelikle devleti güçlendirmeyi amaçladı. Ne var ki, TBMM, siyasî partiler, üniversite, yüksek yargı organları, işçi örgütleri, basın 12 Eylül'den yaralanmış olarak çıkacaktı.

12 Eylül'ü gerçekleştiren komutanlar kendilerine Milli Güvenlik Konseyi (MGK) ve üyeleri sıfatını vermişlerdir. Genel Kurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren, MGK başkanı ve aynı zamanda Devlet Başkanı unvanına sahipti. Diğer Milli Güvenlik Konseyi Üyeleri:

Kara Kuvvetleri Komutanı Org. Nurettin Ersin, Hava Kuvvetleri Komutanı Org. Tahsin Şahinkaya, Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Nejat Tümer ve Jandarma Genel Komutanı Org. Sedat Celasun'dan oluşmuştur. MGK Genel Sekreterliğine Haydar Saltık atanmıştır. Bu komutanlar askeri görevlerini sürdürmenin yanı sıra Konsey Üyeliğini de yapmışlardır. Yasa ve düzenin bozulması, enflasyonun artması, temel tüketim malları kıtlığı, parti çekişmeleri yüzünden çok büyük sıkıntılar çeken halk, sıkıyönetim ve istikrar vaadini olumlu karşılamıştı.

Millî güvenlik Konseyi yaptığı düzenlemelerle daha sonraki siyasî gelişmeleri de büyük ölçüde etkiledi. 12 Eylül yönetimi siyasî partileri kapatmış, eski siyasetçilere yasaklar koymuş, vetolar yoluyla bazı yeni partilerin kuruluşunu engellemiş ve böylece 1983 seçimlerinde ortaya çıkan parlamentoyu büyük ölçüde belirlemişti. Ayrıca Millî güvenlik Konseyi başkanı Kenan Evren, Cumhurbaşkanı sıfatıyla yürütmenin başında kalıyordu. 6 Eylül 1987'de yapılan halkoylaması sonucu eski siyasetçiler üzerindeki yasakların kalkmasıyla siyasî hayat bir ölçüde normale döndü. Ancak, 1982 anayasasından kaynaklanan sıkıntılar, siyasî partilerin anayasa değişikliğine taraftar olmasına rağmen giderilemedi.

Türkiye 1980 sonrasında da, başlardaki bazı sıkıntılara rağmen batı ile ilişkilerin ağırlıkta olduğu geleneksel dış siyasetini sürdürdü. Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla Orta Asya Türk Cumhuriyetleri'nin bağımsız devletler olarak ortaya çıkması, Türkiye'nin dış siyasetine yeni boyutlar kazandırdı. Bu arada Türkiye, 1987 yılında, tam üyelik için AT'na başvurdu.

24 Ocak kararları ile başlayan iktisadî liberalleşme, 1980 sonrasında bütün iktidarları tarafından benimsendi. Türkiye, özellikle ilk Özal hükümetinin kambiyo rejiminde yaptığı düzenlemelerle piyasa ekonomisine geçiş doğrultusunda önemli adımlar attı. (<http://www.onurtuna.net>)

Türkiye'nin ithalatında önemli bir kalem olan petrol fiyatının yükselmesi döviz ihtiyacını önemli ölçüde artırırken buna bir de dış borç bulmada karşılaşılan sorunlar eklenince, Türkiye üretimde kullanılan girdilerini ithal edememeye başlamış, temel mallarda ortaya çıkan kıtlıklar ise karaborsa ve kuyrukları doğurmuştur. Ekonomideki bu tıkanmanın aşılabilmesi için yeni dış kaynak arayışına girilmiştir. Dünya Bankası, IMF gibi dış kaynak sağlayan kuruluşlar bu yardımları ekonomide yapısal bir dönüşüm yapılması şartına bağlamışlardı. Bunun üzerine 1980 yılında bu yapısal dönüşümleri de içeren "24 Ocak Kararları" olarak anılan bir dizi önlem uygulamaya konuldu. 24 Ocak Kararları her ne kadar kararlılık önlemleri gibi algılsa da yeni bir dönüşümün temel taşlarını koyarak kalıcı öğeler taşımaktadır. Söz konusu önlemlerle "ithal ikameci" kalkınma politikasından "ihracata yönelik" kalkınma politikasına geçilmiş, 80'li yıllar boyunca bu kararlara çeşitli eklemeler yapılmış, değişikliklere gidilmiş fakat ana tema değiştirilmemiştir. Yapılan düzenlemelerle, ekonominin dışa açılması, piyasa mekanizmasının geliştirilmesi, kamu kesiminin sınırlandırılması, enflasyonun kontrol altına alınması, yabancı sermayenin teşviki hedeflenmiştir (<http://www.academia.edu>)

24 Ocak kararları 1980 darbesi sonrasında askeri hükümetçe de uygulanmaya devam etmiştir. Ancak bazı uygulamalar yapılmıştır. Sendikal faaliyetler ve grevler yasaklanmış, ücretler ve fiyatlar kontrol altına alınmış, kamu harcamaları kısılmış, para arzında ki genişleme frenlenmiştir. Uluslararası piyasalardan sağlanan kredilerle dış finansman sorunu halledilerek ithalat arttırılmıştır. Bunlara karşılık enflasyon oranları TÜFE bazında 1980 yılında %108'e yükselmiştir. (<http://erdemeren2026.blogcu.com>)

12 Eylül Rejimi hükümetin seçimle gelmiş merkezi organlarını görevden aldığı gibi yerel yönetimler için de aynısı yapılmıştır. Belediye başkanları, partizanlık yaptıkları düşünülen valiler görevden alınarak yerlerine subaylar getirilmiştir. Ordu, ülkeyi bütünüyle

avucunun içine almıştı. İl genel meclisleri ile belediye meclisleri feshedilmiştir (Tanör 2000:32). Milli Güvenlik Kurulu, Anayasayı askıya alan, parlamentoyu dağıtan, siyasi partileri kapatan, parti önderlerini tutuklayan, bütün sendika konfederasyonlarının faaliyetlerini askıya alan kararname çıkarılmıştır. 14 Eylül 1980'de grevler yasaklanmış olup grevci işçilere işbaşı yapmaları emredilmiştir. Bu önlem Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu Başkanı Halit Narin tarafından memnurlukla karşılanmış ve bu önlemin Türk ekonomisinin gelişmesi yönünde önemli bir adım olacağı yönünde açıklamada bulunmuştur (Ahmad 1995:216).

Yeni hükümet 21 Eylül 1980'de yürütme yetkisi MGK'ya ait olmak üzere kurulmuştur. Emekli bir amiral olan Bülent Ulusu başbakan olmuştur. Hükümet, daha çok bürokratlar, profesörler, emekli subaylardan oluşmuştur. En önemli atamalar, Turgut Özal'ın ekonomiden sorumlu başbakan yardımcılığına ve Özal'ın yakın arkadaşı Merkez Bankası eski başkanı Kaya Erdem'in Maliye Bakanlığı'na getirilmesi olmuştur. Normal sivil idare olmadığından başbakanın bakanları atama yetkisi olmamış, bakanları konsey tespit etmiştir. Her ne kadar Başbakan ve Bakanlar oldu ise de ülke idaresi halen askerinin elinde ve baskısı altında devam etmiştir. (<http://www.politikadergisi.com>)

Bülent Ulusu, ekonomiye yabancı olduğu için bu alanı dolduracak isim olarak Turgut Özal düşünülmüştür. Özal, askerlere hazırladığı ekonomik programın uygulanmaması halinde, Türk ekonomisinin çok büyük zarar göreceğini anlatmıştır. Bu politikaların uygulanması için generaller Özal'ı ekonomiden sorumlu kişi olarak atamışlardır. 12 Eylül sabahı Turgut Özal Genel Kurmaydan aranarak, Maliye Bakanlığı teklif edildiğinde Özal, Başbakan Yardımcılığı, Ticaret Bakanlığı ve Maliye Bakanlığının hepsinin yetkilerinin kendinde toplanmasını istemiştir. Özal, 24 Ocak Kararları'nı ancak bu şekilde uygulanabileceğini düşünmüştür. 24 Ocak kararları ile başlayan iktisadî liberalleşme, 1980 sonrasında bütün iktidarları tarafından benimsenmiştir. Türkiye, özellikle ilk Özal hükümetinin kambiyo rejiminde yaptığı düzenlemelerle piyasa ekonomisine geçiş doğrultusunda önemli adımlar atmıştır.

12 Eylül döneminde uygulanan devlet terörünün her türlü siyasi ilişkiye yönelik uygulanması, sadece devrimci örgütlerin etkisizleştirilmesi olarak açıklanamaz. Oligarşinin 12 Eylül askeri yönetimiyle gerçekleştirmek istediği temel hedef, kendi iktidarına yönelik devrimci hareketin etkisizleştirilmesi ve yok edilmesi olmakla birlikte, devrimci hareketin gelişimine neden olabilecek her türden ekonomik, sosyal, politik ve kültürel ilişkilerin de tasfiye edilmesi hedeflenmiştir. Bu çerçevede, bir yandan devrimci örgütlere ve devrimci kitleye yönelik kanlı bir terör uygulaması sürdürülürken, diğer yandan devrimci hareketin

gelişiminde ve yayılmasında etken olan tüm ilişki ve kurumlara saldırılar düzenlenmiştir. (<http://amargi.blogcu.com>)

Askeri Rejimin temel düzenleyicisi Anayasa Düzeni Hakkında Kanun olmuştur. Buna göre 1961 Anayasasındaki bazı istisnalar dışında yeni Anayasa yapıncaya kadar bu kullanılacaktır. Konsey yasama yetkisinin yanında, Anayasa'da değişiklik yapma yetkisini de kendi bünyesinde toplamıştır. MGK üyeleri daha ilk aylarda yoğun bir yasama faaliyetine girişmişlerdir. Bunlardan en dikkat çekenleri asayişe, ceza yargılamasına ve ölüm cezasının yerine getirilmesine ilişkin yasalar olmuştur. (<http://www.politikadergisi.com>)

1977-80 döneminde kitlelerin hemen hemen en aza inmiş olan tüketim eğilimlerinin, 12 Eylül sonrasında teşvik edilmesi, ilk planda ekonomik bir uygulama olarak başlamıştır. Ancak "bankerlik" olayı olarak ortaya çıkan, küçük tasarruflara büyük faiz uygulaması, neredeyse tüm toplumun en küçük birikimine kadar bankalara ve bankerlere yatırılmasını getirmiştir. Kısa sürede yüksek para kazanma ve bununla tüketime yönelme tutkusu, neredeyse tüm toplumu sarmıştır. Ama temelinde, tekelci sanayi burjuvazisinin kendi sermayesini yeniden değerlendirme uygulamaları yatan ve sermaye birikimini eski sermayenin lehine eritmeyi amaçlayan yüksek faiz uygulaması, bir yandan tekelleşmemiş sanayi burjuvazisinin tasfiye edilmesini (ve kaçınılmaz olarak politik etkinliğini yitirmesini) getirirken, diğer yandan halk kitlelerinin tümüyle mülksüzleştirilmesini getirmiştir. (<http://amargi.blogcu.com>)

Düzen partilerinin kapatılmasıyla birlikte, tümüyle politikanın yasaklandığı bir dönemin başlaması söz konusu olmakla birlikte, tüm yaşam süresinin askeri yönetimin yaşam süresi ile sınırlı olacağı beklentisi ortaya çıkmıştır. Ancak, ne bu alanda, ne de diğer alanlarda beklenen olmamış ve 1982 Anayasası oylamasıyla bir dönemin bitmek üzere olduğu sanıları, 1983 Genel Seçimlerinin sınırlı bir katılımı yapılmış olmasına rağmen gerçekleşmesiyle yeni bir dönem beklentisine dönüşmüştür. Ama beklenildiği gibi olmamış, 8 yıl ülkeyi istediği gibi yönetebilen bir Özal döneminin başlamasını getirmiştir.

Siyasal faaliyetler konusu ile ilgili asıl darbe MGK'nın 52 sayılı kararıyla olmuştur. Buna göre (Tanör 2000:32): □ Ülkeyi 12 Eylül durumuna getiren kişileri öven ve eleştiren yorumlar devam etmektedir. Bu durumun önüne geçmek için ülkede her türlü siyasi faaliyet ve eski siyasetçiler ve parti üyeleri ülkenin durumu hakkında yorum yapmaları yasaklanmıştır. □ Sıkıyönetim Komutanlıklarının kararlarının tartışılması yasaklanmıştır. 13 Ekim 1981'de MGK Siyasi Partilerin Feshine dair kanunu çıkarmış ve yürürlüğe koymuştur.

Şura üyeleriyle görüşmeyi ve böyle bir sorumluluğu paylaşmayı uygun bulmuştur. 12 Eylül hükümetinin sivil hayata geçilmesi için bazı şartları vardı: Yeni bir Anayasa ve bunun referandumdan geçmesi, yeni siyasi partiler yasası ve mevcut olan partilere ek yeni partilerin kurulması olmuştur. Ancak bunlar gerçekleştirildiği takdirde sivil hayata geçilmesi yönündeki faaliyetlere izin verilecekti. Evren ve diğer askerlere göre aynı partilerle seçimlere gidilmesi demek yine 12 Eylül 1980 öncesi duruma dönülmesi demekti (<http://www.politikadergisi.com>).

3.1 24 Ocak 1980 Ekonomik Kararları

24 Ocak Kararları olarak adlandırılan ve Türkiye’de önceden uygulanmış olan programlardan farklı özelliklere sahip olan kararlar 24 Ocak 1980 yılında kabul edilmiştir. Kararlar ekonomiyi radikal olarak dönüştürmeyi amaçlamaktaydı. Kararların teorik temeli ise Neo-Liberal yaklaşımlar olmak üzere bu yaklaşımlarda Monetarizm ve Arz Yanlı Yaklaşım olarak temsil edilmektedir.

24 Ocak istikrar programı aslında IMF destekli bir Ortodoks programdır. Program ilke olarak faizlerin yükseltilmesi, sıkı para ve maliye politikaları, emek ücretlerinin baskı altında tutulması, kamu mallarına zam yapılması, kamunun piyasadan çekilerek özel sektörün önünün açılması gibi Ortodoks IMF programlarından biridir. O nedenle 24 Ocak istikrar kararlarının ana paradigması IMF ve Dünya Bankası güdümlüdür. (<http://www.dunyabulteni.net>)

Devletin yerini özel kesimin alması, ekonomide makro ve mikro dengelerin belirlenmesinde idari kararların yerine, fiyat mekanizmasının geçerli olması amaçlanmıştır. Bu temel amacın gerçekleşmesi için mal ve faktör piyasa fiyatlarına müdahalelerin kaldırılması gerekiyordu. 24 Ocak 1980 Programı ve devamında alınan kararlarla bu yönde mesafe alındığı söylenebilir. KİT dahil tüm kamu kesimi daraltılacak ve özel girişim teşvik edilecekti. İthalatta serbesti sağlanacak ve yabancı sermaye teşvik edilerek, fiyat rekabeti tesis edilecekti. (<http://www.mevzuatdergisi.com>)

3.1.1 24 Ocak Kararlarının Uygulanması ve Sonuçları

Kararlar kapsamında uygulanan politikalar şu başlıklarla anlatılabilir;

24 Ocak kararlarının alınmasından hemen ardından devalüasyon yapılmıştır. Yabancı sermaye yatırım ile iştirak miktarlarına konulan sınırlar kaldırılmış ve yabancı sermayenin iştirak edebileceği yatırım sahaları genişletilmiştir.

Enflasyonu düşürmek ve ekonomik istikrarı sağlamak için, toplam talebin kontrol altına alınması gerekmekteydi. Bu yüzden, kamu kesiminde üretilen ürünlerin fiyatlarına zam yapıldı, para arzı arttırıldı, dış kredilerle ithalat yükseltilecek kapasite kullanım oranları arttırıldı. Kıtlikların, kuyrukların ve karaborsanın önüne geçilmiş oldu.

Devletin ekonomideki payını azaltmak amacıyla, KİT'lerin özelleştirilmesine yönelik çalışmalar başlatıldı, onlara ürettikleri ürünlerin fiyatlarını belirleme özerkliği verilerek, taban fiyatları ve destekleme alımları daraltıldı.

Dışa açık bir ekonomi yaratabilmek ve yabancı sermayeyi daha fazla çekebilmek için, döviz alım-satımını serbestleştirildi ve Türk Parasının Değerini Koruma Mevzuatı liberalleştirildi.

Ulusal paranın aşırı değerlenmesini ortadan kaldırmak için, 1 dolar 47 TL'den 70 TL'ye çıkarıldı ve Mayıs 1981'de günlük kur uygulamasına geçildi

İthalatın serbestleştirilmesi için, ithalattan alınan damga resmi ile teminatlar azaltıldı, gümrük vergileri %76,3'den %48,9'a indirildi.

İhracatın arttırılması için ise, devlet denetimi kaldırılarak, ihracatçılara döviz tahsis ve transferinde öncelik sağlandı. Günlük kur uygulamasına geçilerek TL'nin aşırı değerliliğine son verildi ve ihracata vergi iadesi uygulamasına devam edilmiştir.

Dışa açık bir ekonomi yaratabilmek için yabancı sermayenin yapacağı dolaysız yatırımlara büyük ölçekli teşvikler getirilerek, idari denetimler gevşetildi.

Faiz hadleri serbestleştirildi ve reel faiz uygulamasına geçildi.

Sendikal faaliyetler yasaklandı ve kamu kesiminde reel ücretler düşürüldü.

Genel hatlarıyla bakıldığında şu çözümlerle bulunabiliriz: 24 Ocak 1980 kararları, enflasyonu kontrol altına almak, yabancı finansman açığını kapatmak, daha dışa dönük ve piyasa odaklı bir ekonomik sisteme ulaşmak amacıyla ilan edilmiştir. Bu kararlar çerçevesinde, ihracata dayalı büyümenin teşvik edilmesi ve Türkiye'nin ihracatta rekabet gücünü arttırabilmek amacıyla ihracat sübvansiyonları sağlanmış ve Türk Lirasının reel olarak değer yitirmesine izin verilmiştir. 1980 yılında başlatılan ekonomik program ihracat sübvansiyonları, yüksek oranda devalüasyon ve Kamu İktisadi Teşebbüsleri tarafından üretilen mal ve hizmetlerin fiyatlarında artış yapılmasını öngörmüştür. Başlangıçta, döviz kurlarında, faiz oranlarında ve hükümetçe belirlenen kamu ürünleri fiyatlarında görülen yüksek artışlara, hızla uygulamaya konulan ihracatı teşvik amaçlı politikalar eşlik etmiştir.

Borç rahatlatma operasyonu ile birlikte, IMF stand-by ve Dünya Bankası uyum kredileri hızla takvime bağlanmış ve ödemeleri gerçekleştirilmiştir. (<http://www.mevzuatdergisi.com>)

24 Ocak kararlarına kadar geline süreçte ithal ikameci ve devletçilik politikalarının yanlış anlaşılması ve uygulanması neticesinde; ülke karaborsa cennetine dönüşmüş, ekonomik olarak iflas etmiş ve ülke toplumsal bir kaosa sürüklenmiştir. Yaşanan bu sıkıntılar ve döviz darboğazı nedeniyle adeta 24 Ocak kararlarının uygulanması zorunluluk haline getirilmiştir.

24 Ocak İstikrar programında hedeflendiği gibi para arzı artış oranı ilk üç yılda giderek azaltılmıştır. Bunda Merkez Bankası kredilerinin önceki yıllara oranla daha az kullanılması etkili olmuştur. Bankalar sistemi aracılığı ile kaynak yaratılmaya başlanmasıyla kamu kesimi yerini özel sektöre bırakmaya başlamıştır. (DTM, 2005) Kararların uygulanması sonucunda enflasyon oranında nisbi bir gerileme gözlemlenmektedir. 1980’de %107,2 olan enflasyon oranı 1981’de %362’ye, 1982’de %25,2’ye düşmüştür. İlk iki yıl enflasyon oranı üzerinde etkili olduğu söylenebilir. (Avcı, 1988:54).

3.2 Kısa Dönem Ekonomideki Başarılar (1980-1983)

Türkiye ekonomisinde daha önce uygulanan ekonomik istikrar programlarına baktığımızda kısa vadeli hedeflerin göz önüne alındığını ve liberal nitelikler taşımadığını görmekteyiz. Ama 24 Ocak kararlarına bakıldığında kısmen kısa vadeli amaçlar belirlemekle birlikte özellikle uzun vadeli hedeflere yönelme olmuştur. Türkiye ekonomisinde bu ekonomik kararlar dördüncü plan döneminde alınmıştır. Dördüncü plan döneminde birçok önlem alınmıştır.

Özellikle 1980-1983 yılları arasında yürürlüğe konan ve IMF ile imzalanan “stand-by” anlaşması çerçevesinde belirlenen önlemlerin başlıcaları şöyleydi (Tokgöz, 2001:192-193)

Para arzının kısılması ve “serbest faize geçilmesi”

Türk Lirasının yüksek oranda devalüe edilmesi,

Kamu harcamalarının kısılması, bütçe açığının küçültülmesi,

KİT ürünlerine açıklarını kapatmaları için zam yapma yetkisinin verilmesi,

Sübvansiyonların asgariye indirilmesi ve fiyat kontrollerinin azaltılması,

Esnek kur, günlük döviz kuru uygulamasına geçilmesi,

Yabancı sermaye girişini hızlandıracak önlemlerin alınması,

İhracata dayalı sanayileşmeyi özendirirken, ihracata (vergi, ucuz kredi ve döviz kullanım kolaylıkları) sürekli destek verilmesi

Yukarıda da belirttiğimiz gibi anti-enflasyonist ve dışa açılmayı özendiren bu önlemler, 1981 yılının başından itibaren olumlu sonuçlar vermiştir. Ayrıca 1981 yılında özel sektörün beklediği iki yeni uygulama başlamıştı. Merkez Bankası 30 Nisan'dan itibaren "günlük döviz kuru" ilanına başladı. 30 Temmuzda da Sermaye Piyasası Yasası yürürlüğe girdi (Tokgöz, 2001:193).

24 Ocak İstikrar programında hedeflendiği gibi para arzı artış oranı ilk üç yılda giderek azaltılmıştır. Bunda Merkez Bankası kredilerinin önceki yıllara oranla daha az kullanılması etkili olmuştur. Bankalar sistemi aracılığı ile kaynak yaratılmaya başlanmasıyla kamu kesimi yerini özel sektöre bırakmaya başlamıştır. (DTM, 2005) Kararların uygulanması sonucunda enflasyon oranında nisbi bir gerileme gözlüyoruz. 1980'de %107.2 olan enflasyon oranı 1981'de %362'ye, 1982'de %25.2'ye düşmüştür. İlk iki yıl enflasyon oranı üzerinde etkili olduğu söylenebilir. (Avcı, 1988,54).

3.3 6 Kasım 1983 Tarihli Genel Seçim Ve Anavatan Partisi

Türkiye'nin siyasal yaşamında önemli bir yeri olan 6 Kasım 1983 tarihli Genel Seçim, Askeri Müdahale sonrası yapılan ilk ve %92 oranında gerçekleşen katılım ile Türkiye'deki en yüksek katılımlı ikinci Genel Seçimi olması münasebetiyle özel bir önem arz etmektedir. Bu seçim ile Türkiye'nin siyasal yaşamı normalleşme sürecinde önemli bir aşama kaydetmiştir.

Seçimler öncesinde kuruluşu tamamlanan ve yukarıda adlarını saydığımız siyasi partilerin tamamının seçime girmesi mümkün olmamış, bu partilerin birçoğu Milli Güvenlik Konseyi'nin vetosu sonucu seçime katılamamışlardır. Milli Güvenlik Konseyi'nin bu anti-demokratik uygulaması sonrasında 6 Kasım 1983 Genel Seçimleri 'ne sadece üç siyasal parti katılabilmiştir: Bunlar, Milliyetçi Demokrasi Partisi(MDP), Anavatan Partisi(ANAP) ve Halk Partisi(HP)'dire.

Yapılan Genel Seçim sonrasında, Turgut Özal'ın başkanı olduğu ANAP oyların yüzde 45,14'ü ile 211 sandalye sayısına ulaşarak yüzde 52,88 temsil oranı ile tek başına iktidara gelmiştir. Sandıktan ikinci çıkan parti ise HP olmuş, yüzde 30,46 oy, 117 milletvekili ile yüzde 29,32 temsil oranı elde etmiştir. MDP ise beklenenlerin aksine yüzde 23,27 oy, 71 milletvekili ve 17,80 temsil yüzdesi ile üçüncü ve son parti olmuştur.

Turgut Özal iktidara geldikten sonra politikalarını, Uluslararası Para Fonu, IMF'in direktifleri ve zamanın başbakanı Süleyman Demirel'in emriyle hazırladığı 24 Ocak 1980 Kararları çerçevesinde yürüttü. 1980 yılında kabul edilen 24 Ocak Kararları doğrultusunda liberal politikaları savunan Turgut Özal, girişimciliği, özel mülkiyeti ve özelleştirmeleri destekleyen politikalar izlemiştir. Turgut Özal'a göre değişimin en temel dinamiklerinden birisi sürekli değişen ve dönüşen, yenedünya düzenine ayak uydurma zorunluluğudur.

Turgut Özal'ın devlet felsefesi, devletçilik karşıtı bir ekonomik düzene dayalıdır.[2] Dünyadaki konjonktüre uygun olarak Turgut Özal, liberal politikalara dönüş yapmış ve liberal politikalar çerçevesinde Türkiye yeniden şekillenmeye başlamıştır. Türkiye'de ciddi bir özelleştirme çalışması başlatılmış, Cumhuriyet döneminde bin bir zorluklarla var edilen, Kamu İktisadi Teşekkülleri (KİT) zarar ettikleri öne sürülerek ve yarattıkları istihdam ve artı değerler görmezden gelinerek özel sektöre bırakılmıştır. Kendisi de bürokrat kökenli olan Turgut Özal, devletin yeniden yapılanması doğrultusunda radikal önlemler alarak bürokrasiden kaynaklanan sorunları gidermeye çalışmıştır.

Küreselleşen ve ülkeler arasındaki siyasal ve ekonomik duvarların kalkmaya başladığı seksenli yılların uluslararası sistemi içerisinde Turgut Özal da Türkiye'yi dışa açarak, bu yönde ciddi adımlar atmıştır. Turgut Özal'ın uyguladığı liberal politikalar sonrasında, çeşitli iyileşmeler yaşanmışsa da beklentiler tam anlamıyla karşılanamamıştır. Örneğin özelleştirmeler yeteri kadar başarılı olamamış, istenilen sürede özelleştirme hamlesi gerçekleştirilememiştir. Ayrıca toplum içerisinde önemli bir yozlaşma başlamış, özellikle bürokraside "benim memurum işini bilir" anlayışı egemen olmuştur. Ekonomik anlamda ise yerli üretim dünya ile rekabet edemez durumda olduğundan, bu süreçte yerli üreticiler hırpalanmış ve dış ticaret dengesi alt üst olmaya başlamıştır. Bu süreç sonrasında Türkiye'de enflasyon kavramı ortaya çıkmış, enflasyonist bir ekonomi doğmuştur. (<http://politikakademi.org>)

1983 Türkiye genel seçimleri, 12 Eylül Darbesinin ardından yapılan ilk genel seçimdir. Bu genel seçim ile TBMM 17. dönem milletvekilleri seçilmiştir. Seçimlere Milli Güvenlik Konseyi'nin izin verdiği üç parti katıldı. Turgut Özal liderliğinde kurulan Anavatan Partisi, 400 kişiden oluşan Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde 211 milletvekili çıkartarak tek başına iktidar, Turgut Özal da başbakan oldu.

12 Eylül 1980 Darbesi'nin ardından yasaklanan siyasal faaliyetler, Anayasa'nın kabul edilmesinden sonra, Danışma Meclisi'nin (DM) kabul ettiği ve Milli Güvenlik Konseyi'nin (MGK) onayından geçen Siyasal Partiler Kanunu'nun 24 Nisan 1983'te yürürlüğe girmesiyle

kademeli olarak serbest bırakıldı. Yasanın geçici hükümlerine göre, ilk genel seçim sonucu Yüksek Seçim Kurulu'na ilan edilinceye kadar geçen süre içinde kurulacak partilerin kurucu listeleri MGK'nin onayından geçecekti. Yeni kurulacak partiler ancak MGK'nin onayından geçmiş en az 30 kurucu üye bulunması koşuluyla seçimlere katılabileceklerdi. Yeni partiler 12 Eylül Darbesi'ne karşı beyan ve davranışta bulunamayacaklardı. Siyasi Partiler Kanunu'nu Haziran 1983'te MGK'nin onayından geçen Seçim Kanunu izledi. MGK, siyasi parti kurucuları listesini olduğu gibi milletvekili adayları listesini de inceleyebilecek, uygun bulmadıklarını veto edebilecekti. Seçim kanununda, 1980 öncesi koalisyonlara ve bilhassa Milli Selamet Partisi (MSP) ve Milliyetçi Hareket Partisi'ne (MHP) duyulan husumetin bir sonucu olarak, ülke ve seçim çevresinde baraj uygulaması getirildi.

Nisan 1983 sonlarında, yeni siyasi partilerin kurulması için siyasi etkinlikler kademeli olarak serbest bırakıldı. Yasal düzenlemeler merkez sağ ve merkez solda iki siyasi partinin oluşmasına izin verecek biçimde yapılmıştı.

Özal'ın kurduğu Anavatan Partisi (ANAP), 24 Ocak Kararlarıyla başlayan liberalleşme ve ekonomik istikrar programının sürdürülmesi için iktidar talebinde bulunuyordu. Eski partilerden hiçbirinin devamı olmadığını ama hepsini içinde barındırdığını, dört eğilimi birleştirdiğini iddia eden ANAP kadrosu ağırlıklı olarak bürokratlar ve bankacılardan oluşuyordu.

Bülent Ecevit'in siyasi yasaklı olması nedeniyle bir liderlik bunalımının baş gösterdiği merkez solda kurulan ilk parti, Halkçı Parti (HP) oldu. HP'nin ilk genel başkanı, İsmet İnönü'nün Özel Kalem Müdürlüğünü, Ulus'unun da başbakanlık müsteşarlığını yapmış olan Necdet Calp'ti. MGK'nin öngörüsü dışında kurulan sosyal demokrat eğilimli olan ve asıl Cumhuriyet Halk Partisi kadrolarını bünyesinde bulunduran Sosyal Demokrasi Partisi (SODEP) ise 6 Haziran 1983'te kuruldu. İsmet İnönü'nün oğlu Erdal İnönü önceleri isteksiz davranmasına rağmen daha sonra partinin başkanlığını kabul etti. 6 Kasım 1983 genel seçimlerine yalnızca MDP, HP ve ANAP katıldı. 22 Ekim 1983'te TRT'de liderlerin katıldığı açık oturumun en gergin anları Necdet Calp ile Turgut Özal arasındaki özelleştirme tartışması oldu. Cumhurbaşkanı Kenan Evren, seçimlerden iki gün önce, 4 Kasım 1983'te ANAP'ı ve genel başkanı Turgut Özal'ı ad belirtmeden hedef alan bir televizyon konuşması yaptı ve halkı bu partiye oy vermemesi konusunda uyardı.

Evren'in konuşmasına rağmen, seçimler ezici bir ANAP başarısıyla sonuçlandı. Kullanılan oyların yüzde 45,14'ünü elde eden ANAP 400 üyeli TBMM'de 212 milletvekili kazanırken, HP oyların yüzde 30,46 ile 117 milletvekilliği elde etti. Seçimlerin favorisi

sayılan MDP ise oyların yüzde 23,26 ile ancak 71 milletvekili çıkarabildi. ANAP Bingöl’de üç milletvekilliğini de kazanmasına rağmen bir adayı veto edilmiş olduğu için milletvekili sayısı 212’den 211’e geriledi. (<http://eminabdullahturhan.wordpress.com>)

3.4 . 1983 Seçiminden 1987 Seçimine

Geçtiğimiz yaz 7 ve 14 Temmuz 2013 tarihlerinde Tarih Sesi’nde Türkiye’nin seçim tarihi üzerine iki yazı yazmıştım. Bu yazılarda Türkiye’de uygulanan seçim sistemlerine özel bir vurgu yaparak hikâyeyi 1908’den 1983 seçimlerine kadar getirmiştım. Seçim sistemi bugünlerde yeniden siyasî gündemin en temel meselelerinden biri hâline geldiğinden bu hikâyenin 1983 sonrasına da bakılması ihtiyacı doğdu. Seçim tarihimizi aktarmaya 1983 ile 1987 arasındaki gelişmeleri değerlendirerek devam ediyorum.

3.4.1.Turgut Özal Hükümeti

1983 tarihinde seçimler yapılmış, Bu seçimlere ancak ANAP, MDP ve HP katılmıştır. Bu seçimlerde ANAP oyların %45’ini alarak iktidara gelmiştir. Meclise giren partilerden MDP ve HP sonradan kendilerini fesh ederek başka partilerle birleşerek veya bölünerek, SHP, DYP, DSP, HDP şeklinde varlığını sürdürmüşlerdir. Geniş bir vizyona sahip olan Özal modern bir görüntü vermekle birlikte dindar ve muhafazakâr kimliğini de ön plana çıkarmış bir politikacıdır. (<http://sablon.sdu.edu.tr>)

Darbe yönetiminin tüm engelleme çabalarına karşın Özal’ın Anavatan Partisi 1983 yılının sonlarında yapılan ve darbe dönemini şeklen sona erdiren ilk seçimlerden birinci parti olarak çıkma başarısı göstermiştir.

20 Mayıs 1983’te 37 arkadaşıyla kurduğu Anavatan Partisi ile Özal yeni Sağ’ın Türkiye sahnesindeki başrolünü oynamaya başlamıştır. Aslında Özal ve arkadaşlarının kurduğu parti 1980 öncesi partilerle kişisel ilişkiler kurmuş siyasetçilerden oluşmaktaydı. Türkiye’nin 5 yıllık kalkınma planları ve stratejileri ile yürütüldüğü dönemde 1969’da Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı’ndan 1979’da Başbakanlık Müsteşarlığı’na kadar gelen Özal’ın kariyeri, 1977 yılı genel seçimlerinde Milli Selamet Partisi’nden milletvekili adaylığı ve 1970’li yıllarda Madeni Eşya Sanayicileri Sendikası başkanlığı ile siyasal ve sivil örgütsel bir deneyimi de içermekteydi. Süleyman Demirel’e yakın çizgisiyle bürokrasi sürecini yaşayan Özal, merkez sağa yakınlığı kadar muhafazakâr eğilimleriyle de bilinen bir siyasal aktördür. (<http://tr.scribd.com>)

12 Eylül 1980 sonrasında, Özal 1983 seçimleriyle birinci parti olduğu dönem askerin iktidarı ona teslim edip etmeyeceği tartışmaları yapılırken “Benim iki gömleğim var, biri

bayramlık diğeri idamlık” diyerek kendisini bir anlamda Menderes’le özdeşleştirmiştir.

(<http://sablon.sdu.edu.tr>)

Özal’ın 1980 öncesi yaşanan siyasi ve ekonomik krize ilişkin olarak koyduğu teş-his ve sunduğu çözümlerin de gösterdiği gibi Özal ve Anavatan partisi 12 Eylül yönetiminin önemi ölçüde devamı niteliğindedir.

Gerek “24 Ocak kararlarıyla” ekonomide başlatılan uygulamalar, gerekse “12 Eylül hareketi”, toplumun gündeminde ilk iki sırayı alan bu sorunlardı. Özal’ın 1983’de Anavatan Partisi’ni kurarken “24 Ocak kararlarının uzantısı sayılabilecek bir ekonomik programı esas alması ve siyasi platformda çatışma yerine uzlaştırma birleştirme kaynaştırma temalarını öne çıkarması da toplumdaki bu özlemlere cevap verme kaygısından kaynaklanıyordu. (<http://tr.scribd.com>)

6 Kasım 1983 seçimleri sonucunda ANAP tek başına iktidara geldi ve 12 Eylül 1980 askeri darbesinden sonra, IMF politikalarını uygulamak amacıyla Bülend Ulusu Hükümeti’nde ekonomiden sorumlu Başbakan yardımcılığı görevine getirilen, göreve getirildikten 22 ay sonra, 14 Temmuz 1982 yılında istifa eden ve 20 Mayıs 1983’de Anavatan Partisi’ni kuran Turgut Özal yeni hükümeti kurdu Aynı oylamayla MGK ve Devlet Başkanı Kenan Evren’de 7.Cumhurbaşkanlığına seçildi(<http://memleketmeselem.blogcu.com>).

ANAP, TBMM’de ezici çoğunluğun vermiş olduğu rahatlıkla kendi politikalarını hızla uygulamaya koymuş ve Türkiye önceki dönemlerden çok kesin çizgilerle ayrılan yeni bir döneme girmiştir. Bu dönemde Cumhurbaşkanı'nın Bakanlar Kurulundaki değişikliklerde önemli etkisi olmuştur. ANAP iktidarı ilk döneminde askerle arasını iyi tutmuştur. MGK'nın asker sivil ilişkilerinde rolü büyük olmuştur. 1982 Anayasası'yla yetkileri genişletilen ve sivil üye çoğunluğunu yitiren bu kurul, güvenlik kavramını en kapsamlı bir şekilde algılayarak kamusal hayatın çeşitli kesimleri üzerinde etkisini sürdürmüştür. Sıkıyönetim uzatma kaldırma, olağanüstü hal ilanı gibi konularda MGK'nın almış olduğu kararlar hükümetçe yerine getirilmiştir. Birinci ANAP İktidarı döneminde, sivil rejime geçilmekle beraber ordunun otoritesi devam etmiştir. (<http://www.politikadergisi.com>)

Özal Hükümeti, Türkiye'nin muasır medeniyet seviyesine hızla erişmesi için cesur ve koklu hamleler yapmıştır. Doğu Bloğundaki değişimlerin henüz gündemde dahi olmadığı, Türkiye’de ise geçerli ekonomik sistem tartışmalarının "karma ekonomi" ile "devletçilik" arasında cereyan ettiği bir ortamda Özal’ın ısrarla piyasa ekonomisini savunması ve bu sistemi iktidara gelince cesaret ve kararlılıkla yürürlüğe koyması, ülkeye yepyeni bir ufuk ve

süratli kalkınmanın yolunu açmıştır. Asırlardan beri kendi içine kapalı ve devletçiliğin hâkim olduğu bir ekonomik sistem yerine, dışa açık ve dünya ekonomisine entegre olabilecek bir ekonomik sisteme geçilmiştir. (<http://www.lightmillennium.org>)

Turgut Özal, liberal düşünceden önemli ölçüde etkilenmiştir. Bu noktada, ekonomik zenginliğin Türkiye’yi bölgesinde önemli bir güç yapacağına inanmıştır. Ekonomik işbirliğinin siyasal sorunları çözeceğine inanmıştır. Liberal Batı Avrupa ülkelerinin birlikteliğinin sonucu oluşan Avrupa Ekonomik Topluluğu Turgut Özal’ın liberalizmi algılayışında ve dış politika uygulayışında büyük etkisi olmuştur. Turgut Özal’a liberalizm üç ilke kazandırmıştır

i) Düşünce ve ifade özgürlüğü,

ii) Dini inanç özgürlüğü,

iii) Ekonomik

Girişim özgürlüğü. Bu üç ilke Turgut Özal’ın hem iç politikada ki hem de dış politika ’da ki kararlarını etkilemiştir. Liberal düşüncenin pragmatistliğini ve çok boyutluluğunu 2. Dönemin sonlarına doğru daha rahat uygulamıştır. Bu bağlamda; Avrupa Birliği gibi, liberal yapılı oluşumlar bir araya getirmek için, Ortadoğu ve Orta Asya ülkeleri ile yoğun ilişkilere girmiştir. Bu bağlamda, David Lawday Turgut Özal’ı “Beyni Batı’da, kalbi İslam dünyasında olan bir devlet adamı” olarak tasvir etmektedir.

Turgut Özal Türkiye’yi Batı ile Doğu arasında bir köprü olarak görmekteydi. Özal, toplumu Müslüman olan fakat modern, laik bir Türkiye hayal etmiştir. Özal’ın dış politika ‘da ABD ekseninden çıkıp çok boyutlu politika izlemeye çalıştığı dönem, Körfez Savaşından sonraki dönem olmuştur. Bu süreci belirleyen nokta, Sovyetlerin çökmesi ve Türkiye’nin dış politikasındaki temel tehdidinin ortadan kalkmış olmasıdır. Sovyet egemenliği altında ki Türk Cumhuriyetleri bağımsızlığını ilan etmiştir. Türk Cumhuriyetlerin İran rejimini alternatif olarak görmesi, Türkiye’nin Batı desteği ile bir model olarak sunulması gereğini doğurmuştur. Türkiye bu bağlamda; laik, liberal ve demokrat bir ülke özellikleriyle Orta Asya Türk devletlerine model olarak sunulmuştur. Türk modelinde Türkiye, amacına ulaşamamış bu ülkeler ile ilişkileri geliştirememiştir. Batı ve Türk Cumhuriyetleri amacına kısmen ulaşmıştır. Batı serbest pazar ekonomisini Türk devletlerine getirmeyi, Türkiye aracılığı ile başarmıştır. Türk devletleri ise, otoriter yapısını koruyarak liberal dünyanın desteğini almayı başarmıştır. Bu modelde hem batının, hem Türk devletlerinin başarısız olduğu nokta, demokrasi olmuştur. Türkiye’nin bu aşamada tek çıkarı, bu ülkelerin İran etkisine girmesini önlenmiş olmasıdır.

Özal idealizmi, Körfez Savaşı'ndan sonraki ikinci ağır yarayı bu süreçte almıştır. Özal'ın dış politikada ekonomik çıkarlar ve pragmatizmi birleştirdiği asıl adımlar ise Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü (KEİÖ) ve Ekonomik İşbirliği Örgütü'nün (ECO) kurulması ile gerçekleştirmiştir. Bu adımlar, Türkiye'nin çok boyutlu politika izlemesini sağlamıştır. Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü Aralık 1990'da kurulmuştur. Bulgaristan, Romanya, Gürcistan, Ukrayna, Arnavutluk, Ermenistan, Azerbaycan, Türkiye ve Rusya'yı bir araya getirmiştir. Türkiye ve Rusya bir örgütte 200 yıl sonra bir araya gelmişlerdir³⁹. ECO, Şubat 1992 yılında kurulmuştur. ECO, 300 milyon insanı bir araya getirmiş Özal'ın liberal Avrupa'dan etkilenerek Orta Asya ile bütünleşme projesi olarak bakılabılır. Özal idealizmi Modus Vivaldi'nin adımlarını atmıştır. ECO; tarım, ulaşım, iletişim, gümrük tarifeleri konusunda ortak düzenlemeler öngörmekteydi. Fakat bölgenin işbirliğine yönelik tecrübesinin az olması bu örgütlerin pasif kalmasına yol açmıştır. (<http://www.akademikbakis.org>)

Birinci ANAP Hükümeti döneminde iç siyasette önemli gelişmeler olmuştur. HP ve SODEP Sosyal Demokrat Halkçı Parti (SHP) adıyla birleşmiştir. CHP'nin yasaklı Genel Başkanı Bülent Ecevit'in ekibi Demokratik Sol Parti (DSP)'yi kurmuştur. 6 Eylül 1986'da yapılan halkoylaması ile siyasi yasaklar kaldırılmış ve Bülent Ecevit DSP (Demokratik Sol Parti), Süleyman Demirel DYP (Doğruyol Partisi), Alparslan Türkeş MÇP (Milliyetçi Çalışma Partisi), Necmettin Erbakan RP (Refah Partisi) genel başkanlıklarına getirilmişlerdir (Tanör 2000;60). Mesut Yılmaz ilk hükümetin acemiler hükümeti olduğunu, kimsenin Özal'ın haricinde bakanlık veya milletvekili deneyimi olmadığını, Özal ne yapacağını, nasıl ve kimin yapacağını kendi kafasından tasarladığını ve ilk hükümetin tipik bir Özal hükümeti olduğunu belirtmiştir. (<http://www.politikadergisi.com>)

Özal'ın kurduğu Anavatan Partisi (ANAP), 24 Ocak Kararlarıyla başlayan liberalleşme ve ekonomik istikrar programının sürdürülmesi için iktidar talebinde bulunuyordu. Eski partilerden hiçbirinin devamı olmadığını ama hepsini içinde barındırdığını, dört eğilimi birleştirdiğini iddia eden ANAP kadrosu ağırlıklı olarak bürokratlar ve bankacılardan oluşuyordu.

Bülent Ecevit'in siyasi yasaklı olması nedeniyle bir liderlik bunalımının baş gösterdiği merkez solda kurulan ilk parti, Halkçı Parti (HP) oldu. HP'nin ilk genel başkanı, İsmet İnönü'nün Özel Kalem Müdürlüğünü, Ulusu'nun da başbakanlık müsteşarlığını yapmış olan Necdet Calp'ti. MGK'nin öngörüsü dışında kurulan sosyal demokrat eğilimli olan ve asıl Cumhuriyet Halk Partisi kadrolarını bünyesinde bulunduran Sosyal Demokrasi Partisi (SODEP) ise 6 Haziran 1983'te kuruldu. İsmet İnönü'nün oğlu Erdal İnönü önceleri isteksiz

davranmasına rağmen daha sonra partinin başkanlığını kabul etti. 6 Kasım 1983 genel seçimlerine yalnızca MDP, HP ve ANAP katıldı. 22 Ekim 1983'te TRT'de liderlerin katıldığı açık oturumun en gergin anları Necdet Calp ile Turgut Özal arasındaki özelleştirme tartışması oldu. Cumhurbaşkanı Kenan Evren, seçimlerden iki gün önce, 4 Kasım 1983'te ANAP'ı ve genel başkanı Turgut Özal'ı ad belirtmeden hedef alan bir televizyon konuşması yaptı ve halkı bu partiye oy vermemesi konusunda uyardı.

Evren'in konuşmasına rağmen, seçimler ezici bir ANAP başarısıyla sonuçlandı. Kullanılan oyların yüzde 45.14'ünü elde eden ANAP 400 üyeli TBMM'de 212 milletvekili kazanırken, HP oyların yüzde 30,46 ile 117 milletvekilliği elde etti. Seçimlerin favorisi sayılan MDP ise oyların yüzde 23,26 ile ancak 71 milletvekili çıkarabildi. ANAP Bingöl'de üç milletvekilliğini de kazanmasına rağmen bir adayı veto edilmiş olduğu için milletvekili sayısı 212'den 211'e geriledi. (<http://eminabdullahturhan.wordpress.com>)

Küreselleşen ve ülkeler arasındaki siyasal ve ekonomik duvarların kalkmaya başladığı seksenli yılların uluslararası sistemi içerisinde Turgut Özal da Türkiye'yi dışa açarak, bu yönde ciddi adımlar atmıştır. Turgut Özal'ın uyguladığı liberal politikalar sonrasında, çeşitli iyileşmeler yaşanmışsa da beklentiler tam anlamıyla karşılanamamıştır. Örneğin özelleştirmeler yeteri kadar başarılı olamamış, istenilen sürede özelleştirme hamlesi gerçekleştirilememiştir. Ayrıca toplum içerisinde önemli bir yozlaşma başlamış, özellikle bürokraside “benim memurum işini bilir” anlayışı egemen olmuştur. Ekonomik anlamda ise yerli üretim dünya ile rekabet edemez durumda olduğundan, bu süreçte yerli üreticiler hırpalanmış ve dış ticaret dengesi alt üst olmaya başlamıştır. Bu süreç sonrasında Türkiye'de enflasyon kavramı ortaya çıkmış, enflasyonist bir ekonomi doğmuştur. (<http://politikakademi.org>)

Özal, Türkiye'yi dünyadan kopuk askeri ve bürokratik yapı olmaktan çıkarıp, açık toplumcu demokrasiye dönüştürmek istemiştir. Bu anlayışla, Özal, alışılmış düşünce kalıbı olan devletçilik anlayışını değiştirmeyi başarmış ve böylelikle, ülkenin dünya ekonomisiyle bütünleşmesi yolunda önemli adımlar atmıştır. Bütünleşme, ülkeler arasındaki yapısal eşitliği kaldırarak, demokratik bir yapı içerisinde neo-liberal politikaların uygulanmasını sağlamaktadır. 1983 yılı Türkiye tarihinde, sınıfsal siyasi çatışmaların bastırıldığı, 12 Eylül askeri darbesinin ardından yaşanan, demokrasiye dönüş sürecine işaret etmektedir. Bu süreçte, Türk siyasal yaşamına damgasını vuran Anavatan partisidir. Yaklaşık 8 yıl iktidarda kalan ANAP'ın, 1983 seçimlerindeki başarısına 12 Eylül yönetiminin katkısı olmuştur. Partilerin

siyasi katılımının engellenmesi ve siyasal kadrolara siyasetin yasaklanması da ANAP'ın iktidara gelmesini sağlayan diğer unsurlardır. (<http://acikarsiv.atilim.edu.tr>)

3.4.2.Özal Dönemi Ekonomi Politikalarının Genel Değerlendirilmesi

Özal iktidara gelişinin ardından misyonunu gerçekleştirmek için ilk olarak ekonomik konularda istikrarı sağlamaya çalışmış ve değişimi en fazla ekonomik konularda gerçekleştirmeye çalışmıştır. Özal'ın ekonomi anlayışını tam olarak kavrayabilmek, anlayabilmek açısından ilk olarak başvurulması gereken kaynak, kurucusu olduğu Anavatan Partisinin programıdır. Parti programında bu belirlenen hedeflere ulaşmak için genel ilkeler belirlenmiş ve sıralanmıştır Bunlar;

Tasarrufların teşviki; tasarrufların ve kaynakların verimli ve süratli bir şekilde kullanımıyla, yatırım ve üretim artışının, istihdam imkânlarının geliştirilmesi, Dış ödemeler dengesinin istikrarlı ve sürekli çözüme kavuşturulması, ihracatın artırılarak, millî gelir içindeki payının yükseltilmesi; dış müteahhitlik, taşımacılık,

Enflasyonun çok düşük seviyelerde tutulması, fiyat istikrarının sağlanması,

İktisadi, mali, para ve kredi politikalarında karar bütünlüğünün sağlanması ve uygulamanın ahenk içinde yürütülmesi, olarak belirtilmiştir. (<http://tr.scribd.com>)

3.4.2.1 Sanayileşme

Sanayileşmede yapısal değişikliklere gidilmesi şart olarak ileri sürülmektedir. Ürün kalitesi ve fiyatlar açısından dünya pazarlarında rekabet edebilir malların üretilmesi sanayileşmede başlıca hedef olarak belirtilmiştir. Aşırı sübvansiyonlar, ithalat yasaklamaları ve yüksek gümrük hadleri yerli sanayinin gelişmesini engelleyeceğinden koruma düzeyini makul seviyelerde olması gerektiği vurgulanmıştır. (<http://eypavci.blogspot.com.tr>).

Özal hükümetlerinin sanayileşme politikalarının en önemli unsurlarını ithal ikameci sanayileşme stratejisinin terk edilerek ihracata yönelik bir sanayileşme programına geçiş yapılması, ithalatın liberalizasyonu, devletin sanayi yatırımlarından çekilip altyapı yatırımlarına yönelmesi ve yabancı sermayenin teşvik edilmesi oluşturmuştur

İzlenecek Sanayileşme Politikaları;

İthal ikamesi anlayışının terk edilerek, ihracata dönük ve dünya sanayi ve ticaretine entegre olabilecek bir sanayileşme politikasına geçilmesi

Üretim kapasitesi, kalite ve fiyat yönünden dünya pazarlarında rekabet edebilir mamullerin üretilmesi, rekabet edilemeyecek mamul ve yarı mamullerin ithal edilmesi

Korumanın azaltılması

Sanayi yatırımlarının teşviki için enflasyonun çok düşük seviyelerde tutulması

Tasarrufların teşviki ve tedricen sermaye piyasasındaki payının artmasıyla sınıai mülkiyetin yaygınlaştırılması ve böylece şirketlerin daha sağlam bir mali yapıya kavuşmasının sağlanması

Sanayi mamullerinin dış pazarlamasında devletin daha aktif bir rol oynaması

Sanayinin bütün yurda yayılması için devletin alt yapı ve hizmet yatırımlarını yapması

Yatırımların ve ihracatın teşvik edilmesi

Organize sanayi bölgelerine önem verilmesi

Teknoloji ve mühendislik bilgisinin memlekete kolay akışının sağlanması

Sanayide, devlet tekelleri dâhil, bütün tekellerin kaldırılması

Yabancı sermaye yatırımlarının teşviki için güven verici ve istikrarlı bir ortamın tesisine ağırlık verilmesi (<http://www.academia.edu>)

3.4.2.2 Enflasyonla Mücadele

1980 yılı istikrar programının önemli bir unsuru olan para politikası 1981 yılında program hedefleri doğrultusunda uygulanmış, para politikasının esas unsuru toplam talebi kontrol altına alarak enflasyonu düşürmek olmuştur. Enflasyonla mücadele Özal hükümetleri programlarında, özellikle 1. Hükümet programında, sıklıkla vurgulanmıştır. Özal hem sanayi yatırımlarını teşvik etmek için hem de fiyat artışlarından mağdur ve şikâyetçi olan dar gelirli geniş kitlelerin desteğini almak için gerek seçim propagandasında gerekse hükümet programında enflasyonu dizginleyecekleri vaadinde sıklıkla bulunmuştur. Enflasyonun Düşürülmesi için Alınacak Tedbirler;

Para arzı ekonominin gelişmesine paralel olarak dikkatli bir şekilde kontrol edilecek, diğer bir ifadeyle yeterli para arzı politikası uygulanacaktır.

Bütçe açıklarının makul bir seviyede tutunmasına önem verilecektir.

Yatırım politikasında kısa zamanda netice alınacak ve kendini süratle geri ödeyecek projelere öncelik tanınacaktır.

Tasarrufların en iyi projelere akmasını temin edebilmek için serbest pazar ekonomisi kaidelerine riayet edilecek, “kurtarma operasyonları” gibi müdahalelere imkân verilmeyecektir.

Nihai faturası daima dar ve sabit gelirliye yüklenen müdahalecilikten kaçınılacak, mal, para ve döviz değerinin serbestçe teşekkül ettiği ekonomik politikalara geçiş hızlandırılacaktır.

İthalatta kademeli olarak liberalizasyona gidilerek tüketicinin ucuz ve kaliteli mal alması temin edilecektir.

Özal hükümeti ilk döneminde faiz oranlarını yüksek tutup ücretlerde artış yapmayarak tüketim talebini önemli ölçüde kısmış ve böylece enflasyon oranını da görece düşük tutmuş olmakla birlikte, aslında en önemli vaatleri arasında yer alan enflasyonla mücadelede genel olarak başarılı olamamıştır. 1981-1983 yılları arasın-da büyük ölçüde kontrol altına alınan enflasyon, 1984 yılından itibaren yeniden yükselmeye başlamıştır.

YILLAR	ENFLASYON ORANI(%)
1980	10,7
1981	36,8
1982	27,0
1983	30,5
1984	50,3
1985	43,2
1986	29,6
1987	32,0
1988	70,5
1989	63,9

Tablo:3.1. 1980-1990 Yılları Arası Yıllık Enflasyon Oranları

Bu dönemde Türkiye’de, piyasa mekanizmasına işlerlik kazandırılması amacıyla fiyat kontrolleri kaldırılmış, esnek kur rejimine geçiş ve finansal sistemin liberalleştirilmesi; tasarruf eğiliminin artırılması amacıyla eksi reel faiz politikasından vazgeçilerek mevduat ve kredi faizleri serbest bırakılmıştır. (<http://www.academia.edu>)

3.4.2.3 İşsizlik

İşsizlik sorununu da spesifik hedefleri arasına alan Özal hükümeti istihdam olanaklarını arttırmak üzere öncelikle tasarrufları artırma ve artan tasarrufları da yatırımlara yönlendirme politikası izlemeyi planlamıştır. Vergi avantajlarının sağlanması, sermaye piyasası ve mali piyasalardaki finansal araçların çeşitlendirilmesi, bankaların mevduat toplama ve kredi vermede rekabet içinde çalışmalarının sağlanması, Boğaz köprüsü, Keban barajı gibi projelerin halka açılması gibi yollarla arttırılacak tasarrufların yatırımlara dönüşmesi sağlanarak işsizliğin çözümünde önemli rol oynayacağı düşünülmüştür. Bunun dışında, yabancı sermaye yatırımlarının teşvik edilmesi, ihracatın, özellikle emek-yoğun malların ihracatının, arttırılması, işsizliğin yoğun olduğu bölgelerde altyapı yatırımlarına ağırlık verilmesi, konut inşaatlarının arttırılması ve halıcılık, dokumacılık gibi emek-yoğun alanların teşvik edilmesi yoluyla yeni istihdam olanakları yaratılması planlanmıştır. Bu hedefler arasında, yukarıda açıklandığı üzere, Özal hükümetinin yatırımları artırma politikası pek başarılı olmamıştır. Buna karşın, belediyelere yapılan büyük yatırımlar yeni istihdam olanakları yaratmıştır. Aslında Özal dönemi kamu kesiminde istihdam artış hızı negatif olmasına rağmen özel sektördeki istihdam artışları nedeniyle genel olarak istihdam arttığı bir dönemdir. İstihdam artışları sektörler itibariyle değerlendirildiğinde sanayi istihdamında dikkate değer bir artış olmamakla birlikte hizmetler sektöründe önemli bir artış olduğu söylenebilir. Diğer yandan, artan konut ve altyapı yatırımları istihdama olumlu katkıda bulunmakla birlikte daha çok geçici istihdam olanakları sunabilmişlerdir

3.4.2.4 Para politikaları

Turgut Özal tarafından uygulamaya konmuş bir diğer yenilik de kambiyo rejiminde yaşanmıştır. Bu dönemde Türk Lirası'nın konvertibilitesini engelleyen kısıtlamalara karşı ciddi önlemler alınmış, Türk Lirası'nın konvertibilitesini artırıcı kararlar uygulamaya konmuştur. Döviz alım satımının serbest bırakılması, ithalata yönelik kısıtlamaların kaldırılması, ihraç dövizlerinin bir kısmının yurt dışında bırakılabilmesi serbest piyasa ekonomisine geçişte önemli kilometre taşları olmuştur.

1983 yılı ANAP Seçim Beyannamesinde, fiyat artışlarını durdurmak için diğer politikalarla birlikte para arzıyla ilgili politikaların da uygulanacağı, para arzının ekonominin gelişmesine paralel olarak dikkatli bir şekilde yürütüleceği ileri sürülmektedir. Para, maliye ve kredi politikalarında bütünlüğün sağlanması, partinin iktisat politikalarının temel esasları arasında yer almakta ve ekonomik gelişmeyi hızlandırmak amacıyla piyasayı düzenleyen kanunların bir paket halinde ele alınarak gerekli değişikliklerin yapılacağı ifade edilmektedir.

Genel bir perspektifle Özal dönemi Anavatan Partisi'nin ekonomik politikalarına bakıldığında kambiyo sisteminde (Türk Parasını Koruma Kanunu'nun kaldırılması), ihracat engellerinin kaldırılmasında, esnek ve gerçekçi kur ve faiz uygulamalarında, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nın kurulmasında, Türk Lirası'nın sermaye işlemlerinde dönüştürülebilir hale getirilmesinde, fiyat kontrollerinin kaldırılmasında sağlanan liberalizasyonun dışında, dış rekabete açık sanayileşme politikaları ile sanayi ve hizmet yatırımlarının özendirilmesi politikaları, geleneksel ekonomi politikalarında sağlanan radikal değişimi ifade etmektedir. Ayrıca Özal, ekonomik reformların hızla gerçekleştirilebilmesi için kamu finansmanının sağlanmasında bütçe dışı bir araç olan "fon" sistemini uygulamıştır. Fon uygulaması Turgut Özal'ın ekonomik sorunlara pragmatik yaklaşımının bir örneği olarak değerlendirilebilmektedir. Ancak bunun yanında, kamu harcamalarının artışı sağlayan bir uygulama olarak da değerlendirilebilmektedir

3.4.2.5 Vergi Sistemi

Özal döneminde, vergi konusunda yaşanan en önemli gelişme, 1985 yılında Katma Değer Vergisi'nin (KDV) kabul edilmesidir. KDV'nin kabulüyle, Türkiye vergi sistemi, giderek artan ölçülerde gelir vergisine; bordro kesintisiyle katılan ücretlilerin ve tüketicilerin katkılarına dayanır bir hal almıştı. Bu durum, vergi hâsılatının milli gelir içindeki payını düşürmüştü; sermaye sınıfları lehine verilen vergi ödümleri sonraki yılların mali krizinin oluşmasına neden olmuştur. Böylelikle, sermaye sahipleri vergi yükü açısından rahatlatılmış, fakat tüketici kesimin daha fazla vergi ödemesini mecbur kılınmıştır.201 Yapılan değişiklikler sonucunda vergi miktarında azalmalar meydana gelmiş, devlet kamu açıklarını karşılayamamıştır. Bunun sonucunda da, devlet, doğal olarak ülkeyi iç ve dış borçlanmalara sürüklemiş, dolayısıyla bu borçlanma illerde Türkiye ekonomisinin yapısal bozukluğuna yol açmıştır. (<http://acikarsiv.atilim.edu.tr>)

Özal'ın 1979 yılında hazırladığı "Kalkınmada Yeni Görüş'ün Esasları" başlığını taşıyan raporda vergi sistemi ve vergi politikası ile ilgili görüşleri yer almaktadır. Bu raporda Özal vergilemenin ana prensipleri üzerinde durmakta ve vergilerin basit, açık, kolay, anlaşılabilir olmasını belirtmektedir. Bir başka prensip olarak vergilerin oranlarının herkesin kolaylıkla vereceği bir oranda olmasını ve oranların düşük tutulmasını önermektedir. Özal'ın 1990 yılı sonrasında yaptığı konuşmalarda vergi reformu ile ilgili olarak ortaya attığı en önemli ve dikkate değer iki konu bulunmaktadır. Özal, ilk olarak vergilerin esasen harcamalar üzerinden alınmasının daha doğru olduğunu belirtmektedir. İkinci olarak, vergi oranlarının düz oranlı (flat rate) ve düşük olarak tespit edilmesinin daha doğru olduğunu ifade

etmektedir. Özal, gelir, servet ve harcamalar üzerinden alınan vergilerin düz oranlı olarak uygulanmasının devlete daha çok hasılat sağlayacağını belirtmektedir. Özal'ın düz oranlı vergi ve vergi oranlarının indirilmesi hakkındaki düşüncelerinin esasen 1980 sonrasında çokça tartışılan Arz - Yönlü iktisat (Supply -Side Economics) felsefesine dayalı olduğunu söylemek mümkündür. Özal döneminde vergi konusunda yaşanan belki de en önemli gelişme, 1985 yılında Katma Değer Vergisi'nin (KDV) kabulü oldu. Vergi sisteminde temel bir değişiklik olan bu uygulama vergi yükünü büyük oranda tüketicilerin üzerine kaydırmıştır. Sermaye sahiplerinin vergi yükü açısından rahatlatılması, buna karşılık tüketici kesiminin vergi ödemeye daha fazla mecbur kılınması, vergi adaleti açısından da kabul edilebilir değildir. Bu uygulamaya karşın Özal hükümeti istenilen vergi gelirlerini yine de elde edemiyordu. TÜİK'in verilerine bakarak değerlendirme yapmaya çalıştığımız zaman, kamu gelirlerinin yıldan yıla giderek artış gösterdiğini görmekteyiz. Kamu gelirlerine ait rakamlar; 1981 ile 1990 arasında %0,7 gibi bir artış gösterirken, kamu harcamaları %3,5 gibi bir artış göstermiştir. KDV'nin uygulamaya geçirilmesinin ardından vatandaş ödediği verginin bir kısmını geri alabilmek için vergi iadesi uygulamasıyla da tanışmış oldu. Devlet artan kamu harcamalarını vergi gelirleriyle karşılayamayınca doğal olarak iç ve dış borçlanmaya gitmiş ve bu da zamanla ekonomimizde yapısal bozuklukların baş göstermesine neden olmuştur.(<http://tr.scribd.com>)

Türkiye'de özellikle 1980 sonrasında ekonomik büyüme temel amaç haline gelmiştir. Ekonomik liberalizmin siyasi liberalizmin temelleri olduğu iddia edilmekle beraber bu dönemde siyasi ve sosyal haklar ise fazlasıyla kısıtlanmıştır⁶⁹. Seçim kampanyalarında ekonominin mimarı olarak lanse edilen Özal ile birlikte orta direk, iş bitirici ve iş bitiricilik gibi kavramlar siyasi literatüre girmiştir. İthalatın serbest bırakılması ve ihracatın desteklenmesi vb. uygulamalarla Türkiye'yi dışa kapalıktan kurtaracak bir politika uygulanan Özal döneminin en önemli sloganı ise “ Çağ Atlayan Türkiye” olmuştur. ANAP iktidarı ile birlikte Özal'ın her fırsatta konuşmalarında kullanmayı sevdiği transformasyon/dönüşüm –bir şekilde-gerçekleşmiştir. Ancak uzun vadede değerlendirildiğinde bu dönüşümün ne kadar olumlu olduğu ya da Türkiye'nin hangi anlamda çağ atladığı tartışmalı bir konudur. Bununla birlikte Özal, cesur ve dışadönük politikaları, liderlik vasfı ve yaşam tarzı ile merkez sağda önemli bir miras bırakmıştır. (<http://kisi.edu.tr>)

Türkiye'de özellikle 1980 sonrasında ekonomik büyüme temel amaç haline gelmiştir. Ekonomik liberalizmin siyasi liberalizmin temelleri olduğu iddia edilmekle beraber bu dönemde siyasi ve sosyal haklar fazlasıyla kısıtlanmıştır. Ekonominin mimarı olarak tanıtılan

Özal ile birlikte “orta direk, iş bitirici ve iş bitiricilik” gibi kavramlar siyasi literatüre girmiştir. İthalatın serbest bırakılması ve ihracatın desteklenmesi, uygulamalarla Türkiye’yi dışa kapalılıktan kurtaracak bir politika uygulanan Özal döneminin en önemli sloganı ise “Çağ Atlayan Türkiye” olmuştur. ANAP iktidarı ile birlikte Özal’ın her fırsatta konuşmalarında kullanmayı sevdiği transformasyon/dönüşüm bir şekilde gerçekleşmiştir.

1983 seçimlerinde iktidara gelen Anavatan Partisi, siyasal yönüyle parti içinde dört eğilimi birleştirmişti. 1987 genel seçimleri yaklaştıkça, bu yılda yapılan referandumla eski siyasal liderlere konulan yasaklar kaldırılınca, siyasal bir rekabet yaşanmasına neden olunmuştur. Bu yüzden, ANAP hükümetinin yoğun siyasal rekabetin yaşaması ve yaşanan ekonomik ve siyasal sorunlardan dolayı iktidar yapısının zayıflaması nedeniyle ülkede genişlemeci iktisat politikalarını uygulanmıştır. Seçimlerde oy oranı düşmesine rağmen, ANAP seçimlerden sonra da politikaları sürdürmeye devam etmiştir. Ancak, 1991 yılında yapılan genel seçimlerde Körfez Krizinin yaşanması siyasal sisteme olumsuz etki ederek Mesut Yılmaz liderliğindeki ANAP iktidarının kaybetmesine neden olmuştur. Daha sonra kurulan, DYP-SHP koalisyonu, ilk iki yıl seçim vaatlerine uygun olarak “popülist politika” genişlemeci politikalar uygulamışlardır. Bundan dolayı, bu dönemde yüksek oranda bir büyüme yaşanmıştır. Ama ekonomik dengelerin alt üst olması, Türkiye’nin 1994’te büyük bir ekonomik kriz yaşamasına neden olmuştur. Krizin ardından, Tansu Çiller başkanlığındaki hükümet Türk siyasal yaşamına 5 Nisan kararları olarak geçen kararları almış, bu kararlar ile kamu yatırımları durdurulmuş, kamu harcamaları düşürülmüş, Reel faizler olağanüstü bir şekilde yükselmiş ve Türk lirası bir kez daha devalüe edilmiştir. Hükümet, yerel seçimler nedeniyle ertelediği paketi, 5 Nisanda aldı ve bunlar 5 Nisan kararları olarak tarihe geçmiştir.

Tablo:3.2.1980–1983 Askeri Hükümet Dönemi Ekonomik Performansı Değerlendirmesi

Makro Ekonomik Göstergeler	1980–1983 Askeri Hükümeti Dönemi Gelişmeler
1-Büyüme ve Sektörel Gelişmeler	Yapısal dönüşüm programı uygulanmasına rağmen, düşük sayılmayacak bir büyüme oranına ulaşmıştır. Büyüme atıl kapasite harekete geçirilerek sağlanmıştır. Tarım sektörünün GSMH içindeki payı azalırken, sanayi ve hizmetler sektörünün payları artmıştır
2-İstihdam Politikaları	İşsizlik oranı artmıştır. Tarım sektörü işgücü azalmıştır.
3-Para Politikaları, Faiz ve Bankacılık	M1/GSMH fazla değişmemiştir. M2/GSMH önemli oranda artmıştır. Bu durum harcamaların daha çok vadeli hesaplar üzerinden yapıldığını göstermektedir. Reel faizler artmıştır. Dönem sonunda küçük bankalar ve bankerler iflas etmiştir
4-Fiyat İstikrarı	Fiyat istikrarına yönelik olarak dönem boyunca önemli sayılabilecek bir gelişme kaydedilmiştir
5-Maliye Politikaları	Harcamalar GSMH oranı ve Gelirler GSMH azalmıştır. Personel harcamaları azalmış, faiz ödemeleri artmıştır. Toplam dış borçlar artmıştır
6-Ödemeler Dengesi ve Döviz Politikaları	Bu dönemin en başarılı politikalarından birisi ihracat miktarında görülen hızlı artışlardır. İthalat artışları sınırlı düzeyde kalmıştır. İhracatı ve ithalatı GSMH içindeki payı artmıştır. İhracatın ithalatı karşılama oranı hızla artmıştır
7-Yabancı Sermaye	Sağlanan kolaylıklara rağmen doğrudan yabancı sermaye girişinde dikkate değer bir artış gerçekleştirilememiştir
8-Gelir Dağılımı ve Sosyal Politikalar	Kamu ve özel sektörde reel ücretler azalmıştır. Gelir dağılımı, ücretliler ve tarım sektörü aleyhine, faiz, rant ve kar sahipleri lehine gelişmiştir
9-AET'ye Yönelik Politikalar	Askeri müdahale nedeniyle Karma Parlamento Komisyonu'nun görevleri askıya alınmış, genel seçimlerin yapılması ve TBMM'nin oluşturulmasına kadar yenilenmemesi kararlaştırılmıştır

Tablo:3.2.1980–1983 Askeri Hükümet Dönemi Ekonomik Performansı Değerlendirmesi
(<http://acikarsiv.atilim.edu.tr>)

3.5 Koalisyon Dönemi

1983'ten 1991'e kadar seçim sisteminin sağladığı suni teneffüs sayesinde tek başına iktidarını sürdüren ANAP, 1991'de bu konumunu kaybetti ve 1991'den 2002'ye kadar tam 11 yıl sürecek olan istikrarsız koalisyonlar dönemi başladı ve Türkiye 1992 ve 2002 arasında kaotik bir dönemden geçti. Birincilik DYP'ye gidince sistemin doğası gereği, fazladan milletvekili çıkartmak hakkından bu sefer DYP yararlandı. 1991-2002 arasında yapılan dört seçimde bir önceki seçimin galibi bir sonraki seçimi kazanamadığı gibi ikinci parti bile olmadı. İktidarlar hep değişti tam dokuz ayrı koalisyon hükümeti kuruldu. Bu durum 2002'de AK Parti'nin yine seçim sistemi sayesinde tek başına iktidar olmasına kadar devam etti.(<http://www.taraf.com.tr>)

Haziran 1991'de ANAP Genel Başkanlığı'na Yıldırım Akbulut'un yerine Mesut Yılmaz'ın seçilmesi, yeni bir hükümet oluşumunu da beraberinde getirdi. Yılmaz başkanlığında kurulan yeni hükümet ise erken seçim kararı alacak ve genel seçimler yapılacaktı. Yeni hükümet 20 Kasım 1991'de Süleyman Demirel'in başkanlığında bir DYP-SHP koalisyonu olarak kuruldu. 8. Cumhurbaşkanı Özal'ın 17 Nisan 1993'teki ani ölümüyle birlikte, Türkiye yeni cumhurbaşkanı arayışları içine girdi. Özal'ın ölümünden bir gün sonra, DYP-SHP koalisyonunun bozulmayacağını açıklayan Başbakan Demirel, 24 Nisan 1993'te de, cumhurbaşkanlığına adaylığını koyacağını bildirdi. Demirel oylamaya katılan 431 milletvekilinden 244'ünün oyunu alarak Türkiye Cumhuriyeti'nin dokuzuncu cumhurbaşkanı seçildi. Demirel'in cumhurbaşkanı seçilmesinden sonra Başbakan Yardımcısı İnönü, yeni hükümet kuruluncaya kadar, başbakan vekilliğini üstlendi. Haziran'da devlet başkanlığından istifa eden Tansu Çiller genel başkanlığa aday oldu. 14 Haziran'da, Cumhurbaşkanı Demirel, Çiller'i yeni hükümeti kurmakla görevlendirdi. Çiller'in İnönü'yle yaptığı görüşmeden sonra koalisyonun sürdürülmesi konusunda anlaşma sağlandı ve iki lider 24 Haziran'da yeni hükümet protokolünü imzaladılar. 25 Haziran'da açıklanan bakanlar kurulu listesi, aynı gün Demirel tarafından onaylandı. Türkiye'nin ilk kadın Başbakanı olan Çiller'in kurduğu yeni DYP-SHP Koalisyon Hükümeti 25 Haziran 1993'ten 25 Aralık 1995 seçimlerine kadar görevde kaldı.(<http://www.taraf.com.tr>)

5 Mart 1996'da Mesut Yılmaz'ın başkanlığında "Anayol" olarak adlandırılan ANAP-DYP koalisyon hükümeti kuruldu. Bu hükümet dört ay sürdü. RP'nin hükümet hakkında verdiği gensoruyu DYP'nin destekleyeceğini açıklaması üzerine Başbakan Yılmaz, 6 Haziran 1996'da Cumhurbaşkanı Demirel'e istifasını sundu. Demirel bu kez RP Genel Başkanı Necmettin Erbakan'ı hükümeti kurmakla görevlendirdi. Erbakan, "Refahiyol" olarak

adlandırılan RP-DYP koalisyon hükümetini kurdu. DYP Genel Başkanı Tansu Çiller bu hükümette Dışişleri Bakanı ve Başbakan Yardımcısı olarak görev aldı. (<http://www.weblopedi.com>)

Bu dönemde faili meçhuller, terör eylemleri ve enflasyon rakamlarında rekorlar kırıldı, Türkiye en derin ekonomik krizine muhatap oldu. Her iki partinin üyeleri de koalisyonun bir önce bitirilmesi için parti yönetimlerine baskı yaptı.

SHP ile yeniden açılmasına izin verilen CHP sancılı bir süreç sonrasında 1995 yılında bütünleşti. Koalisyonun bir ortağının adı CHP oldu. CHP Genel Başkanı sıfatıyla Hikmet Çetin koalisyon hükümetinde Karayalçın'ın yerini aldı. 7 ay boyunca bu görevde kalan Çetin Genel Başkanlık makamını Deniz Baykal'a devretti ve DYP ile CHP koalisyon hükümeti dönemi bitti. Çiller azınlık hükümeti denedi ama olmadı tekrar Baykal'a geldi erken seçim kararıyla yeni CHP-DYP hükümeti kuruldu. Bu 4 yıllık koalisyon hükümetleri, merkez sağ ve merkez sol partilerin de siyaseten komaya girmelerine neden oldu.

28 Mayıs 1999 tarihinde, seçimlerden birinci parti olarak çıkan DSP'nin Genel Başkanı Bülent Ecevit'in başkanlığında DSP-MHP-ANAP koalisyon hükümeti kuruldu. Bir uzlaşma ve atılım hükümeti olarak kurulan 57. hükümet, göreve başlar başlamaz Devlet Güvenlik Mahkemeleri'nin sivilleştirilmesi, Bankalar Kanunu, "Uluslararası Tahkimi" öngören Anayasa değişikliği ve Sosyal Güvenlik Reformu gibi önemli konularda yeni yasaların çıkmasını sağladı. 1999 yılı Helsinki Zirvesi'yle başlayan Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde, uyguladığı ekonomik istikrar programı ile enflasyonla mücadelede önemli gelişmeler kaydeden hükümet, Cumhurbaşkanlığı seçimini uzlaşmaya dayalı bir anlayış çerçevesinde sonuçlandırdı. 16 Mayıs 2000 tarihinde görev süresi dolan 9. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in yerine, parlamentoda temsil edilen 5 partinin Genel Başkanlarının katıldıkları bir teklifle aday gösterilen Anayasa Mahkemesi Başkanı Ahmet Necdet Sezer, 3. turda 330 oyla Türkiye'nin 10. Cumhurbaşkanı seçildi.

3.6. 28 Şubat

"28 Şubat bir süreç midir, darbe midir" sorusu son birkaç yıla kadar tam olarak cevaplanabilmiş değildi, zira etkisi ne kadar yoğun hissedilse de askeri müdahale önceliklerden farklı bir biçimde gerçekleşmiş ve yaşananların bir darbe olarak algılanması zaman almıştır. Nitekim 1 Mart 1997 tarihli Cumhuriyet gazetesinde "Muhtıra gibi tavsiye" başlığı ile MGK toplantısı sonucu verilmiştir.

TSK, yakın geçmişe kadar, Milli Güvenlik Kurulu yoluyla, Türkiye’de hem iç hem de dış politikaya söz sahibi olmuştur. MGK mevzuatının kapsamlı şekilde değiştirildiği 2003 yılına kadar yoğun olarak devam eden bu süreçte, değişen iç ve dış siyasi gündeme bağlı olarak, hemen her toplantıda kimi zaman bir, kimi zaman iki kimi zaman da üç ayrı karar alınarak, iç ve dış politikaya yön verilmeye çalışılmıştır.

Özellikle siyasi alanda, 1991 seçimlerinde Refah Partisi'nin (RP) dâhil olduğu ittifakın yüzde 17'lik bir oy alması; yine 27 Mart 1994 seçimlerinde yüzde 19'luk bir potansiyelin açığa çıkması ile birlikte büyük şehirlerde başkanlıkların kazanılması, ilçe belediyelerinin de elde edilmesi ve nihayet RP'nin 24 Aralık 1995 genel seçimlerinde de yüzde 22'yle birinci parti olması ve koalisyon hükümetine başbakan adayı olması kolay kolay hazmedilememiştir. Asker ve öteki müesses nizam devreye girip Mesut Yılmaz'ın başbakanlığında dört aylık bir ANA-YOL hükümeti kurdursa da; RP'nin başarılı muhalefeti ve Tansu Çiller'in isteksizliği ile bu hükümet kısa sürede çökmüştür. Nihayet, 28 Haziran 1996'da Refahyol hükümeti kurulmuştur. (<http://yenisafak.com.tr>)

28 Şubat 1997'deki Milli Güvenlik Kurulu toplantısında ordu komutanları rejimin laik ve demokratik niteliklerine zarar verildiği gerekçesiyle politikaya doğrudan müdahalede bulunmuş ve bu durum, “yumuşak darbe” olarak adlandırılmıştır] Bu sürece giden yolda Necmettin Erbakan'ın Libya gezisi, İran Cumhurbaşkanı'nın Türkiye ziyareti, Başbakanlıkta tarikat liderlerine verilen iftar yemeği, D-8 girişimi, Kudüs gecesi ve tankların gövde gösterisi tansiyonu iyiden iyiye yükseltmiştir. Ayrıca Susurluk kazası ve ona yönelik başlatılan ancak daha sonra hükümet ve “irtica” karşıtı bir harekete dönüşen ışık kapama eylemleri de medyada oldukça ses getirmiştir. Şüphesiz Refah Partisi'nin önde gelen isimlerinin kimi açıklamaları da gerginliği tırmandırmıştır. Fakat bütün bu olaylar, bir çeşit tetikleyici etki işlevi görmüştür. 28 Şubat sürecinin temel dinamiklerini otantik Anadolu burjuvazisinin, modern burjuvaziye meydan okuyacak kadar güçlenmesinde ve Milli Görüş'ün Soğuk Savaş dönemi sonrası siyasete gerektiği kadar uyum sağlayamamasında aramak gerekmektedir. (<http://gizliilimler.tr.gg>)

27 Mayıs'ta, 12 Mart'ta, 12 Eylül'de ve 28 Şubat'ta şartlar suikastlarla, faili meçhullerle, sehpalarla, siyasi linçlerle tamamlanmıştır. Gerçekten de Evren Paşa o konuda da tarihe önemli bir not düşerek ipucunu vermiş ve “12 Eylül öncesi şartların olgunlaşmasını bekledik.” demiştir. Toplumda biriktirilen çelişkiler 27 Mayıs'ta olduğu gibi 12 Eylül'de de cuntacılar tarafından teşvik edilmiştir. 28 Şubat'taysa "şartlar yeterince olgunlaşmadığından" ve kurguyu bozan Refah yol iktidarı yüzünden senaryoda değişikliğe gidilmiş, şartları

olgunlaştıracak yeterli malzeme verilmediğinden magazinsel unsurlar sahnelenmiş, DYP parçalanmış, Darbe ihalesi bu kez Silahsız kuvvetlere havale edilmiş, Refah Partisi, dinî cemaatler, başörtülü üniversite öğrencileri, dindar esnaf, tüccar üstünde ağır bir taziyik uygulanmış, milyonlarca insan fişlenmiş, binlerce insan derdest edilmiş, tehdit edilmiş ve hükümet düşürülmüş Refah Partisi kapatılmış, yerine kurulan Fazilet Partisi de kapatılmıştır. (<http://gizliliimler.tr.gg>)

Herhalde sürece giden yolda ilk önce 27 Mart 1994'de yapılan yerel seçimleri5ve ardından 25 Aralık 1995'de yapılan genel seçimleri6anmak gerekir, zira her iki seçim sonucu da Türkiye'de derin tartışmalara neden olmuştur. Yerel seçimlerde Türkiye'nin 28 ilin belediye başkanlığı ile birlikte iki büyük metropol, yani İstanbul ve Ankara, "İslamcı" bir partinin "eline geçmişti". Böyle bir sonuç özellikle "elitist" çevreleri endişelendirmiş ve RP'nin yükselişini engellemek için SHP 1995'te yaptığı kurultayda CHP'ye katılmaya karar vermiştir. Yine o tarihlerde çıkan haber manşetlerinde seçmen oylarının çöplerde bulunduğu yazılmış, gelen oyların daha çok yoksul varoşlardan geldiği ileri sürülmüştür (<http://sbe.kmu.edu.tr>)

Emniyet İstihbarat Dairesi eski başkanvekili Bülent Orakoğlu, "İhanet Çemberi" adlı eserinde 28 Şubat Sürecini şöyle değerlendirir:

"28 Şubat Süreci içinde meşru, bir şekilde iktidara gelmiş Refah-Yol Hükümeti'nin antidemokratik bir şekilde iktidardan uzaklaştırılması operasyonuna, devletin en üst katlarında bulunan Cumhurbaşkanlığı kurumuyula siyaset mekanizmasının ve medyanın önemli aktörleri de alet edilmişti. Kimi cuntacı generallerin iddialarına göre; o dönem Cumhurbaşkanlığı makamında bulunan zat olmasaydı, bu demokrasi dışı müdahalenin başarılı olma şansı da olmayacaktı. Tarihe post modern bir darbe olarak geçen 28 Şubat Süreci'ne ister korkarak, ister zorla ve isterse çeşitli siyasi çıkar ya da farklı menfaatlerle destek vermiş kişilerin ve cuntacı grupların; geçmiş 3 darbe döneminde olduğu gibi adalet önüne çıkarılamayışları, bu kişilerin yeni darbe ortamlarının hazırlanmasında da kullanılacaklarının en önemli işaretiydi. Aynı zamanda Türkiye'de kaos ve istikrarsızlık yaratarak yeni darbe ortamlarını oluşturacak gizli gücün, devletin içine nasıl sızdığıının bir işaretiydi. Bu gücü yalnızca Türkiye'nin iç dinamikleriyle ifade etmek ne kadar yanlışsa, yabancı ülkelerin Türkiye'de mutlak bir hâkimiyet kurduğunu ve istediği kurumları istediği gibi kullanabileceğini düşünmek de o kadar yanlıştır. Bu olay, Türkiye'nin NATO' ya girdiği süreçten başlayarak uluslararası alanda yaptığı çeşitli anlaşmaları ya da bu anlaşmalara dayalı yönetmelikleri, ülkenin istikrarsızlığa

itilmesinde bir örtü olarak kullanan yasadışı derin ve gizli yapılanmalara, devletin çeşitli kurumlarındaki kişilerin monte edilmesi olayıdır. (<http://gizlilikler.tr.gg>)

REFAH-YOL döneminde 28 Şubat 1997 tarihinde yapılan MGK toplantısında üç ayrı alanda, üç farklı MGK Kararı (9 ilde uygulanmakta olan Olağanüstü Halin dört ay daha uzatılmasına ilişkin 404 sayılı Karar, dış politikayla ilgili 405 sayılı Karar ile irticayla ilgili 406 sayılı Karar) alınabilmiştir. Böylece, “Kur’an Kurslarından, İmam Hatip Liselerine, vakıflardan, özel okullara, radyo-TV yayınlarından, kurban derilerine, pompalı tüfeklerden türbanlı öğrencilere kadar” uzanan hemen her konuda siyasete müdahale edilmiştir. Başbakanlar ise belki de ellerinden bir şey gelmediği için iktidarlarını askerlerle paylaşmaktan kaçamamışlardır. Böylece, kanuni açıdan sözde danışma organı olarak MGK, fiiliyatta devletin “derin aklı” olmuştur. Neticede, söz konusu MGK Kararıyla Hükümeti köşeye sıkışan Başbakan ERBAKAN, kendi iradesiyle Başbakanlıktan istifa etmek zorunda bırakılmıştır. (<http://dosyalar.hurriyet.com.tr>)

3.6.1.28 Şubat Kararları

28 Şubat 1997: MGK toplantısı yapıldı. Alınan kararlar hükümete bildirildi. Necmettin Erbakan, 5 gün direndikten sonra kararları imzaladı. MGK kararlarını uygulama komitesi kuruldu ve irtica avına çıkıldı. 18 maddelik karar metni şöyleydi:

1. Demokratik, laik ve sosyal hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ni hedef alan rejim aleyhtarı faaliyetler karşısında ödün verilmemelidir. Anayasa'nın 174.maddesinde koruma altına alınan Devrim Kanunlarının ödün verilmeden uygulanması esastır. Hükümet, icraatında Devrim Yasalarına uygunluğunu sağlamakla görevlidir.

2. Savcılar, Devrim Yasalarının ihlalini oluşturan davranışlar karşısında harekete geçmelidirler. Yasaları ihlal eden dergâhlar kapatılmalıdır.

3. Sarık ve cüppeli giyim şeklinin özendirildiği görülmektedir. Kılık ve kıyafetleri bu yasaya ters düşen kişilerin onurlandırılmamaları gerekir.

4. Anayasa'nın 163. Maddesini kaldırılmasının yarattığı hukuki boşluklar, irticai akımların ve laikliğe aykırı tutumların güçlenmesine yol açmıştır. Bu boşlukları telafi edecek yasal düzenlemeler getirilmelidir.

5. Eğitim politikalarında yeniden Tevhidi-i Tedrisat Kanunu ruhuna uygun bir çizgiye gelinmelidir.

6. Temel eğitim, 8 yıla çıkarılmalıdır.

7. İmam-Hatip okulları, toplumdaki bir ihtiyacı karşılamak üzere kurulmuşlardır. Bu ihtiyacın fazlası olan İmam Hatip okulları, meslek okullarına dönüştürülmelidir. Ayrıca kökten dinci grupların kontrolünde olan kuran kursları kapatılarak Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullarda düzenlenmelidir.

8. Devlet dairelerinde ve belediyelerde kökten dinci bir kadrolaşma hareketi sürdürülmektedir. Hükümet, bu kadrolaşmanın önüne geçmelidir.

9. Cami yapımı gibi dinî konuları siyasi amaçlar için istismar etmeye dönük olan her türlü davranışlara son verilmelidir.

10. Pompalı tüfekler kontrol altına alınmalı ve gerekirse pompalı tüfek satışları yasaklanmalıdır.

11. İran'ın Türkiye'deki rejimi istikrarsızlığa itmeyi amaçlayan çabaları yakın takibe alınmalıdır. İran'ın Türkiye'nin işlerine karışmasını önleyici politikalar uygulanmalıdır.

12. Yargı mekanizmasının daha etkin çalışmasını sağlayacak ve yargı bağımsızlığını güvence altına alacak, hükümetin tasarruflarından koruyacak düzenlemeler bir an önce getirilmelidir.

13. Son dönemde TSK mensuplarını hedef alan tahriklerde büyük artış gözlenmektedir. Bu satışmalar Türk Silahlı Kuvvetleri içinde rahatsızlığa yol açmaktadır.

14. İrticai faaliyetlere karışıkları için Türk Silahlı Kuvvetleri'ndeki görevlerine son verilen subay ve astsubayların belediyelerde istihdam edilmelerinin önüne geçilmelidir.

15. Partilerin belediye başkanları ve il, ilçe yöneticilerinin konuşma ve davranışları da Siyasi Partiler Yasası'nın sorumlulukları alanına sokulmalıdır.

16. Tarikatların denetimindeki finans kuruluşları ve vakıflar aracılığıyla ekonomik güç haline gelen gelmeleri dikkatle izlenmelidir.

17. Laiklik karşıtı yayın çizgisi olan TV kanalları ve özellikle radyo kanallarının verdikleri mesajlar dikkatle izlenmeli ve bu yayınların Anayasa'ya uygunluğu sağlanmalıdır.

Milli Görüş Vakfı'nın kimi belediyelere yaptığı usulsüz para transferleri durdurulmalıdır. koruma altına alınan Devrim Kanunlarının ödün verilmeden uygulanması esastır. Hükümet, icraatında Devrim Yasalarına uygunluğunu sağlamakla görevlidir.

[. \(http://gizliilimler.tr.gg\)](http://gizliilimler.tr.gg)

Söz konusu MGK Kararları incelendiğinde, bunların “yıkıcı, irticai, bölücü” radyo ve televizyon yayınlarının önlenmesinden, irticai vakıfların denetimine; Özel Eğitim Kurumlarının denetlenmesinden, yurt dışına gönderilen öğrencilerin takibine; cezaevleri koşullarından, geçici köy korucularına; sınır ticaretinden, Habur Gümrük kapısına; Olağanüstü Hal uygulamalarından, PKK terör örgütüne destek veren ülkelere karşı alınacak tedbirlere; Gelibolu Tarihi Milli Parkı Projesi’nden, Meriç Nehri Taşkın Koruma Projesi’ne; Trabzon’daki sel felaketinden etkilenenlerin Gökçeada’da iskân edilmesinden, vakıfların denetimine; GAP’ın durumundan, Güneydoğu illerindeki radyo ve televizyon yayınlarının izlenme oranlarına; Muzır Kurulu üyeliklerinden, MİT Müsteşarı atamasına, havacılığın ve Türk Hava Kurumu’nun sorunlarından, hangi tersanelerin Deniz Kuvvetlerine devredileceğine, doğu ve güneydoğu illerindeki sağlık sorunlarından, enerji nakil hatlarının güzergâhlarına kadar uzanan, hem iç, hem de dış politikayı ilgilendiren hususlar olduğu görülmektedir. (<http://dosyalar.hurriyet.com.tr>)

28 Şubat 1997 tarihli MGK’dan çıkan “kararlar” basında geniş yankısını bulmuştur. Gazetelerin hemen hemen hepsinde laiklik ve irtica konusu ön plana çıkmıştır. Cumhuriyet gazetesi ise şeriat yönetimine karşı çıkılması istendi ifadesine yer verilmiştir. Yeni Şafak ise bütün bunlardan adeta habersizmiş gibi gerginlik çıkmadığını okuyucuya aktarmıştır. Erbakan’ın “ordu ile uyum içindeyiz” açıklamasına Özkasnak’ın “ordu, Atatürk’e inananlarla uyum içindedir” cevabı Hürriyet gazetesinin gündemindedir. Yine Erbakan’ın kararları imzalamaması “hoca direniyor” veya “Erbakan imzalamasa da olur” gibi sözlerle nakledilmiştir. Köşe yazarları ise toplantı sonrasında benzer yorumlara yer vermişlerdir. Örneğin Güneri Cıvaoğlu, Refah Partisi zamanında hizaya getirilseydi, bunlar yaşanmazdı yorumlarını yapmış; Mehmet Ali Birand ve Oktay Ekşi, hükümetin beceriksizliği nedeniyle meclisin yapamadığını askerinin yaptığını ifade etmişlerdir (<http://sbe.kmu.edu.tr>)

3.6.1.1 Ekonomiye Etkileri

1990’lı yıllarda Türkiye, sık sık değişen koalisyon hükümetlerinin hüküm sürerek politik belirsizlik oluşturduğu bir döneme sahne olmuştur. Bu siyasi kaos ortamının başarısız ekonomi yönetimleriyle birleşmesi sonucunda, ülke ekonomik anlamda da oldukça yıpratıcı bir süreç tecrübe etmiştir. Dönemin ilk yıllarında yüksek ve oynak enflasyonun yanı sıra aşırı kamu borç yükü ve beraberinde getirdiği uluslararası borçlanma gibi başlıca sorunlarla ekonomi bir kısır döngü içerisine girmiş ve 1994 Krizi’yle birlikte önemli bir tahribata uğramıştır. Kriz sonrasında hayata geçirilen IMF destekli stabilizasyon programı da, sıklıkla değişen koalisyon hükümetleri tarafından başarıyla uygulanamamış ve hedeflenen

sonuçlar elde edilememiştir. Dolayısıyla, 1995 ve 1996 yıllarına gelindiğinde, ülkede halen ekonomik ve siyasi belirsizliklerin gcl bir şekilde devam ettiği ve krizin sebep olduğu hasarın giderilemediği bir ortam hâkim olmuştur. Bir dizi kısa süreli hükümetin görev aldığı bu dönem, 1996'nın ikinci yarısında öncekilerden oldukça farklı bir kombinasyonla değişime uğramıştır. Haziran 1996'da görevi devralan Refah-Yol hükümeti, esas itibariyle Türkiye'yi derinden etkileyecek yeni bir sürecin de dönüm noktası olmuştur.

28 şubat olarak adlandırılan bu süreç, yoğunluklu olarak siyasi ve sosyal yansımalarla gündeme gelmekle birlikte, dönemin ekonomi politikalarına bakıldığında süreci tetikleyen ana sebeplerden birinin finansal kaygılar olduğunu görmek zor olmamıştır. Nitekim Refah-Yol hükümetinin miras aldığı ekonomide el attığı ilk problemlerden biri, büyük bir yara haline gelen kamu borçları olmuş, ancak konuyla ilgili hayata geçirilen zm belli kesimleri rahatsız etmiştir. İşte bu noktada, 28 şubat sürecinin arkasında olduğu su yüzüne çıkan finansal endişeleri irdelemekte gerek dönemin içinden geçtiği acı tecrübeyi gerekse bugün hl mevcudiyetini koruyan darbe yansımalarını anlamak açısından fayda vardır. (<http://file.setav.org>)

28 şubat darbesinin ekonomik açıdan perde arkası, Turgut zal döneminde güçlenen ve giderek İstanbul'un bayisi olmaktan çıkıp kendisi üretmeye başlayan Anadolu sermayesinin gelişimini durdurmakta ve Anadolu'nun cebinde birikmiş parayı almaktı. Ayrıca yüksek faizle KİT'lere ve devlete para satıp kolay kazanç sağlamak da İstanbul sermayesinin başlıca hedefiydi. 28 şubat darbesiyle statükocu büyük sermaye istediklerini elde etti. Anadolu sermayesinin gelişimi bir süreliğine durduruldu, darbenin ardından yükselen bt açıkları faizleri hızla yükseltti.

24 Ocak kararları ile başlayan, akabinde zallı yıllarda özelleştirmeler, konvertibilite ve uluslararası rekabet alanlarında giderek normalleşen ekonomiye en büyük darbe bu dönemde gelmiştir. Sermaye yeşil ve normal diye ikiye ayrılarak, taşra kökenli sermaye tam anlamıyla dışarıda tutulmuş, sanayi sermayesi engellenmiş, bunun yerine rantiyeye ekonomisi ne çıkmıştır. 28 şubat döneminde gazete satışları, medyadaki el değiştirmeler, banka satışları ve devlet ihaleleri masaya yatırıldığında bu ilişkilerin sonuçları görülebilir. Hele ki 28 şubat döneminde herkesin isimlerini bildiği bazı işadamlarının bir anda ortadan kaybolması, sermayenin aslında sabit ya da oturmuş bir sermaye olmaktan ziyade, rant dağıtımından alınan paylarla ilişkili olduğunu ortaya koyar. Bu dönemde emekli generallerin şirket yönetim kurullarına piyasa değerinin çok üstünde maaşlarla girmeleri, iş tecrübesi olmayan bu generallerin işlevinin ne olduğunu göstererek, Türkiye'de ekonomik kararlarda kimin iktidar

sahibi olduğunu da göstermektedir. Ankara'daki rantıye dağıtımının askeri elitler eliyle yapıldığı bu döneme damgasını vuran yönetim kurulu üyesi generaller, "yeşil sermaye" söylemi yeni sermaye dağıtımına ideolojik bir kılıf da katarak ülke ekonomisinin iflasına zemin hazırlayan aktörlerden olmuşlardır.(<http://nuhyilmaz.files.wordpress.com>)

28 Şubat Sürecinin trajik-komik uygulamalarından biri de sermayeyi renklere ayırıp, yeşil sermaye adını verdiği sermayeye karşı topyekûn savaş açmıştır. Oysa aynı dönemde örneğin ABD, faize karşı hassas Arap-Müslüman sermayeyi çekmek için New York borsasında alkol ve domuz eti üretim ve ticareti gibi dini açıdan gayrimeşru faaliyetlerle uğraşan şirketlerin hisselerini dışlayan Islamic Index oluşturmaya çalışırken 28 Şubat Sürecinin yaptığı, ülkedeki sermayeyi açıkça ülkeden kovmaya çalışmaktır Nitekim bu tür baskılar sonucu yerli sermayenin bir kısmı Avrupa ve Amerika'ya kaçmış, yurtdışından beklenen yabancı sermaye de gelmemiştir. 1993-2003 arasında Çine 240 milyar dolar yabancı sermaye giderken, Türkiye'ye 10 milyar dolar bile gelmemiştir (<http://acar.aksaray.edu.tr>)

Türk Sanayici ve İşadamları Vakfı (TÜSİAV) Başkanı Veli Sarıtoprak da iş dünyasının dünyanın her yerinde istikrar peşinde koştuğunu kaydederek, siyasi istikrarsızlıkların beraberinde ekonomik ve sosyal istikrarsızlıkları da getirdiğini dile getirmiştir. 28 Şubat sürecinin de böyle bir istikrarsızlığın yaşandığı dönem olduğunu anlatan Sarıtoprak, "Dolayısıyla o dönemde iş dünyası yatırımlarını beklemeye aldı. Toplantı yapamaz ve karar alamaz hale geldi. Bu da ekonomiyi olumsuz etkiledi. Yatırımcılar söz konusu dönemde frene bastı. İş adamı ve sivil toplum kuruluşları olarak biz de bu süreçten olumsuz etkilendik" değerlendirmesinde bulunmuştur.(<http://ekonomi.haberturk.com>)

Necmettin Erbakan'ın başbakanlığındaki Refah-Yol Hükümeti'nin 1997'de darbeyle düşürülmesinin ardından, tüm o süreçte canla başla darbeyi destekleyen daha doğrusu darbeyi olduran işadamları birer birer banka kurma izni aldı. Bu işadamlarının kredi alacak yeterliliği olmadığını, Hazine Müsteşarlığı bilmesine rağmen darbeyi destekledikleri için onlara banka sahibi olma izinleri verildi. (<http://www.haberarz.com>)

28 Şubat Süreci aynı zamanda bir banka soyma ve yağmalama sürecidir. O dönemde özelleştirme adı altında ahabap-çavuş ilişkileriyle birçok kamu bankası ahabap ve tanıdıklara hediye edilmiş, ihalelere fesat karıştırılmış, birileri devlet eliyle zengin edilmiştir. Mevduata %100 devlet garantisi gibi bir garabet uygulama sayesinde hesap-kitaba gelmez ölçüde yüksek faizle mevduat toplayan sözüm ona özelleştirilmiş bankalar, doğrudan veya dolaylı yollarla, ait oldukları holdinglerin şirketlerini geri dönmeyecek kredilerle finanse etmiş, Hazine murakıplarının alarm niteliğindeki raporları sümenaltı edilmiş, sonuçta otuzdan fazla

banka zararını Hazineye yükleyerek batmıştır. Bu bankaların devlete, daha doğrusu Türk milletinin sırtına yüklediği maliyet 50 milyar doları bulmuştur. O dönemde bu bankaların kimler tarafından kimlere nasıl bir ihale süreciyle devredildiği, bu bankaların ve bağlı oldukları holdinglerin yönetim kurulu üyelerinin kimlerden oluştuğu ve 28 Şubat Sürecinin en hararetli destekçilerinin kimler olduğu üzerine yapılacak bir araştırma aradaki sıkı ilişkileri gün yüzüne çıkaracaktır. (<http://acar.aksaray.edu.tr>)

28 Şubat sürecinde el konulan bankaların devlete getirdiği yük 17,3 milyar doları bulmuştur. Bankaların zararının kapatılması için, faiz yüküyle beraber bu rakamın iki katına çıktığını da unutmamak gerekir. Bunlara bir de malum süreçte 21,9 milyar dolar görev zararı veren üç kamu bankası eklendiğinde, 28 Şubat sürecinin bankacılık sektörü açısından devlete maliyetinin 50 milyar doları aştığı ortaya çıkmaktadır.

3.6.1. Türkiye Ekonomisinde Siyasi Kriz Öncesi ve Sonrası Dönemlere Ait Bazı Ekonomik Göstergeler (1980-2002)

Yıllar	GSMH (Milyar \$)	Fert Başına GSMH (\$)	Bütçe Dengesi/ GSMH (%)	Büyüme
1980	68,3	1540,3	-3,1	- 2,8
1981	56,4	1570,0	-1,5	4,8
1996	184,6	2928,0	-8,3	7,1
1997	191,1	3079,0	-7,6	8,3
1998	204,7	3255,0	-6,9	3,8
1999	186,9	2879,0	-11,6	- 6,1
2000	201,3	2948,0	-10,2	6,3
2001	148,2	2160,0	-16	- 9,4
2002	165,6	2400,0	-14	7,8

Tablo:3.3. 1980 Sonrası Siyasi Krizlerden Sonraki Göstergeler

Ülkemizin çok partili hayata geçtikten sonraki süreçte karşılaştığı siyasi kriz ve müdahale dönemlerinin ekonomik verileri bu dönemlerin ekonomik faturalarını gözler önüne sermektedir. Aşağıdaki tabloda 1950 çok partili hayata geçiş, 1960 askeri müdahalesi, 1971 muhtırası, 1980 ihtilali ve 28 Şubat 1997 sürecinin birer yıl önceki ve birer yıl sonraki ekonomik göstergeleri verilmektedir. Bu tablodan da anlaşılacağı gibi, 1949'da 158,5 \$

olan fert başına düşen GSMH, 1950 sonrasında hızla artış sürecine girerek 1959'da yani darbeden bir yıl önce 584 \$ düzeyine çıkmıştır. 1960 darbesi ile düşen fert başına milli gelir bir yıl sonra 194 \$ gibi neredeyse on yıl öncesi düzeye gerilemiştir. Benzer gelişmeler 1971 muhtırası öncesi ve sonrası için de söz konusudur. 1970'de 539 \$ olan fert başına milli gelir, 1971'de 476 \$'a düşmüştür. 1980 ihtilali öncesi yılda bile her türlü olumsuzluğa rağmen fert başına düşen milli gelir 1877 \$ ile, ihtilal yılı olan 1980'deki 1540 \$'ın üzerindedir. Hele 28 Şubat 1997 süreci ve sonrası Türk insanının üçte bir oranında fakirleşmesine yol açan gelişmelerin başlangıcı olmuştur. 1996 yılında 2928 \$ ile başlayan fert başına düşen milli gelir düzeyi 1998 yılında 3255 \$ seviyesine ulaşmış, ancak daha sonraki yıllarda hızla düşen milli gelir düzeyi 2001 yılında 2100 \$ seviyelerine kadar gerilemiştir. Diğer göstergeler açısından da benzer durumlar söz konusudur. Kriz veya müdahale dönemleri sonrasındaki Bütçe Dengesi/GSMH oranları da, kriz dönemleri öncesine göre daha kötüleşmişlerdir. Benzer şekilde ülkenin kalkınma hızını gösteren büyüme oranları da kriz sonrasında düşmüşlerdir. Hatta Türkiye İkinci Dünya Savaşından sonraki en büyük ekonomik küçülmesini 2001 yılında yaşamış, bu sürece de 1997'deki %8.3'lük büyüme oranı sonrasında yıllar itibarıyla gerileyerek ulaşmıştır. (<http://makdis.pamukkale.edu.tr>)

Bunun sonunda tabii bütçe açığı hızla çoğaldı. Faiz ödemeleri arttı. Bütçe açığının milli gelire oranı 1997'de yüzde 7.6 seviyesindeyken, 1999'da 11.9, 2000'de 10.9 ve 2001'de 16.9'a yükseldi. Faiz ödemelerinin milli gelire oranı 1997'de yüzde 7.7 seviyesindeyken 1998'de 11.5, 1999'da 13.7, 2000'de 16.3, 2001'de 23.3 seviyesine yükseldi. Ve milli gelir 1997'de 194.1 milyar dolar tutarken 2001'de 180.3 milyar dolara geriledi. (<http://www.haberarz.com>)

Sonuçta 28 Şubat Süreci hiç de iddia edildiği gibi ülke kurtarmamış, aksine asker-medya patronu-işadamı-bürokrat-siyasetçi beşgeninde girilen akıl-mantık ve hukuk dışı baskılarla, andıçlarla, yasaklarla, işten atmalarla, banka boşaltmalarla ve siyasette Bizans oyunlarıyla örülü, hem ekonomik hem beşeri sermaye anlamında ülke kaynaklarının heba edildiği bir süreç olmuştur. Bu, nereden bakılsa bir ülkenin ülke kurtarma adına gelişme yollarının tıkanıdığı bir kabus, bir karabasan sürecidir. (<http://acar.aksaray.edu.tr>).

3.7. Krizler Hükümeti

2000 yılında Kasım ayının son haftasında bankacılık sisteminden kaynaklanan ve tüm mali piyasalara güveni sarsan önemli bir kriz yaşanmıştır. Sistem içerisinde kötü yönetilen banka sayısı arttıkça kriz yeni boyutlar kazanmıştı. Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na (TMSF) devredilen bankaların sahip ve yöneticilerinin tutuklanması, elleri kelepçeli

televizyon ekranlarında görülmeleri özellikle de Süleyman Demirel'in yeğeninin akıl almaz oyunlarla Egebank'ın içini nasıl boşalttığını; medyanın günlerce anlatması tüm mali piyasalarda paniğe yol açmıştı. Bu telaşla bankalar açık pozisyonlarını kapatmak için yoğun bir şekilde döviz toplamaya başlamış ve bu gelişme yabancı tasarrufçuların da kaçışını hızlandırmıştı. (<http://acikarsiv.atilim.edu.tr>)

1999 deprem şokundan sonra Türkiye'nin dış ilişkilerinde gözlenen olumlu gelişmeler ve AB aday üyelik perspektifi, ekonomik yapılanmada yeni bir sürecin başlatılması için de uygun bir ortam oluşturulmuştu. Bu koşullar altında, Türkiye Aralık 1999'da IMF stand-by desteğiyle üç yıl süreli (2000-02) bir programı uygulamaya koyduğunu açıklamıştır. (<http://content.csbs.utah.edu>)

Yapısal uyum sürecinde en önemli konulardan biri, riskli olduğu bilinen bankacılık sisteminin yeniden yapılandırılması olmuştur. Ancak, bankacılığı yeniden yapılandırma girişiminde Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu bünyesine yeni bankalar eklendikçe, hep, Asya krizinde yaşandığı gibi, batık banka sayısının çok yüksek olduğu ve sistemin sanıldığından da zor durumda olduğu duygusu yaşanmıştır. 1999 Eylül sonunda alınan bir kararla bankaların açık pozisyon sınırı, sermayenin %20'sine indirilmiş, bu sınırı aşan bankalar Haziran 2000 sonuna kadar TCMB'ye munzam karşılık yatırmak zorunda kalmıştır.

Yakın geçmişte özelleştirilmiş olan Etibank, batma durumuna geldiğinden 2000 Ekim ayı sonunda TCMB bünyesine alınmış, Etibank'ın batma noktasına gelmiş olduğunun öğrenilmesi bir başka bankanın, Demirbank'ın zor durumdaki bankalar listesine girmesine neden olmuştur. Çünkü Demirbank'ın Etibank'ta örtülü bir ortaklığı olduğu düşünülüyordu. Kısacası 2000 Eylül ayından itibaren finansal piyasalarda gerginlik vardı ve Türkiye kriz ortamına doğru yol alıyordu. (<http://eminabdullahturhan.wordpress.com>)

Bankalar düşük kurdan uluslararası piyasalardan düşük maliyetle borçlanmışlar, içerde bu paraları yüksek faizli kamu kâğıtlarına yatırmışlardır. Bankalar bütün bu işlemlere kur riskine karşı koruma almadan girişmişlerdir. Faizlerin aşırı yükselmesi, sonunda elinde çok fazla bono ve tahvil bulduran Demirbank'a el konulmuş TMSF' ye devredilmiştir. Diğer bankalara el konulma endişesi paniğe yol açmış, 22 Kasım'da bankalar arası piyasalarda ortalama gecelik faiz % 110,8'e çıkmış ve en yüksek değer olarak da %210'a yükselmiştir. Kasım krizinin derinleşmesi, IMF'nin 7,5 milyar Dolar tutarında ek kredi vermesi ve halkın her şeye rağmen TL'den dövize geçmemesi sayesinde engellenmiştir.

Kasım ayının son on gününde bir likidite krizi ortaya çıkmıştır. Türkiye’de faaliyetini sürdüren birkaç büyük bankanın bazı bankaları zor duruma düşürmek uygulama içinde olması, özelleştirmede yaşanan gecikmeler dolayısı ile yabancıların programa yönelik duydukları güvenin azalması ve bu sebeple bir ABD ve bir Alman bankasının bir gecede 7 milyar doları aşan paraları çekmeleri. (<http://iibfdergi.nigde.edu.tr>)

2000 sonlarında IMF’den sağlanan “ek rezerv kolaylığı” türünden bir destekle döviz rezervleri arttırılıp mali piyasalar kısmen sakinleştirildi. Gecelik basit faiz ortalaması Ocak 2001’de yüzde 43’e geriledi. Özel imalat sanayin de kapasite kullanım oranı Ekim 2000’de yüzde 79.6’dan Ocak 2001’de yüzde 66.6’ya gerilemiş ve ekonomide durgunluk belirtileri ortaya çıkmıştı (DPT, 2002: 29). DPT’nin 2001 Programının makro çerçevesinde GSMH reel büyümesi yüzde 4.5 ve deflatör artışı yüzde 18 olarak öngörülmüş ve yeni bütçede harcamalar kısıtlanmıştı. Bu resmi belgelerde yıllık net sermaye girişinin 12 milyar dolara yakın bir düzeyde devam edeceği ve döviz kuru taahhütlerinin sürdürülebileceği varsayıyordu. Ancak, dış mali yatırımcıların Türkiye’nin programına olan güvenleri sarsılmıştı. Başbakan Bülent Ecevit olumlu ve olumsuz gelişmelerle dolu geçen 2000 yılını krizin ardından böyle değerlendirmişti.

2000 yılının yaklaşık dörtte üçü Türkiye açısından olumlu geçti. Kasım ve Aralık ayının bir kesiminde beklenmedik bir iç ekonomi kriziyle karşılaştık. Zannedirim bunda da enflasyonu ve faizi aşağıya çekme çabalarına bazı kesimlerin gösterdiği tepkinin rolü oldu. (<http://www.tuhis.org.tr>)

3.7.1. Şubat 2001 Krizi

Cumhurbaşkanı Sezer ile Başbakan Ecevit arasında Ağustos 2000'den beri devam eden görüş ayrılıkları, MGK'nın şubat ayı olağan toplantısı öncesinde ciddi tartışmaya dönüştü. Karşılıklı söz düellosuna, Başbakan Yardımcısı Hüsamettin Özkan'ın da dâhil olması ve Anayasa kitapçığının karşılıklı fırlatılması üzerine başta Başbakan Ecevit olmak üzere hükümet kanadı MGK toplantısını terk etti. Ecevit'in ardından, yardımcıları ANAP lideri Mesut Yılmaz ile Hüsamettin Özkan da toplantıdan ayrılarak Merkez Bina'ya geldi. Başbakan Yardımcısı MHP lideri Devlet Bahçeli'nin Türkiye dışında olması nedeniyle Bahçeli'yi temsil eden Milli Savunma Bakanı Sabahattin Çakmakoglu ile İçişleri Bakanı Sadettin Tantan da Merkez Bina'ya geçerek, Ecevit'le birlikte değerlendirme toplantısına girdi.

Başbakan Ecevit'in ilk açıklaması krizin boyutlarını gösteriyordu, zaten "Bugün son derece üzücü bir olay oldu. MGK toplantısının açılışında, gündeme geçilmeden

önce kamu görevlilerinin önünde sayın cumhurbaşkanı söz alarak son derece de terbiye dışı bir üslupla bana ağır ithamlarda bulundu..."Ecevit, ilk açıklamasında olduğu gibi yine Sezer'i suçladı;

"Devlet geleneğimizde yeri olmayan bir olaydır. Ancak hükümet görevinin başındadır".

Sezer ise kriz gününün akşam saatlerinde yaptığı değerlendirmede Başbakan'ın açıklamalarını nezaket dışı olarak niteledi ve dolaylı olarak Devlet Bakanı Hüsamettin Özkan'ı suçladı. Karşılıklı suçlamalarla ortaya çıkan devlet krizinde ise olan vatandaşa oldu, ekonomik göstergeler altüst oldu, Merkez Bankası'ndan yaklaşık 5 milyar dolar birden çekildi. (<http://www.aksiyon.com.tr>)

O dönemi bir de gazete manşetleri ile hatırlayalım: Hürriyet İşte fatura kavga ülkeye pahalıya patladı. Birkaç saat içinde merkez Bankası'ndan yaklaşık 5 milyar dolar çekildi. Borsa çöktü. Faizler fırladı. Milliyet buna hakkınız yoktu sezer ile Ecevit MGK'da kavga etti... Borsa çakıldı, faiz fırladı, ekonomi sarsıldı. Yani bu 'tuhaf' kriz, sürekli kemer sıkın vatandaşı ezdi. Sabah İpler koptu cumhuriyet tarihinde eşi görülmemiş kriz. İşte zirvedeki büyük kavga: sezer, Anayasa'yı Ecevit'e fırlattı. Özkan, 'nankör!' diye bağırdı. Radikal Türkiye sizinle gurur duyuyor sezer, Ecevit'i 'yolsuzluklara karşı pasif kalmakla eleştirdi; Özkan, Sezer'e 'bu ihanettir' dedi; başbakan MGK'yı terk etti, işte sonuç: ekonomik ve siyasi kriz. Cumhuriyet Ülkeyi soydurtmayız devlette kriz; yolsuzluklar MGK'de cumhurbaşkanı ve Başbakan'ı karşı karşıya getirdi. Eleştiriler üzerine Ecevit toplantıyı terk etti. Sezer, MGK toplantısını askerlerle sürdürdü. Star İşte o tartışma cumhurbaşkanı sezer, başbakan Ecevit'i yolsuzluk soruşturmalarını frenlemekle suçladı. Ecevit kapalı kapılar ardındaki krizi kamuoyuna taşıdı. Yeni Şafak hortum patladı hükümetin yolsuzlukların denetimi konusunda köşkle çatışması MGK toplantısında 'devlet krizi' çıkardı. Toplantıya 15 dakika geç gelen Ecevit, Cumhurbaşkanı Sezer'in hükümeti yolsuzluk ve hukuka saygısızlıkla suçlaması üzerine bakanlarla birlikte 15 dakika sonra Çankaya Köşkü'nü terk etti. Zaman krizin iki faturası

Devletin zirvesinde MGK toplantısında patlak veren kriz zaten bıçak sırtında olan ekonomiye büyük bir darbe vurdu. para piyasalarında panik başladı.

Cumhurbaşkanı ile hükümet arasındaki kriz nedeniyle yapılamayan milli güvenlik Kurulu'nun gündemi, katılım ortaklığı Belgesi'ne cevap niteliğindeki ulusal Program'dı. Akit terbiyesiz kim? kamuoyu MGK'daki Sezer-Ecevit kavgası ile şoka uğradı... Sezer'in 'hukuka saygılı olun' dediği Ecevit, devlet geleneğinde görülmeyen bir tavır sergileyerek toplantıyı terk etti ve 3 defa TV kameraları önüne geçti.

Ortadoğu beceriksizler acizler! MGK'da sezer, başbakan Ecevit'i padişahın sadrazamını azarladığı gibi azarladı. Hükümeti acizlikle suçlayan sezer, "sizinle çalışmam" dedi. Milli Gazete ne yaptığını bilmiyor... Başbakan Ecevit'in milli güvenlik Kurulu'ndaki gerginliği kamuoyuna şok bir şekilde açıklaması piyasaları göçertti. Merkez Bankası'ndan döviz talebi 5 milyar dolara ulaştı, gecelik faiz oranları yüzde 7602 a fırladı. Borsa 8 bin 502e kadar düştü. TL'de pozisyonlarını koruyan insanlar da dövize hücum edince kur üzerindeki baskı artmıştır. MB, rezervleri eritmek pahasına piyasaya müdahale etmiş, ancak 22 Şubat 2001 tarihinde döviz kuru çıpasını yürürlükten kaldırıp dalgalı kura geçmek zorunda kalmıştır. TCMB bu müdahaleden sonra 5 milyar doların üzerinde rezerv kaybetmiştir. Türk Lirası'nın devalüe edilmesi bankaların açık pozisyonlarını yükselterek finans sektöründe kırılmanın artmasına ve reel sektöre açılan kredilerde kısıtlamaya yol açmıştır. Böylece hem finansal sektör hem reel sektör krizden büyük ölçüde zarar görmüştür (Koçak, 2006).

Krizin gün yüzüne çıkmasından sonra 22 Şubat'ta Ecevit başkanlığında ekonomiden sorumlu bakanların ve bürokratların da katılımıyla "Ekonomik Zirve" yapıldı. 23 Şubat günü Merkez Bankası Başkanı Gazi Erçel, üç gün sonra da Hazine Müsteşarı Selçuk Demiralp görevinden ayrıldı. Krizden bir hafta sonra Ekonomiden Sorumlu Devlet Bakanlığı'na Dünya Bankası Başkan Yardımcılarından Kemal Derviş getirilerek Ekonomi Kemal Derviş'e teslim edildi. Bu gelişmeyle birlikte BDDK Başkanı Zekeriya Temizel'de görevinden istifa etti. Kemal Derviş vakit kaybetmeden yeni ekonomik programın stratejisini açıkladı. Bu strateji üç aşamadan oluşacaktı

İlk aşamada, bankacılık sektörüne ilişkin tedbirler süratle alınarak, mali piyasalarda belirsizlik azaltılacak ve kriz ortamından en kısa sürede çıkılacaktır. İkinci aşamada özellikle faiz ve döviz kurunun belirli bir istikrar kazanması sağlanacak, böylece ekonomik birimlere orta vadeli bir perspektif kazandırılacaktır. Üçüncü aşamada ise makroekonomik dengeler tesis edilerek ekonomide yılın ikinci yarısından itibaren istikrarlı bir büyüme ortamı sağlanacaktır. Kemal Derviş, açıkladığı program çerçevesinde yapılması gerek yasal düzenlemeleri de şu şekilde sıralıyor.

3.7.2. Türkiye'nin Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı

Şubat 2001 Krizi'nin mali etkisini yansıtacak şekilde Ek Bütçe Kanunu'nun çıkarılması ve Bütçe Kanunu'nun bazı maddelerinde (borçlanma limiti ve görev zararı gibi) değişikliklerin yapılması,

- Bankalar Kanunu'nda gerekli değişikliklerin yapılması,

- Kalan fonların kapatılmasına yönelik yasal düzenlemenin yapılması,
- İcra ve İflas Kanunu'nda banka tasfiyesinin kolaylaştırılması amacıyla gerekli değişikliklerin yapılması,
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'na Avrupa Birliği normlarına uygun bir yapı getirecek yeni Merkez Bankası Kanunu'nun çıkarılması,
- Telekom'un %51'inin satışına izin veren Kanun'un çıkarılması,
- Tütün Kanunu ve Şeker Kanunu'nun çıkarılması,
- Kamu İhale Kanunu ve kamulaştırmalara ilişkin yasal değişiklikler yapılması,
- Borçlanma Kanunu'nun çıkarılması,
- Sivil Havacılık Kanunu'nda gerekli değişikliğin yapılması,
- Petrol ve Doğalgaz Kanunlarının çıkarılması,
- Mevcut görev zararlarına ilişkin Kanun ve Kararnamelerin iptali ile ilgili yasal düzenlemeler yapılması,
- Banka kredileriyle ilgili özel karşılıkların tamamen vergiden düşürülmesine imkân veren kanuni düzenleme çıkarılması.(<http://acikarsiv.atilim.edu.tr>)

Mayıs 2001'de açıklanan ‘‘Güçlü Ekomiye Geçiş Programı’’ Mayıs'ta imzalanan yeni IMF stand-by düzenlemesiyle ve Dünya Bankası kredileriyle desteklenmiş ve üretimdeki serbest düşüşü önleyememesine rağmen krizin denetim altına alınmasında etkili olmuştur. Tüm güçlüklerine ve kimi olumsuz yönlerine karşın, serbest dalgalı kur rejimi piyasalarda aniden ortaya çıkabilecek bir paniklemenin para krizlerine dönüşmesini önleyebilecek bir sistemdir 2001 yılsonunda 122 katrilyon TL'a ulaşan toplam iç borcun yüzde 52'si nakit dışı niteliktedir. Nakit-dışı borcun alacakları arasında Merkez Bankasının, kamu bankalarının ve fon bankalarının payları, sırasıyla yüzde 29, 36 ve 31 olarak hesaplanıyor Bu saptamadan hareketle, iç borcun çevrilebilme sorunu nakit borç bağlamında kritik önem taşıyor. Ancak, yeni mali düzende nakit-dışı borcun çevrilme sorunu olmasa da, faiz yükü bir hayli ağırlaşacaktır. 2001 yılında kamu borçlanmasında diğer bir gelişme, sabit getirili senetlerin nakit iç borç stoku içindeki payının azaltılması ve enflasyona, döviz kuruna endeksli ve döviz cinsinden senetlerin paylarının yükseltilmesidir.

Şubat Krizi sonrasında;

- Ekonomi %8,5–9 daralmıştır,
- Ulusal gelir 51 milyar dolar azalmıştır,
- Kişi başına gelir 725 dolar gerilemiştir,

- 19 banka kapanmıştır,
- 1.5 milyon kişi işsiz kalmıştır,
- Yüzde 30'lara düşen enflasyon %70'i aşmıştır,
- Hazine'nin faiz ödemeleri %101 artmıştır,
- İç borç stoku 2000 yılının dört katına ulaşmıştır.

2001 yılı Cumhuriyet tarihinin en derin ekonomik krizi olmuş, ekonomi II. Dünya Savaşı'nın ardından en büyük daralmayı yaşamış, GSMH kriz yılında 50 milyar dolar azalmıştır. Yaşanan hızlı devalüasyonun da etkisi ile enflasyon fırlamış, iç-dış borç yükü artmıştır. Türk halkı 2001 yılında yaşanan ciddi ekonomik krizin sonucu olarak 2002 yılına da ağır bir yoksulluk ve yüksek iç-dış borç yükü ile girmiştir. IMF'den sağlanan 16 milyar dolarlık kaynakla uygulanacak 3 yıllık yeni ekonomik programa göre, Türk halkının kriz öncesindeki 2000 yılı seviyesini yakalaması ancak 2004 yılında mümkün olmuştur. 2001, sadece uygulanmakta olan programın değiştiği için değil, tüm taşların yerinden oynadığı Cumhuriyet tarihinin en önemli kriz yılıdır (<http://iibfdergi.nigde.edu.tr>)

Ülkemizde yaşanan son iki ekonomik krizin en önemli sonuçlarından birisi, kuşkusuz ki, işsizliktir. Nitekim Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı verilerine göre,2001 yılının ilk altı ayında toplam 738.866 kişi işten ayrılmıştı Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizleri ise, mevcut soruna yeni işsizler eklemek suretiyle; durumu adeta içinden çıkılmaz bir hale getirmiştir. Nitekim yaşanan son krizler sonrası her 100 kişiden 12'sinin işini kaybettiği, mevcut işsizlere yaklaşık 1 milyon kişinin eklendiği, işsizlik oranının % 6'lardan % 10'lara yükseldiği, kadın işgücünün%33'nün işsiz kaldığı, özellikle de eğitim düzeyi yüksek, nitelikli işgücünün üçte birinin işsiz kaldığı, en fazla etkilenen sektörlerin ise; bankacılık ve finans, sanayi ve hizmetler olduğu ifade edilmektedir. (Ekin; 2002: 5). Bir başka deyişle; ülkemizde yaşanan son iki kriz, mevcut istihdam sorununa, "kriz işsizliği" adı verilen bir başka sorun yumağının eklenmesine yol açmıştır. (<http://www.tuhis.org.tr>)

Ayrıca bu krizin bir IMF programı uygulanırken çıktığı gerçeği göz ardı edilmemelidir. IMF'nin de çok yüklü bir mali desteği yeniden vermesinin ardında bu farkındalık vardır. Fakat uygulanan ikinci program da siyasal ve sosyal açıdan zafiyetler gösteriyordu. Hükümet içinde uyum yoktu, programa destek azdı ve hükümetin kamuoyu desteği kalmamıştı. Bu nedenle medya ve iş dünyasının desteklediği Ekonomi Bakanı Derviş'in de itmesiyle hükümet devrilmiş ve 2002 Kasımında erken seçime gidilmişti. Bu seçimde yeni kurulmuş iki parti (AKP ve GP) oyların yüzde 42'sini almış, parlamentodaki

diğer tüm siyasal partiler ise meclis dışı kalmıştır. Kısacası, 2001 ekonomik krizi hiçbir askeri müdahaleye neden olmamış, ama mevcut siyasal yapıyı toptan tasfiye etmiştir. Öte yandan uygulanan programı, başta çiftçileri, küçük esnaf ile yoksul kesimi çok sıkıntıya soktuğu için de, her iki yeni parti de bu kesimlerden ciddi siyasal destek almıştır çok sıkıntıya soktuğu için de, her iki yeni parti de bu kesimlerden ciddi siyasal destek almıştır.

3.8. 2002 Erken Seçim Ve Dsp Koalisyonunun Düşüşü

Mevcut hükümet öteden beri seçimin zamanında yapılacağını iddia ediyordu. Başbakan'ın rahatsızlığı bu planı bozmuştur. 18 Nisan seçimleri sonrasında oluşan siyasi konjonktür üç farklı düşüncenin savunucusu partilerin koalisyon yapmasını zorunlu kılmıştı. Bülent Ecevit'in başbakanlığındaki en uzun koalisyon hükümetinin üç yılını doldurmasına sayılı günler kalmıştı. Mayıs ayı sonunda hükümetin gövdesinde değişiklik bekleniyordu. Özellikle MHP lideri Devlet Bahçeli, 'devletin yeniden yapılanması' çerçevesinde kabinenin küçültülmesini gündeme getirmişti. Ecevit'in aniden rahatsızlanıp hastaneye kaldırılması bütün hesapları altüst etti.

Mayıs 2002'de Ecevit rahatsızlandı ve yaklaşık 1 ay boyunca tedavi gördü. İlerleyen yaşı ve rahatsızlığı nedeniyle genel başkanlığı ve başbakanlığı devam ettirmesine karşı çıkanlar parti içinde bir bölünmeye neden oldu. Kemal Derviş, Hüsamettin Özkan ve İsmail Cem'in öncülük ettiği bu bölünme sonucunda bir grup DSP'li milletvekili partilerinden istifa etti ve bu kadro, Yeni Türkiye Partisi'ni kurdu. DSP'de yaşanan istifalardan sonra 57. Hükümet TBMM'deki güvenoyu için gereken koltuk sayısının altına indi. Koalisyon hükümetinin geleceğinin tehlikeye girmesi üzerine, koalisyon en büyük ortağı haline gelen MHP'nin lideri Bahçeli'nin erken seçim çağrısı ile seçime 1 buçuk yıl kala bir erken seçime gidildi. Üçlü koalisyon hükümeti sırasında yaşanan ekonomik krizin etkileri yeni yeni sarılmışken ve yapılan reformların olumlu sonuçları henüz hissedilmemişken gidilen erken seçim sonucunda DSP ve diğer koalisyon ortakları yüzde 10'luk seçim barajını geçemedi.

2001 ekonomik kriz sonrasında toplumun geniş bir kesimi, krizlerin sorumlusu olarak gördükleri merkez partileri siyaset sahnesinden adeta silmiştir. Yine aynı seçimlerde önceden öngörülebildiği gibi yoksulluk ve yoksunluk içinde olan geniş bir kesimin tepki oyları ile birlikte bir çevre partisi olan AKP tek başına ve anayasayı değiştirecek çoğunlukla iktidara gelmiştir. Aynı seçimde toplum ile siyaset arasında büyük bir kopma yaşanmış ve dokuz milyon seçmen sandığa gitmemiş ve oy kullanmamıştır.(<http://www.turksae.com>).

Dördüncü Bölüm

4. AKP Dönemi Ve Yaşanan Olaylar

Türkiye’de 3 Kasım 2002’de gerçekleştirilen milletvekilliği erken genel seçimleri sürpriz sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Seçim akşamı sandıklar açıldığında, Adalet ve Kalkınma Partisinin (AKP) yaklaşık yüzde 35 oy alarak, seçim barajının da etkisiyle parlamentonun üçte-ikisini kontrol edecek bir çoğunluğa ulaştığı anlaşılıyordu. Seçim sonuçlarını yansıtan Türkiye haritasına bakıldığında, Güneydoğu Anadolu bölgesi ile Edirne’den başlayıp sahil şeridinden Antalya’ya kadar uzanan bir çizgi dışında geri kalan tüm illere AKP kendi rengini ve damgasını vurmuş görünüyordu. İlginç olan şey, 18 parti arasından birinciliği yükselen AKP’nin henüz bir yıl önce kurulmuş olmasıydı. Parti seçime giderken iç ve dış kamuoyuna kendisini “muhafazakâr demokrat” bir parti olarak tanıtmış olmasına rağmen, gerek ülkedeki aydınlar gerekse dışarıdan Türkiye’yi izleyenler, siyaset sahnesine yeni çıkan bu parti hakkında ciddi endişeler taşımaktaydı. Ülke içindekiler AKP’nin laiklik ilkesine bağlılığını sorgularken, dış basın ise “ılımlı İslamcı” sıfatını kullanarak içerdekiler ile aynı çizgide buluşuyordu.(<http://www.muhafazakar.com>)

15 aylık bir parti olarak 3 Kasım 2002 tarihinde yapılan seçimlerde en yüksek oy oranını alarak (geçerli oyların %34,63’ü) Abdullah Gül başkanlığında 58. Cumhuriyet Hükümeti’ni kurmuştur. Aldığı siyaset yasağı nedeniyle kabine ve TBMM’de yer alamayan genel başkan Erdoğan’ın bu yasağı, Cumhuriyet Halk Partisinin de desteklediği bir anayasa değişikliği ile kaldırılmıştır. Erdoğan, 8 Mart 2003 tarihinde Siirt’te yapılan yenileme seçimlerinde milletvekili seçilerek meclise girmiştir. Bunun üzerine Gül başkanlığındaki 58. Hükümetin 11 Mart 2003 tarihindeki istifasının ardından Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer’den hükümeti kurma görevini alan Erdoğan, 15 Mart 2003’te 59. Cumhuriyet Hükümeti’ni kurmuştur. Parti, bazı karşıtları tarafından "millî görüş" hareketinin bir parçası olmakla suçlansa da, partinin önde gelen isimleri bu yakıştırmayı şiddetle reddetmektedir. Bunun basın-yayına yansıyan en belirgin örneği, partinin kurucusu Erdoğan’ın bir konuşmasında "Millî görüş gömleğini çıkardık" şeklindeki deyişidir.(<http://tr.wikipedia.org>)

4.1.Balyoz Davası

Balyoz, Mart 2003 ayında 1. Ordu Komutanlığı’nda dönemin Türkiye Cumhuriyeti hükümetini devirmek için hazırlandığı iddia edilen askerî darbe planıdır. Balyoz darbe planı ve ekleri, 5-7 Mart 2003 tarihleri arasında gerçekleştirilen bir Plan Seminerinin parçası olarak sunulmuştur. Plan Seminerini hazırlayan ve yöneten Dönemin 1. Ordu Komutanı Orgeneral

Çetin Doğan bu darbe planını hazırlamakla ve seminerde darbe provası yapmakla suçlanmıştır.

Türk Silahlı Kuvvetleri de haberin ertesi günü yaptığı basın açıklamasında 5-7 Mart 2003 tarihleri arasında gerçekleştirilen Plan Seminerinde "giderek tırmanan bir gerginlik dönemini kapsayan bir senaryo" konu edildiğini doğruladı, ancak bu seminer ile ilgili darbe iddialarını reddedilmiştir.(<http://www.hurriyet.com.tr>)

Balyoz dokümanları ve iddianameye göre, darbe beş aşamada planlanmıştı. Birinci aşamada, istihbarat faaliyetleriyle ilgili çalışmalar yer almış, ikinci aşamada askerî müdahale için zemin hazırlanacak, darbe üçüncü aşamada yapılacak, dördüncü aşamada yürütme görevi "Milli Mutabakat Hükümeti"ne devredilecekti. Beşinci aşamayı, yürütmenin tekrar sivil yönetime devredilmesi için seçime gidilmesi oluşturuyordu.

Bu plan ilk olarak Taraf gazetesinin 20 Ocak 2010 tarihinde Mehmet Baransu, Yıldırım Oğur ve Yasemin Çongar imzalı haberinde açıkladığı 2003 tarihli "Balyoz Harekât Planı" başlıklı belgeler ile gündeme geldi. İddialara göre plan, dönemin 1. Ordu Komutanı Çetin Doğan'ın liderliğinde hazırlandı ve darbe zeminini hazırlama amaçlı Çarşaf, Sakal, Suga ve Oraj kod adlı eylem planlarından oluşuyordu. 5000 sayfalık belgelerde Fatih ve Beyazıt Cami'lerinde bomba patlatılarak hükümetin sıkıyönetim ilan etmeye zorlanması, Yunanistan hava sahası üzerinde bir Türk jetinin düşürülerek halkın galeyana getirilmesi ve darbe sonrası demokrat görüşlü gazetecilerin tutuklanması gibi planların olduğu ileri sürülüyordu. (<http://www.ankarastrateji.org>)

Birinci Ordu komutanı Çetin Doğan komutasındaki askerler sahici aktörler üzerinden harp oyunları oynadılar ve açıkça darbe tatbikatı yaptılar. Bu eylemle ilgili deliller çanta dolusu ele geçirilmiştir ve mahkemenin delil dosyasındadır. Esasen bu delillerle ilgili yaratılmak istenen tartışmalar da anlamsız ve hukuken geçersizdir, zira aynı deliller Deniz Kuvvetleri Gölcük İstihbarat şubesinde de bulunmuş ve yapılmak istenen darbenin çok örgütlü bir biçimde hazırlandığı ortaya çıkmıştır.

Plan hakkında 20 Ocak 2010 tarihinde Taraf gazetesinin ilgili haberi üzerine İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı soruşturma başlatmış ve soruşturma sonucu açılan davaya 19 Haziran 2010' da İstanbul 10. Ağır Ceza Mahkemesinde başlanmıştı. Mahkeme 21 Eylül 2012'de Çetin Doğan, Özden Örnek ve İbrahim Fırtına'nın da aralarında bulunduğu 365

sanıktan 325'ini "Türkiye Cumhuriyeti icra vekilleri heyetini, cebren ıskat veya vazife görmekten cebren men etmek" suçundan ağırlaştırılmış müebbet hapse mahkum etmiş ancak "eksik teşebbüs" nedeniyle çeşitli cezaî indirimlere gitmişti. Tartışmaların gölgesinde yıllarca süren dava 22 Eylül 2012'de karar bağlandı. Balyoz davasında 330 sanığa ceza verilirken, 18 isim ise beraat etmiştir.(<http://sozcu.com.tr>)

4.2.Ergenekon Davası

"Ergenekon" kavramı, ilk olarak Can Dündar ve Celal Kazdağlı'nın, Show TV'de yaptığı 40 dakika adlı programın devletin içindeki yasadışı yapılanmaların tartışıldığı 7 Ocak 1997 tarihli bölümünde dile getirilmiştir. Programın konuklarından Erol Mütercimler, Ergenekon'u 12 Mart döneminde işkenceli sorguların yapıldığı Ziverbey Köşkü'nün komutanı olarak tanınan ve 1991 yılında bir Dev-Sol militanı tarafından öldürülen emekli Tümgeneral Memduh Ünlütürk'ten duyduğunu Ergenekon'un içerisinde subaylar, emniyetçiler, profesörler, gazeteciler, işadamlarının olduğu; çeteler olarak tanımlanan küçük birimlerin Ergenekon'un içindeki birer parça olduğunu iddia etmiştir. (<http://www.7-24hukuk.net>)

Ergenekon davası AKP iktidarının en büyük siyasi projelerinden birisiydi. Trabzon İl Jandarma Komutanlığı'na 12 Haziran 2007 tarihinde 156 nolu jandarma imdat hattından yapılan bir ihbar, Türkiye'nin tarihinde gördüğü en kapsamlı soruşturmanın başlamasına neden oldu. İsimsiz yapılan ihbar telefonu, toplam 4 dakika 12 saniye sürdü. İhbarcı, İstanbul Ümraniye Çakmak Mahallesi'nde bir adres verdi. Burada bulunan evin çatısında elektrik direğinin hemen yanında C-4 patlayıcı ve el bombaları olduğunu söyledi. Olay derhal İstanbul polisine bildirildi ve aynı gün belirtilen adrese operasyon düzenlendi. Polis, ihbarda bahsedilen patlayıcı ve 27 adet el bombasını buldu. (<http://www.aktifhaber.com>)

İddianamede savcılar örgütün nihai amacını, "Sürekli iç çatışma, kaos, komşu ülkelerle düşman, dünyaya kapalı, Avrupa Birliği ve insan haklarına karşı, iç etnik çatışmalar ve naylon terör örgütleri ile uğraşan ve ekonomik yönden zayıf bir devlet imajı oluşturulmaya çalışılarak, devlet otoritesini içte ve dışta zaafiyete uğratmak. Ülkeyi yönetilemez hale getirmek, böylece terör örgütünün daha rahat yönetip yönlendireceği siyasal iktidarlar oluşturmak, gizli amaç ve prensiplerinin dışına çıkan tüm siyasal iktidarları değişik yöntemlerle kontrol altına almak. Bu başarısızlığı takdirde, yasama ve yürütme organlarını devirip, kendi ideolojik amaçları doğrultusunda devlet yönetimini ele geçirmek." olarak tanımlamıştır. (<http://www.7-24hukuk.net>)

Ergenekon kapsamındaki ana dava Zekeriya Öz, Mehmet Ali Pekküzel ve Nihat Taşkın tarafından hazırlanan iddianamenin kabulüyle 25 Temmuz 2008'de açıldı. İlk duruşması 20 Ekim 2008'de Silivri Cezaevindeki duruşma salonunda yapıldı.(<http://www.7-24hukuk.net>)

Ergenekon davası kapsamında 4,5 yılı aşkın yargılama sürecinde birleştirilen dosyaların duruşmalarıyla birlikte bugüne kadar yaklaşık 650 duruşma yapıldı. Normal koşullarda ağır ceza mahkemelerinde bir sanık en iyi ihtimalle 2 ayda bir hâkim karşısına çıkarken Ergenekon davası sanıkları haftada 4 gün hâkim karşısına çıktı.(<http://www.aktifhaber.com>)

4 Ağustos 2013 günü Ergenekon mahkemesi kararını açıkladı. 17 sanık müebbet hapis cezasına çarptırıldı. 46 sanığa 10 yıldan fazla hapis cezası verildi. 4 kişi beraat etti. Kamuoyu tarafından yakından tanınan kişilerden İlker Başbuğ, Hurşit Tolon, Tuncay Özkan, Doğu Perinçek gibi isimler müebbet hapis cezasına çarptırıldı. (<http://researchturkey.org>)

Erdoğan açıklamada “Eski Genelkurmay Başkanı İlker Başbuğ ile ilgili Anayasa Mahkemesi'nin aldığı karar, Mehmet Haberal ve Mustafa Balbay kararlarından sonra normal bir durum. Balyoz davasını aliecele hallettiler. Ergenekon'da halen gerekçeli karar hazırlanmadı. Burada bir katakulli olduğu çok açık. Bu davalarda haksızlığa uğrayan insanlar var. Çok ciddi sayıda tutuklu insan var. Bütün bu davalarda intikam hissiyle hareket ettiler. Kısacası paralel yapı bu davalarda görevini icra etti” dedi. (<http://www.aydinlikgazete.com>)

4.3.Danıştay Saldırısı(17 Mayıs 2006)

Danıştay Saldırısı (17 Mayıs 2006) , 17 Mayıs 2006 tarihinde Danıştay II. dairesine Alparslan Arslan adlı saldırganın gerçekleştirdiği silahlı eylemidir. Alparslan Arslan (avukat) bu saldırıyı, Danıştay II. dairesinin türban hakkında aldığı kararlara tepki olarak gerçekleştirdiğini ifade etmiştir. Saldırı sonrasında, Danıştay İkinci Daire üyesi Mustafa Yücel Özbilgin ölmüş, aralarında daire başkanı Mustafa Birden'in de yer aldığı dört üye daha yaralanmıştır. Arslan, saldırı sonrasında kaçmaya çalışırken Danıştay'da görevli polis memurları tarafından yakalanmıştır. Alparslan Arslan'ın, saldırıya yakın tarihlerde Cumhuriyet Gazetesi'ne el bombası atan kişi olduğu tespit edilmiştir.

Saldırıya Türkiye'deki belli kesimlerden tepkiler gelmiştir. Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer, 19 Mayıs 2006'da yaptığı açıklamada saldırının sadece Danıştay'a değil, laik devlete de yöneltilmiş olduğunu söylemiştir. Saldırıdan sonraki gün kaldırılan Yücel Özbilgin'in cenazesi sırasında bazı kesimlerce irticaya ve irticanın oluşmasına imkan verdiği

iddia edilen Tayyip Erdoğan Hükümeti'ne tepkiler yağmıştır. Cenaze namazı öncesi ve sonrasında "Türkiye laikdir, laik kalacak" sloganları atılmış ve cenazeye gelen AKP'li hükümet üyeleri "katiller dışarı" sloganları ile protesto edilmiştir. Cenazeye gelen yargı ile YÖK üyeleri, cumhurbaşkanı ve askerler ise göstericiler tarafından alkışlanmıştır.

Hükümet dışında hükümete yakınlığı ile bilinen Vakit Gazetesi de tepki görmüştür. Gazetenin, Danıştay 2. Dairesi'nin okul öğretmenlerinin türban takmasını uygun bulmayan kararından sonra "İşte O üyeler" diye hedef gösteren bir başlık atıp daire üyelerinin resimlerini basması ve gazetenin bu sayısının saldırganın üzerinde çıkması, Vakit Gazetesi'nin saldırıda rolü olduğu şüphesini uyandırmıştır.

Saldırgan Arslan ile birlikte saldırıya karışmış yedi kişinin davası hala devam etmektedir. Davanın ilk duruşması sırasında Arslan kaçmaya çalışmış], fakat başaramamıştır. Dava günü açıklama yapan baba İdris Arslan, "Laiklik adı altında kutsal değerlerine saldıranlara Türkiye'nin gereken cezayı vereceğini" söyleyerek oğlunun yaptıklarını desteklemiştir.

Saldırı, hükümetin tüm üyeleri tarafından kınanmıştır. Ancak hükümet ve hükümete yakın çevreler saldırının irticai bir saldırı olduğunu reddetmiş ve hükümeti devirmek amaçlı bir komplonun parçası olduğunu savunmuştur. Protesto gösterilerinin ardından hükümet adına açıklama yapan devlet bakanı Mehmet Ali Şahin, "saldırganların saldırıyla değil, hükümete yönelik protestolarla amaçlarına ulaştıklarını" söylemiş ve saldırının "türban kararı ile ilgili olmayıp Türkiye'deki istikrar ortamını yok etme amacıyla olduğunu" savunmuştur.

Takip eden günler içinde hükümetin diğer üyelerinden de bu saldırının Türkiye'deki istikrarı yok etmeye yönelik bir komplo olduğu fikrini destekleyen açıklamalar gelmiştir. Hatta başbakan Recep Tayyip Erdoğan, muhalefet lideri Deniz Baykal'ı bu komplonun bir parçası olmakla suçlamıştır.(<http://www.psakd.org>)

4.4.Cumhuriyet Mitingleri

2007, Türkiye tarihi açısından kritik bir yıl olmuştur. İlk ayında Hrant Dink öldürülmüş, yaklaşan genel seçimler öncesi Genelkurmay sık sık hükümete "uyarılarda" bulunmuştur, Bu sürecin en önemli unsurlarından biri de çeşitli kentlerde yapılan Cumhuriyet mitingleriydi. Ordu bazen açık, bazen üstü kapalı olarak "göreve" çağrılıyor, "bölücülük" ve "irtica" tehditleri vurgulanıyor, cumhuriyetin elden gittiği anlatılıyordu.(<http://marksist.org>)

Atatürkçü Düşünce Derneği'nin öncülüğünde organize edilen Cumhuriyet mitinglerinin ilki Ankara Tandoğan Meydanı'nda 14 Nisan 2007 günü gerçekleştirilmiştir.

Cumhurbaşkanı seçimine ilişkin adaylık süreci devam ederken gerçekleştirilen mitingin en temel vurgusu, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın aday olmasına duyulan tepkiler oluşturmuştur. Mitinge pozitif bir bakış açısıyla yaklaşan gazetelerde vurgulanan temel öge de buna paralel olarak “sessiz çoğunluk” ya da “silahsız kuvvetler” olarak da tanımlanan halkın, Başbakan Erdoğan'a yönelik uyarısıdır. Bu gazetelerde genel olarak laiklik başta olmak üzere Cumhuriyet'in temel ilkelerinin korunmasına yönelik ifadeler dikkat çekmektedir.

Akşam gazetesinin ifadesine göre de İstanbul'daki “tarihin en büyük protesto mitingi” 29 Nisan 2007 Pazar günü Çağlayan Meydanı'nda gerçekleştirilmiştir. Gazetede, İstanbul'un en kalabalık mitingi olarak kabul edilen 1977'deki “kanlı 1 Mayıs” mitingine 500 bin kişinin katıldığı, 29Nisan'daki mitinge katılımın ise milyonu aştığı vurgulanmıştır. Kalabalığın “Tandoğan Mitingini katladığı” ifade edilmiştir. “Ankara'yı aratmadı” yorumunda bulunan Birgün ise katılımcı sayısının yüz binlerce kişi olduğunu yazmıştır. Güneş gazetesi “Türkiye böyle miting görmedi” diyerek mitingin büyüklüğüne dikkat çekmiştir. Ayrıca Çağlayan mitinginde, Ergenekon sanıkları Muzaffer Tekin, Doğu Perinçek ve Tuncay Özkan'ın birbirleriyle samimi pozları ilginç görüntüler olarak gazetelerde yer aldı. Üçüncü ve dördüncü mitingler 5 Mayıs'ta Manisa ve Çanakkale'de yapıldı. Beşinci ve son miting ise 13 Mayıs'ta İzmir'de yapıldı.

2007 yılının ilkbaharına gelindiğinde 10.Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in görev süresinin sona ermesi dolayısıyla yeni Cumhurbaşkanı sorunu ortaya çıktı. Anayasa Mahkemesi Başkanı iken 2000 yılında DSP-MHP-ANAP koalisyonu tarafından seçilmiş olan Sezer, AK Parti Hükümetinden gelen kanun ve kararları derhal imzalamıyor, inceletiyor, bazılarını yeniden görüşmek üzere iade ederken, bazıları için Anayasa Mahkemesine dava açıyordu. Yetkisi dahilinde olan atamaları yaparken de Cumhuriyetçi ve laikliğe bağlılık kriterlerini kullanmaktaydı.

Sezer'in Görevinden uzak kaldığı dönemde yerine vekalet edenin hükümetin tüm kararlarını incelemeksizin onaylayabileceği gerekçesiyle, Cumhurbaşkanlığına Meclis Başkanı Bülent Arınç vekalet etmesin diye özellikle 2007 yılında yurt dışı seyahate çıkmaktan kaçındığı yazılmıştır. Yani Sezer'in yönetimince Cumhurbaşkanlığına laiklerin vazgeçilmez kalesi gözüyle bakılıyordu.

Başbakan Erdoğan'ın köşk için aday olması da medyada tartışılmaktaydı. Genelkurmay Başkanı Yaşar Büyükanıt da “Sözde değil, Özde laik bir Cumhurbaşkanı” vurgusu yaptı. Ana Muhalefet Cumhuriyet Halk Partisi önce tarafsız bir Cumhurbaşkanı seçmek üzere işbirliği çağrısı yaptıktan sonra, son olarak AKP'den başka bir aday, örneğin

Abdullatif Şener'in seçimine destek olabileceği görüşünü bildirdi. Fakat kabul görmedi.

Böyle bir ortamda Tandoğan Cumhuriyet mitingi organize edilmişti.

Cumhuriyet Mitingleri, 2007 Cumhurbaşkanlığı seçimleri öncesinde irtica karşıtı olarak "Çankaya laiktir laik kalacak" sloganıyla yapılan mitinglerdi. Cumhuriyeti koruma iddiasıyla Atatürkçü Düşünce Derneği-ADD, ÇYDD, DİSK, KESK, ÇEV, İstanbul Barosu, Cumhuriyet Kadınları Derneği AKUT Arama Kurtarma Derneği, Türkiye Gençlik Birliği gibi kuruluşlar öncülük etmişlerdir. Tuncay Özkan'ın "Biz kaç kişiyiz" grubu ile emekli subaylar ve aileleri de ilgi göstermiştir.

Bu arada süreçte çeşitli formüller üreilmeye başlandı. Eski Yargıtay Başsavcısı Sabih Kanadoğlu, seçimde 367 milletvekilinin Meclis'te hazır bulunması ve oy kullanması gerektiğini iddia etti. . Bir başka deyişle; TBMM Genel Kurulu'nun, Anayasa uyarınca birinci turda cumhurbaşkanını en az 367 milletvekilinin oyuyla seçebileceği, bu nedenle Genel Kurul'un toplanması için de en az 367 milletvekilinin hazır bulunması gerektiği öne sürüldü. Bu formüle, tüm saçmalığına ve hukuk dışılığına rağmen CHP ve 'namlı' hukukçular sahip çıktı. Başbakan Erdoğan'ın, 23 Nisan'da grup toplantısında "Abdullah Gül kardeşim adayımızdır" şeklinde son bulan sözleri salonda alkış tufanına sebep oldu. Seçim yaklaştıkça ANAP lideri Erkan Mumcu ile DYP lideri Mehmet Ağar'a 'Meclise girme' baskıları artmaya başladı. Mumcu ve Ağar önce genel kurula girilebileceği mesajını verirken daha sonra tercihlerini girmeme yönünde kullandılar. 7 Nisan'daki ilk tur oylamaya 361 milletvekili katıldı ve bunların 357'si Abdullah Gül'e oy verdi. Ancak CHP, 367 gerekçesiyle Anayasa Mahkemesi'nin yolunu tuttu. O gece Genelkurmay'da hareketli saatler yaşandığı saat 22'den itibaren televizyon ekranlarından yansımaya başladı. Genelkurmay'ın internet sitesine saat 23.17'de bir bildiri kondu. E-muhtıra adı verilen bildiride Kutlu Doğum haftası etkinliklerinin 'cumhuriyete tehdit' olarak gösterildi ve "Son günlerde Cumhurbaşkanlığı seçimi sürecinde öne çıkan sorun, laikliğin tartışılması konusuna odaklanmış durumdadır. Bu durum Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından endişeyle izlenmektedir. Unutulmamalıdır ki, TSK bu tartışmalarda taraftır ve laikliğin kesin savunucusudur" denilerek siyasete gözdağı verildi. Aradan 16 saat geçtikten sonra 28 Nisan'da AK Parti Hükümeti de karşı bildiri yayınlayarak e-muhtıranın karşında net bir duruş koydu. Hükümet Cemil Çiçek'in okuduğu bildiride, "Bildiri hükümete karşı tutum olarak algılanmıştır. Genelkurmay Başkanlığına bağlıdır. Güven ve istikrarı zedeleyenler olumsuz sonuçların sorumluluğunu yüklenecektir" denildi. O güne kadar her türlü darbe ve darbe girişimine karşı sessiz kalan siyasi iktidarların bu kötü geleneği AK Parti'nin 28 Nisan çıkışıyla bozuldu.

Mitingler hem Cumhurbaşkanı seçimi için TBMM’de 367 toplantı yeter sayısı aranması, hem de toplumsal ağırlığın muhalefete kaydığı iddiaları karşısında Başbakan Erdoğan’ın seçimleri birkaç ay da olsa erkene almasında etkili oldu. Mitinglerin ardından 22 Temmuz 2007’de yapılan genel seçimde Adalet ve Kalkınma Partisi %46,7 oy alarak oylarını artırmış, CHP, DSP ile seçim ittifakına girmesi ve SHP’nin seçimlerden çekilmesine rağmen %20,8’de kalmıştır. 28 Ağustos 2007’de Abdullah Gül 11. cumhurbaşkanı seçilmiştir. Seçim sonuçları; mitinglerin, toplumun geniş tabanı tarafından kabul görmediğinin işareti sayılmıştır.(<http://tr.wikipedia.org>)

2007 yılı, Türkiye ekonomisinde 2001’den itibaren görülen yapısal değişim sürecinin duraksadığı bir yıl olarak hatırlanacaktır. Hem seçimler öncesinde hem de sonrasında gündeme siyasal konuların egemen olması ve bu durumun tedirginlik yaratması başlıca neden olarak görünmektedir. Bunun yanısıra, yapısal reform sürecinde uzun süredir görülen aksama ve seçim sonrasında da 2006 ortasından beri bir türlü tatmin edici bir biçimde düzelemeyen ekonomideki beklentileri olumlu etkileyebilecek bir yeni ekonomik programın ortaya konamaması da çok önemli bir nedendir. Nihayet, Ağustos ayından itibaren ABD mortgage piyasalarında ortaya çıkan sorunların hem ABD ekonomisinin durgunluğa yönelmesine hem de uluslararası finansal sistemin belirsizliğe itilmesine yol açması, üçüncü ve yine ilk ikisi kadar önemli bir neden olarak gösterilebilir. Bütün bu nedenlerin 2007 yılı için doğal sonucu ise, düşen büyüme ve katılaştıran enflasyon eğilimi olarak karşımıza çıkmaktadır

2002 yılı başından 2006 yılı sonuna kadar olan dönemde sıkı para ve maliye politikaları ile Merkez Bankası bağımsızlığının beklentileri olumlu etkilemesi sonucu ortalama % 7,2’lik yıllık büyüme (GSYDH) performansı sergilemiş olan Türkiye’de 2007 yılı büyümesi yeni milli gelir serisi üzerinden % 4,5 olarak gerçekleşmiştir. Göreli yavaşlamanın nedenleri yukarıda sözü edilen siyasal ve ekonomik olumsuz gelişmeler ve bu gelişmelerin beklentiler üzerinde yaptığı olumsuz etkidir.2007 yılında faizlerin genel düzeyinin seyrine baktığımızda, yukarıda belirtilen nedenler yüzünden aşağıya doğru belirgin bir eğilim oluşmamakla beraber yine de yılın bütününde düşme görüldüğü; Eylül ayında Merkez Bankası’nın kendi kısa vadeli politika faizlerini indirmeye başlamasının da düşme sürecine bir ölçüde katkıda bulunduğu anlaşılmaktadır. Fakat daha sonra açıklanan enflasyon rakamlarının beklenenin üzerinde çıkmasına ek olarak ve 2007 yılsonuna doğru giderek artan ekonomi ve siyaset ile ilgili tedirginlikler sonucunda, faizlerin genel seviyesi ve faiz beklentileri tekrar yükselme göstermektedir. (<http://www.ilk250.org.tr>).

4.5.Hrant Dink Suikasti

Dink cinayeti, Türkiye’de derin devlet yapılanmasını gözler önüne serecek en önemli suikasttır. Bu cinayetle, 2007 yılında düşünülen darbenin düğmesine basılmıştır.

Hrant Dink, 15 Eylül 1954’te Malatya’da dünyaya geldi. Dink Türkiye “de gelişmekte olan sol siyasetten etkilendi. Türkiye Komünist Partisi/ Marksist-Leninist çizgisinde siyaset yapmaya başladı. Siyasi faaliyetlerinin Ermeni kimliği ile ilişkilendirilmesi ve cemaatin bundan zarar görebileceği olasılığı nedeniyle ismini mahkeme kararı ile “Fırat” olarak değiştirdi. 5 Nisan 1996 tarihinde ilk sayısı yayınlanan Agos Gazetesi’nin kuruculuğunu, yayın yönetmenliğini ve başyazarlığını üstlendi. Yazılarında Türkiye’deki her etnik topluluğun barış içinde yaşaması gerektiğinin altını çizen Dink, aynı zamanda Ermeni cemaatinin patrikhane dışında sivil bir merkezi olması gerektiğini söylemiştir.(<http://www.hrantdink.org>)

19 Ocak 2007’de Şişli Halaskargazi Caddesi üzerindeki Agos Gazetesi’nin çıkışında, 14.54’de yakın mesafeden yapılan 3 el silah atışıyla öldürülmüştür. Hrant Dink cinayetini izleyen saatlerde, cinayete tepki duyan yurttaşların başlattığı Taksim’den Agos Gazetesi’ne doğru yürüyüş kendiliğinden kitle gösterisine dönüşmüş, Agos gazetesinin önünde on bin kişiyi bulan topluluk, Agos Gazetesiyle ve Ermeni cemaatiyle dayanışma duygularını “Hepimiz Hrant’ız”, “Hepimiz Ermeni’yiz” sloganlarıyla ifade etmiştir. Katil zanlısı olarak, 17 yaşındaki Ogün Samast adlı bir kişi, güvenlik kameralarından elde edilen görüntülerin yayınlanmasından sonra, zanlının babası tarafından polise ihbar edilerek, Samsun otoparkında sivil giyimli jandarma ve polis ekipleri tarafından yakalanmıştır. Hrant Dink, Türkiye’de 1909 yılından bu yana, suikast sonucu öldürülen 62. gazeteci olmuştur.

Hrant Dink’in cenazesi, 23 Ocak 2007 Salı günü Agos Gazetesi ve Meryem Ana Kilisesi’ndeki törenlerin ardından Balıklı Ermeni Mezarlığı’nda toprağa verilmiştir.

Ölümünden bir hafta önce Hrant Dink Agos gazetesinde yayınlanan yazısına, “Neden hedef seçildim?” başlığını koymuştu ve “Türklüğü hakaretten” yargılanma sürecinin nasıl başladığını anlatıyordu. Ona göre bardağı taşıran son damla, 6 Şubat 2004 günü Agos gazetesinde manşetten yayınladığı Sabiha Gökçen haberi idi. Hrant Dink imzasıyla yayınlanan “Sabiha Hatun’un sırrı” başlıklı haberde Türkiye’nin ilk kadın pilotu ve Atatürk’ün manevi kızı olan Sabiha Gökçen’in Ermenistan’daki akrabaları konuşuyordu ve ‘Gökçen yetimhaneden alınmış bir Ermeni yetimdi’ diyorlardı. Bu haber Türkiye’de bazı kesimleri çileden çıkarmak için fazlasıyla yeterliydi. Hürriyet gazetesi, 21 Şubat 2004’te

Agos'un bu haberini manşetinden yayınlayınca Genelkurmay'ın bir bildiri yayınlamasına kadar varan alevli bir tartışma yaşandı. 22 Şubat tarihli Genelkurmay bildirisinde, "Böyle bir sembolü (Sabiha Gökçen) amacı ne olursa olsun tartışmaya açmak, milli bütünlüğe ve toplumsal barışa karşı bir cürümdür" deniliyordu. Dink'e göre, Eski İstanbul Ülkü Ocakları İl Başkanı Levent Temiz'in arkadaşları ile birlikte 26 Şubat 2004'te Agos gazetesinin kapısına gelerek "Hrant Dink, bundan sonra bütün öfkemizin ve nefretimizin hedefidir." diye slogan atmışlardır. Bu protestolarla birlikte Ergenekon Terör Örgütü üyeliğinden tutuklu olan Kemal Kerinçsiz ve arkadaşlarının Hrant Dink'i protesto etmesi dikkat çekmektedir. Avukat Kerinçsiz ve arkadaşları protesto ile yetinmemiş Şişli Adliyesi'ne gidip Hrant Dink hakkında suç duyurusunda bulunmuşlardır. Böylece, Hrant Dink'in 13 Şubat 2004 tarihli Agos gazetesinde yazdığı yazıdaki şu cümle soruşturma kapsamına alınmıştır: "Türk'ten boşalacak o zehirli kanın yerini dolduracak temiz kan, Ermeni'nin Ermenistan'la kuracağı asil damarında mevcuttur. Yeter ki mevcudiyetinin farkında olsun"(http://www.ergenekonteror.com)

Ergenekon davası ile Hrant Dink cinayetinin en görünen kanıtı, geçmişte Hrant Dink'i tehdit edenlerin, 301'den yargılandığı mahkemelerin önüne gelip gösteri yapanların hepsinin Ergenekon davasından tutuklanmış olmasıdır. Hrant Dink, "Ruh Halimin Güvercin Tedirginliği" yazısını bu davada tutuklanan Veli Küçük 'ün mahkemesine gelmesinden sonra yazmıştır. 2007'nin kendisi için zor bir yıl olacağını bu yazıda söylemiştir .

Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan ve Şubat 2007'de Başbakan Erdoğan'a iletildiği iddia edilen ama hiçbir zaman üzerine gidilmeyen, Hrant Dink cinayeti sanıkları ile bugün Ergenekon davası kapsamında yargılanan sanıklar arasındaki telefon trafiğini gösteren ve Ergenekon davasının üçüncü iddianamesinin eklerinde yer alan şemada Muzaffer Tekin, Veli Küçük, Kemal Kerinçsiz, Levent Temiz'in isimleri yer alıyordu. Bu isimler ayı zamanda Hrant Dink'in hedef haline getirilmesi sürecinde dilekçelerle savcılıklara suç duyurusunda bulunan kişiler olmuştur.

Yine Balyoz Darbe Planı iddianamesinde, İstanbul Jandarma Bölge Komutanlığı tarafından hazırlanan suikast listesinde yer alan 19 kişi arasında Hrant Dink'in ismi de yer almıştır. "Darbe karşıtı Ermeni basına" yönelik yapılacak Orak adı verilen operasyon için "tahrip ve bomba imha" eğitimi almış üç özel harekâtçı astsubaya görev verilmiştir. Hrant Dink'in adı ayrıca darbe sırasında tutuklanacak gazeteciler arasında da yer almıştır.(http://www.marksist.org)

Hrant Dink suikastı Türkiye’yi AB kurumlarında azınlıklarına kötü davranan bir ülke olarak daha fazla ön plana çıkaracaktır. Hatta Hıristiyan azınlıkla ilgili eleştirilere Kürtler de eklenecek ve Aleviler gibi bazı gruplar azınlık statüsüne sokulmaya çalışılabilecektir (Laçiner, 2007). Vakıflar Sorunu gibi bazı konularda Avrupa Yargı Kurumları da dahil birçok uluslar arası kurum Türkiye’ye daha az anlayışla yaklaşacaktır. Özellikle Ermeni Soykırımını iddialarıyla ilgili olarak Türkiye’nin eli her zamankinden daha zayıf durumdadır. Bunun bir göstergesi de Dink’in öldürülmesini Ermeni iddialarına dayandıranların sayısının artmasıdır. Dink’in öldürülmesi, Türkiye iç politikası yerine Türkiye dışına yönelik (Ermeni soykırımını iddialarının gündemde tutulması gibi) mesajları içermektedir. Çünkü Türkiye içerisinde grupların böyle bir cinayetle elde edebilecekleri bir kazanç yoktur.

Dink cinayeti sonrası haber başlıkları incelendiğinde farklı medya gruplarının farklı farklı fail profilleri çizdiği, bu durum, olayı çözmek ile sorumlu birimlerin işlerini zorlaştırmaktadır. Böylece kamuoyu delillerden yola çıkarak değil medyada yer alan iddialardan yola çıkarak eylemleri ötekileştirdiklerine dayandırmaya çalışmaktadır. Böylece gerçek failler daha rahat gizlenebilmekte ve ceza adalet mekanizmasından kaçabilmektedirler. Özellikle Hrant Dink cinayeti öncesi Ergenekon Terör Örgütü üyelerinin Hrant Dink’e yönelik şiddet eylemleri ve tehditleri cinayetleri Ergenekon’un işletmiş olabileceği ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Hrant Dink’in katledilmesi Türkiye’nin Ermeni soykırım iddiaları konusundaki söylemlerinin önünü kesmede büyük bir hamledir. (<http://www.ergenekonteror.com>).

4.6.Kapatma Davası

Bu iddianame, hukuken sağlam dayanağı olmayan, çoğu din ve vicdan hürriyeti ve ifade hürriyeti kapsamında değerlendirilen ifadelere dayanan, şiddeti içeren ifade ve eylemlere dayanmayan bir iddianamedir.

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı Abdurrahman YALÇINKAYA, Anayasa Mahkemesine gönderdiği İddianame ile "AK Parti'nin laikliğe aykırı fiillerin işlendiği bir odak haline geldiği iddiasıyla 2008 Mart ayı ortalarında kapatılmasını, Cumhurbaşkanı Abdullah Gül ve Başbakan Recep Tayip ERDOĞAN dahil tüm AK Parti yöneticilerine 5 yıllık siyaset yasağı getirilmesini" istemiştir. İddianame 162 sayfa ve 17 klasörden oluşmaktadır. Başsavcı Yalçinkaya, kapatma gerekçesi olarak Refah Partisi'nin de kapatılması davasında gerekçe olarak gösterilen Siyasi Partiler Kanunu'nun 103. maddesini göstermiştir. (<http://www.nasname.com>)

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı Abdurrahman Yalçınkaya, 17 Ocak'ta yaptığı açıklamada şunları söylemişti: "Siyasi partilerin; Cumhuriyetin laiklik niteliğinin değiştirilmesi amacını güdemeyecekleri gibi bu amaca yönelik faaliyetlerde, beyanlarda bulunamayacakları, bu kuralı göz ardı etmenin laiklik ilkesinin korunmasını imkânsız kılacağını keyfiliğe yol açacağını, Devletin sosyal veya ekonomik veya siyasi veya hukuki temel düzenini kısmen de olsa dini esas ve inançlara uydurmak amacıyla veya siyasi amaçla veya siyasi menfaat temin ve tesis eylemek maksadıyla dini veya dini hissiyatı veya dince kutsal tanınan hususları alet ederek propaganda konusu yapamayacakları, istismar edemeyecekleri kötüye kullanamayacakları, aksine faaliyet ve beyanların din ve dince kutsal sayılan şeylerin istismarı sayılacağını, Türkiye Cumhuriyeti Ülkesi üzerinde milli veya dini kültür veya mezhep veya ırk veya dil farklılığına dayanan azınlıklar bulunduğunu ileri süremeyecekleri, Türk Dilinden veya Kültüründen başka dil ve kültürleri korumak geliştirmek veya yaymak yoluyla ülke üzerinde azınlıklar yaratarak millet bütünlüğünün bozulması amacını, bölünmez bir bütün olan ülkede, bölgecilik veya ırkçılık maksadını, Türkiye Cumhuriyetinin dayandığı devletin tekliği ilkesini değiştirmek amacını, güdemeyecekleri bu yolda faaliyetlerde bulunamayacakları, bu kuralları görmezlikten gelmenin azınlık yaratılmasını ve devletin tekliği ilkelerini zayıflatacağı, Dil, ırk, din ve mezhep ayrımı yaratmak bu kavram ve görüşlere dayanan bir devlet düzeni kurmak amacını güdemeyecekleri, bölge, ırk, belli kişi, aile, zümre veya cemaat, din, mezhep veya tarikat esaslarına dayanamayacakları, diğer halde demokratik devlet düzeninin korunmasının olanaksız olacağı, Anayasa'da yer alan hak ve hürriyetlerin devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmayı ve insan haklarına dayanan demokratik ve laik cumhuriyeti ortadan kaldırmayı amaçlayan faaliyetler biçiminde kullanılamayacağı, Anayasa ve yasalarda hüküm altına alınmış, ayrıca yaptırımları gösterilmiştir." (<http://www.haberturk.com>)

İddianamede;

- AK Parti'nin laiklik karşıtı fiillerin odağı haline geldiği iddiası ile kapatılan Refah ve Fazilet partileri ile bağıını koparmadığı, AK Partinin nihai hedefinin şeriat düzeni olduğu
- Türbanın serbest bırakılmasına ilişkin anayasa değişikliği ile anayasanın laiklik ilkesinin ortadan kaldırılmak istendiği

- İstanbul Haseki ve Vakıf Gureba hastanelerinde türbanlı doktorların çalışması, bazı bölgelerde içkili yerler için ‘kırmızı sokak’ uygulaması, İstanbul’da bazı afişlerin sansürlenmesi

- Erdoğan’ın “Türban konusunda söz söyleme hakkı yargının değil ulemanın” açıklamasına dikkat çekilerek, partinin şeriat amacı doğrultusunda dini hükümleri referans olarak gösterdiği

- Başbakan Erdoğan’ın İspanya’da yaptığı “Velev ki siyasi simge, suç mu?” şeklindeki demeci

- Cumhurbaşkanı Abdullah Gül’ün bakan olduğu dönemde Nur cemaatinin liderlerinden Fethullah Gülen ve Milli Görüş’ü desteklediği

- Devlet kadrolarının, parti yandaşı, siyasal İslami düşünceye sahip kişilerle doldurulduğu

- Başbakan Erdoğan’ın Danışmanı ve İstanbul Milletvekili Egemen Bağış’ın “Türban, kamusal alan ve üniversitelerin dışında Meclis’te de geçerli olmalıdır” sözleri ile Cüneyt Zapsu’nun “Türbanını çıkar demek, sokaktaki bir kadına donunu çıkar demekten farksızdır” açıklamasına yer verildi.

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı Abdurrahman Yalçınkaya’nın AKP’nin o gün açılan davada neden kapatılması gerektiğini şöyle açıklıyor:

Davalı siyasi partinin izlediği politikanın ortaya çıkardığı tehlike belirgin ve yakındır. Medeni barışa ve ülkenin demokratik rejimine zarar verebilecek somut adımlar atılmıştır. Önce, bu adımların engellenmesi gereği ortaya çıkmaktadır.

Ulusal iradeyi oluşturmak amacıyla iktidara gelerek devleti yönlendiren davalı siyasi parti yönünden, çoğulcu demokrasiyle bağdaşmayan projesinin ancak kapatma yaptırımıyla engellenecek olması karşısında, kapatma davasına başvurulması gerekli ve iktidar olanaklarının kullanıldığı dönemi yansıtan tablo gözetildiğinde zorunludur.(<http://www.aydinlikgazete.com>)

Anayasa Mahkemesi, AKP’nin laiklik karşıtı eylemlerin odağı olduğu gerekçesiyle Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı tarafından açılan kapatma davası hakkında kararını vermiş, Yüksek Mahkeme, AKP’nin kapatılmamasına ancak hazine yardımının yarısının kesilmesine karar vermiştir. AKP’nin kapatılması istemiyle açılan davaya ilişkin Anayasa Mahkemesi’nin kararını Başkan Haşim Kılıç açıklamıştır Kılıç, AKP’nin laikliğe aykırı eylemlerin odağı haline geldiği tespitiyle Anayasa’nın 69. maddesinin 6. fıkrası 2008 sayılı Siyasi Partiler Kanunu’nun 101/b maddesi gereğince temelli kapatılması istemiyle dava açıldığını ve bu

davayla birlikte 61 kişinin siyasi hayattan yasaklanması talebi olduğunu ve müzakereler sonucu Anayasa Mahkemesi'nin AKP'nin kapatılmamasına karar verdiğini açıklamıştır.(<http://www.milliyet.com.tr>)

Türkiye için 2008 oldukça çalkantılı geçti. Hükümet partisi AKP'ye açılan kapatma davası nedeniyle ülke genelinde yılın ortasına değin bir felç durumu yaşandı. İç tüketim son derece yavaşladı. Anayasa mahkemesi ancak yaz ortalarında AKP'yi kapatmama kararı aldı. Ne var ki, iç politikadaki bu sıkıntının giderilmesi de ekonomide karşılığını bulamadı, çünkü uluslararası ekonomik krizin etkileri Ağustos itibariyle Türkiye'yi de sarsmaya başladı.

Türkiye sanayisinin kapasite kullanımı Ağustos'tan sonra ciddi bir düşüşe geçti. Çoğu otomobil üretici ve tedarikçisi üretimlerini yeniden ayarlamak, kıstak ve binlerce çalışanı işten çıkarmak zorunda kaldı. İhracat Ekim ayıyla birlikte oldukça yavaşladı. İstanbul Borsası'nda İMKB-100 hisse senedi fiyat endeksi en düşük değerlerine ulaştı. Uluslararası yatırımcıların çoğu, kısa süreli olarak Türkiye finans sektörüne emanet ettiği fonları geri çekti. Türk Lirasının değeri 31.12.2008 tarihinde 2,13 YTL/Avro paritesine geriledi.

Sanayi kapasite kullanım endeksi Aralık 2008'de 64,7 puana (Aralık 2007 değeri: 81,1 puan) düştü. Bu trend 76,2 puanla Ağustos ayında başlamıştı. Bu durumun esas nedeni iç talep olmayışıyla birlikte, önemli ölçüde azalan dış talep. Buna göre Aralık 2008'de üretim, Kasım 2008'e göre %12,2 geriledi. Ocak 2009 beklentileri, üretim miktarında %1,7'lik bir artış kaydedebileceğini ve böylece daralmanın -%5 olduğu Aralık ayına göre iç talepte ulaşılacak -%2,8 gibi bir değerle nispeten hafifleyebileceğine dair ümitlendiriyor.

Eylül'de 80,72 olan tüketici güven endeksi, Kasım'da 68,8 puana doğru hızlı düşüşünden sonra, Aralık ayında 1,48 puanlık minik bir artışla 69,9 puana ulaştı. Tüketici güveninde gerileme eğilimi 2007'de başlamış olmasına rağmen 2008 yazında hafif bir yükselme göstermişti. Aralık 2007'de bu değer 93,89 puandı. Ancak, önümüzdeki günlerde otomobil ya da gayrimenkul satın almayı düşündüğünü ifade eden tüketici sayısı gerçekten çok düşük oldu. Her şeye rağmen ihracatta 2008 yılı genelinde önceki senenin rekoru kırılabilirdi. İç piyasadaki tüketim talebinin azlığı, ithalatı da doğrudan olumsuz etkiledi. Böylece dış ticaret açığındaki büyüme bir nebze frenlenmiş oldu.

Türkiye'nin GSYH artışı 2008'un üçüncü çeyreğinde %0,5'le yavaşlamış bulunuyor. 2008'in ilk üç çeyreğinde ortalama GSYH'de %3'lük bir artış gözleniyor. Enflasyon 2008 yılında %10.06 (2007 %8,4) olarak gerçekleşti. Hedeflenen oran %4 idi.

4.7.Taksim Gezi Pakı Olayları

Taksim Gezi Parkı, İstanbul'un Beyoğlu İlçesi'nde, Taksim Meydanı'nın kuzeydoğusunda Cumhuriyet, Asker Ocağı ve Mete caddeleri arasında yer alan bir şehir parkıdır. Bugün Gezi Parkının bulunduğu yerde 1806 yılında Halil Paşa Topçu Kışlası adıyla Osmanlı, Rus ve Hint mimarisinden izler taşıyan büyük ve ihtişamlı bir topçu kışlası yapılmıştı. 1940 yılına gelindiğinde ise Şehircilik uzmanı Henry Prost tarafından hazırlanan imar planı çerçevesinde Dolmabahçe'den Nişantaşı'na yükselen Kadırgalar Vadisi'ni (Harbiye Kongre Vadisi) büyük bir park haline getirme planının gereği olarak Taksim Gezisi'nin önerilmiş ve bunun üzerine mimari ve tarihi açıdan önemli bir yeri olmasına rağmen Topçu Kışlası istimlak edilerek kaldırılmış ve bu park İstanbul'un Cumhuriyet döneminde yapılan ilk parkı olmuştur.(<http://istanbul.mazlumder.org>)

Tarihi Topçu Kışlası'nın İstanbul'a yeniden kazandırılması projesi kapsamında İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından yol genişletme çalışmalarına başlanmıştır. Çalışmalar kapsamında bazı ağaçların yerlerinin değiştirilmesi söz konusu olmuştur. Bunun üzerine sol eğilimli veya çevreci bazı küçük, marjinal gruplar tarafından Gezi Parkında oturma eylemi düzenlenmiştir. Aynı gruplar tarafından park içinde çadırlar kurulmuş ve geceyi burada geçirme kararı alınmıştır. Bu gruplara sabaha karşı beş sularında müdahale edilmiştir. Polis müdahalesi sırasında şiddete başvurulması ve göstericilerin çadırlarının yakılması gün içinde medya organları tarafından haberleştirilmiştir. Durumun duyulması üzerine özellikle twitter ve facebook gibi sosyal paylaşım ortamlarında çok sayıda takipçisi bulunan bazı sanatçılar ve gazeteciler halka bölgede toplanma çağrısı yapmıştır. Giderek kalabalıklaşan gruplar, öncekine göre daha sert davranışlar sergilemeye ve polis müdahalesine şiddetle tepki koymaya başlamışlardır. Medyanın haber yapmaktan kaçınması "hükümet baskısı" ile açıklanmıştır. Böylece hükümete yönelik tepkilerin artması sağlanmıştır. Ayrıca ortaya çıkan karartma durumu, gerçeklerin tam olarak anlaşılmasını da engellemiştir. (<http://www.sde.org.tr>)

31 Mayıs Cuma gecesi ile birlikte eylemler Ankara ve İzmir'e sıçramıştır. Özellikle sol seçmenlerin yoğunlaştığı mahalle ve semtlerde sokak başlarına toplanma, evlerin pencerelerinden tencere-tava çalma gibi eylemler ortaya çıkmıştır. 1-2 Haziran Cumartesi ve Pazar günleri eylemciler şiddetin dozunu giderek artırmışlardır. Bu süreçte, şehirlerin belirli bölgelerinde toplanan eylemciler, yolları kesmiş, kamu binaları ile mallarına, ayrıca bazı banka ve dükkânlara zarar vermeye başlamışlardır.

Gezi Parkı'nın dayandığı sosyal taban hiçbir şekilde homojen değildir, her sosyal olay gibi bu da birçok unsurun bir araya gelmesi sonucu gerçekleştirilmiştir. Olayların ilk gününden itibaren Gezi parkının ve diğer şehirlerde yaşanan olaylara katılan insanların profili sürekli olarak değişmiştir. Gezi olayları sırasında bazı sosyal ve siyasal kesimler ön plana çıkmalarına rağmen yaşanan kalkışmayı tek bir grupta sınırlamak sağlıklı değildir.(<http://libertedownload.com>)

Oldukça geniş sayılabilecek bir yelpazeye sahip olan eylemci profilinin ana hatlarıyla aşağıdaki eğilimlerden oluştuğu söylenebilir:

- Ulusalıcı sol eğilimliler (CHP, İP seçmeni)
 - Beyaz Türkler olarak da nitelendirilebilecek kent elitleri
(ağırlıklı olarak CHP seçmeni)¹⁷
 - Belirgin bir siyasal eğilimi olmayan, muhalif söylemin etkisinde kalan gençler
 - Devrimci sol parti ve örgüt mensupları
(TKP, EMEP, ÖDP seçmeni, DHKP-C gibi yasadışı sol örgütler)
 - Marjinal kesimler (Anarşist gruplar, feministler)
 - Seküler eğilimli milliyetçiler
(MHP seçmeninin genel merkezle sorunlu dar bir bölümü)
 - Alevilerin genelde yukarıda sayılan gruplara yakın kesimleri
 - Kendilerini Müslüman kapitalistler veya devrimci İslamcı şeklinde nitelendiren gruplar (İhsan Eliaçık grubu, bazı eski Has Partililer vb.)
 - Karışık ortamdaki yararlanmak isteyen kriminal gruplar. Geçmişte de siyaset
 - Üzerinde belirli vesayet mekanizmaları oluşturmak isteyen militarist gruplar
 - Yukarıda sıralanan kesimlere aidiyet hissedilen bazı sanatçılar, akademisyenler
 - Gazeteciler, iş çevrelerinden bazı isimler
 - Belli ideolojisi olmayan maceraperest veya meraklı kişiler
- (<http://www.sde.org.tr>)

Gezi kalkışmasında sol, ulusalıcı, sosyalist olarak kabul edeceğimiz kolektivist ideolojik söylemler ön plana çıkmasına rağmen Gezi'nin bir ideolojisi olmadığını söyleyebiliriz. Bir ideolojiye sahip olmayan Gezi'nin sahip olduğu merkezi şey Ak Parti düşmanlığı ve Erdoğan nefretidir. Anti-Erdoğanizm Gezi kalkışmasına katılanları bir araya getiren ortak söylemdir. Erdoğan düşmanlığı ve Türkiye'deki birtakım sosyal ve siyasi gerilim alanlarından beslenen ve kendisini var kılmaya çalışan Gezi kalkışması, Erdoğan

düşmanlığı üzerinden kendisini bütün Türkiye'ye empoze etmeye kalkışmıştır. (<http://libertedownload.com>)

Gösterilerde kullanılan başlıca sloganlar ise şunlar olmuştur;

Her yer taksim her yer direniş, Faşizme karşı omuz omuza, Polis halkına ihanet etme, Katil polis hesap verecek, Ayağa kalk taksim, Mustafa Kemal'in askerleriyiz, Direne direne kazanacağız, Halkını kışkırtan Başbakan istemiyoruz, Direniş daha yeni başladı, Gazlar vadisi Taksim, Taksim Direnişi Onurumuzdur, Direniş değil diriliş...

Sloganların yanı sıra gerek pankart açmak suretiyle gerekse meydanda göstericiler tarafından kullanılmaz hale getirilen polis ve basın araçları üzerine yazılmak suretiyle eylemciler tepkileri dile getirmişlerdir. Fakat demokratik hak talepleri bir yana özellikle hükümet ve temsil edildiği iddia edilen kanat ile başbakanın şahsına yönelik hakareti de aşan boyutlara ulaştığı görülmüştür.

Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün yaptığı açıklamalar özetle şu şekildedir:

Taksim'de bir kaç günden bu yana devam eden ve maalesef dün itibariyle kaygı verici bir noktaya gelen olayların yatışması için hepimize düşen, daha fazla olgunluktur. Güvenlik güçlerimiz, görevlerini yerine getirirken her zamankinden daha fazla ihtimam göstermeli, müdahalelerinde ölçülü olmaya dikkat etmeli, üzücü görüntülerin ortaya çıkmasına izin vermemelidir. Bu sabah başta Sayın Başbakan olmak üzere ilgili hükümet ve devlet yetkilileri ile görüşerek bu hususları kendileriyle de paylaştım. Sükûnetin sağlanması ve konunun yeniden bizlere yakışır bir şekilde tartışılarak neticelendirilmesi için herkesin üzerine düşeni ivedilikle yapacağına inanıyorum". (01 Haziran 2013)

"Demokrasiler dediğimizde demokrasilerle tabii ki seçimlerle halkın iradesi ile her şey, ülkeyi yönetenler ortaya çıkar. Ama demokrasi demek sadece seçim demek de değildir. Seçimlerin dışında da farklı görüşler, farklı durumlar eğer itirazlar varsa bunların da çeşitli yollarla dile getirilmesinden daha tabii de bir şey olamaz. Barışçı gösteriler de şüphesiz ki bunun bir parçasıdır. Şunun da yine bilinmesini isterim ki: Bütün bu son üç dört gün içerisindeki gelişmeler gösteriler, bunlar yapılırken Türkiye'nin demokrasisi de test edilmiştir. Demokratik olmayan, hukukun üstünlüğüne inanmayan ülkelerde bu tip gösterilerin nasıl neticelendiğini şöyle bir etrafımızdaki Ortadoğu'daki bazı ülkelerde olup bitenlere bakarsanız oradaki maliyetlerini göreceksiniz. Türkiye'de ise bunlar gördüğümüz gibi çok şükür onarılmaz acılar tattırmadan gelişmiştir, neticelendirilmiştir ve bu saatten sonra artık hepimizin yapacağı şey sakin olmak, kurallara uymak ve neticede ülkemizin herhangi şekilde

zarar görmesine fırsat vermemek olacaktır. Ben bir kez daha bütün vatandaşlarımın büyük bir sağduyu içinde hareket edeceklerine inanıyorum ve demin söylediğim gibi verilen bütün iyi niyetli düşünceler, hep bunlar okunmuştur, görülmüştür, not edilmiştir ve mesajlar da alınmıştır.” (03 Haziran 2013)

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’ın açıklamaları ise özetle şu şekilde gerçekleşmiştir:

“Bu ülkede herkesin görüşlerini özgürce ifade etme hakkı vardır. Bu ülkede herkesin demokratik sınırlar içinde, hukuk çerçevesinde tepkisini ortaya koyma, mitingini yapma hakkı vardır. Ancak hiç kimsenin hukuksuzca, demokrasi dışı eylem yapma, işgal eylemi yapma, esnafa, çevrede oturanlara, yoldan geçenlere zarar verme hakkı yoktur. Hele hele hiç kimsenin ağaçlar kesiliyor bahanesiyle ortaya çıkıp, Türkiye’de gerilimi arttırmaya hiç hakkı yoktur. Çoğunluk nasıl ki azınlığa hükmedemezse azınlığın da çoğunluğa hükmetmeye, dayatmalar yapmaya kesinlikle hakkı yoktur. Hükümetle, hükümetin politikalarıyla, uygulamalarıyla meselesi olanlar, demokrasi ve hukuk çerçevesinde fikirlerini ifade ederler. Sandıkta da demokratik tepkilerini ortaya koyarlar. Bu işin makyası, ölçüsü sandıktır. Sandığın dışında netice arayanlar bu ülkede demokrasinin peşinde olanlar değildir, antidemokratik uygulamaların peşindedir. Bunların hepsi demokrasi dışıdır, hukuk dışıdır. Politika üretemeyen, plan proje üretemeyen muhalefetin illegal örgütlerle birlikte bu tertiplerde nasıl vazife aldığını, ortamı nasıl gerdiğini, nasıl tahrik ettiğini defalarca gördük ve yaşadık. Ekranları başında bizi izleyen milletime sesleniyorum; oynanan oyunu gayet iyi görmelerini istiyorum. Birkaç gündür Taksim Gezi Parkı ile alakalı olarak bazı eylemler, bazı gösteriler yapılıyor. Gerekçe ne? Bir; 'ağaçlar kesiliyor'. İki; buraya Topçu Kışlası aslına uygun olarak yeniden yapılacaktır. Efendim, 'burada AVM olacak'... Taksim’de Gezi Parkı’nda yapılan çalışmaların Topçu Kışlası’nın yeniden yapılmasıyla aslında alakası yok. Biz Topçu Kışlası’nı yapacağız. Topçu Kışlası gökten zembille inen bir proje değil. Bunu bilmenizi istiyorum.” (01 Haziran 2013)

“Biz en çok ağaç dikmiş hükümetiz. Taksim projemiz tarihi kültürü bir arada toplayan bir projedir. İstanbul’da çok güzel bir ortam oluşturacaktır bu proje. Tarihi ve kültürel bilinci birleştirecek bir proje bu. Orada AKM’nin yer aldığı yerde büyük bir opera yapacağız, o da güçlü bir merkez olacak ve daha güzel bir hale getirmek için vatandaşlarımızın hep beraber orada nezih bir ortamda gezme ve eğlenme fırsatı bulacaktır. Taksim’e çevre duyarlılığı içinde işlem yapacağız. Asfaltları ve kaldırımları söküyorlar. Otobüslerin ve halkın kullandığı duraklara zarar verilmesi sorgulanmalı. Samimi vatandaşlarımızı arasına kimin karıştığına dikkat etmek gerekir.” (6 Haziran 2013)

“Bize sürekli Taksim’deki toplanan insanların mesajını aldınız mı diye soranlar, acaba Sincan’daki yüz binlerin, Kazlı Çeşme’deki bir milyonu aşkın insanın mesajını alabildiler mi? Üç haftadır hem aziz milletimize hem dünyaya çok farklı bir Türkiye fotoğrafı verilmek istendi. Taksim Meydanı, Ankara’da Kızılay, İzmir’de Alsancak, sanki ortak bir tavrı gösteriyor gibi anlatılmak istendi. Bunun son derece örgütlü biçimde yapıldığını hatırlatmak istiyorum. Ülkemizdeki medya kuruluşları bu tertip için hazırlıklıydı, uluslararası medya hazır. Sosyal medya bu iş için donanımlı hale getirilmişti. Ülkemizin belli sermaye grupları faiz lobisi, içerde dışarıda belli örgütler bu iş için hazırlıklıydı. Taksim’de, diğer illerde polise karşı, kamu binalarına, sivillere karşı çok ağır şiddet uygulanırken, bu barbarlık çarpıtılarak, masum çevre eylemi gibi lanse edildi. Her şey çok profesyonelce hazırlanmıştı. Taktikler, mesajlar ve twitler kullanılacak ve hazırlanan fotoğraflar, filmler adım adım hesaplanmıştı. Bazı uluslararası çevreler bu tertibin içindeyken, olmayanları kandıracak, tertibin içine çekecek hazırlıklar yapılmıştı. Güvenlik güçlerimiz, demokrasi ve hukuk sınırları içinde son derece sabırlı şekilde, şiddet eylemlerine karşı başarıyla mücadele vermişlerdir. Hatta polisimiz sistemli bir şiddet hareketi karşısında, demokratik bir tavır sergilemiş ve demokrasi sınavından başarıyla geçmiştir. Laf dinlenmediği zaman polis bu yetkisini kullanır. Kalkıp da kurşun attı mı, silah attı mı? Yok. Bakın iş. 16, 17. güne gelince, işte Adana’da yaşanan olay. Ve daha ileri gitti. Mecidiyeköy’de bir komiserimiz mermi neticesinde midесinden yaralandı. Bir diğer kardeşimiz ayağından yaralandı. Bir tarafta ağaç dediler, hak dediler, demokrasi dediler. Ağaçları tahrip ettiler, o ağaçları tarumar ettiler. Gezi Parkı’nda kaldırım genişletmede 12 ağaç söz konusuydu. Ama bunların onlarca yıktıkları ağaç söz konusu. Yaktılar, yıktılar, saldırdılar ve herkesi rahatsız ettiler. Buyurun işte Pazar günü üniversiteye giriş imtihanı vardı. O gece sabah 4’e kadar tencere tava. Öyle devam ettiler. Beni senin üçe dörde kadar rahatsız etme hakkın var mı? O yavruları rahatsız etmeye hakkın var mı? Bu oyun artık bozulmuştur. Önce millet, milletin hükümeti, milletin partisi olan AK Parti bozulmuştur. Bizim kimseye demokratik hakkını hukuk içerisinde kullanma diye bir yaklaşımımız yok ki. Miting mi yapacaksın yap. Ama hukuk çerçevesi içinde yap. Bunun dışına çıktığın zaman işte burada sıkıntı yaşanıyor.” (18 Haziran 2013)

“Şiddet hiçbir zaman zaferin müjdecisi değildir. Şiddet biter, ötekileştirir. Şiddete başvurular, her zaman, her daim kaybetmeye mahkûmdur. Bu millet bu kampanyaları yutmadı, kimin ne yapmak istediğini gördü, her zaman hakkın, haklının yanında yer aldı. Gösterileri kışkırtanlar, milleti etkilemeyeceklerini biliyorlardı. Aslında başından beri uluslararası çevrelere seslendiler. Kendilerine dışarıdan destek bularak devam etmek istediler.

Bu gösterilere katılanlar çok farklı katmanlardan oluşuyorlar. Biz hiçbir zaman halkın taleplerine sırtını dönen parti olmadık. Çevre hassasiyeti taşıyanlar samimi bulduk, söylediklerine kulak verdik. Temsilcileri saatlerce dinledik. Bakanlar Kurulu'nda o kadar zaman ayırmadık, onları dinledik. Samimi olmayanlar vardı, dürüst değiller. Divan Otel'i'ne polis saldırdı' diyorlar. Durup dururken polis otele saldırmadı. Meydanlarda polisle çatışanlar, oraya kaçtılar, oraya sığındılar. Oranın sahipleri de onlara güzel bir ev sahipliği yaptı. Onun peşinden polis oraya girdi. Biliyorsunuz, yasalarda yataklık etmek de suçtur. Bu bir yataklık etme suçudur aynı zamanda. Gençler bu oyuna gelmeyin, kullanılmayın. Gerçek manada yapacağınız bir şey varsa STK'larla hukuk içinde yapın. Polisimin de yanlışları vardır. Doğrudur. Yanlış olanlara ilgili zaten Bakanlığım gerekli araştırmayı, soruşturmayı yapıyor. Ama burada olaya geniş baktığımız zaman zulme uğrayan polisimizdir. Şiddete uğrayan polisimizdir. Kandil simidi gösteriyorlar ama ayakkabıyla girilen, içinde içki içilen camiyi göstermiyorlar. Üç gün camiyi işgal ettiler, operasyonlarını oradan yürüttüler. Biz tahriklere kapılmış olsak, bu ülke çok tehlikeli şeyler yerlere giderdi. Gezi Parkı'nda namaz kılanları gösteriyorlar, yanında bebeğiyle başörtülü kardeşime yapılan saldırıyı göstermiyorlar. Güya esprili sloganları görüyorlar, duvarlara yazılan ağır hakaretleri görmüyorlar. Gece yarısına kadar millete tencere tava dinlettir. Çevreciliğin içinde gürültü kirliliği, görüntü kirliliği yoktur. Saksı çiçeklerini yerlere yıkıp, onlarla barikat yaptılar.” (25 Haziran 2013) (<http://istanbul.mazlumder.org>)

Gezi olayları sürecinin önemli aktörlerinden olan medya ikiye ayrılmıştır: protestocuların medyası ve resmi (veya ana akım) medya. Protestocuların medyası bireyselleşmiş elektronik ağlar üzerinden haberi saptayıp anında duyurma refleksi gösterirken, ana akım medya (oto) sansür kullanarak haberden kaçma ve duyurmama yolunu seçmiştir. Ana akım medyadaki durum medya üzerindeki eleştirel gazeteciliği neredeyse imkânsız kılan baskıların yanı sıra mülkiyet yapısından da kaynaklanıyor. Güvenilirlikleri sorgulanan haber kanallarının uluslararası medya bağlantıları da zedelendi. Ana akım medyanın sansür çabalarının etkili olmadığı ve tüm haberlerin 81 ile hızla yayıldığı görülüyor. Herkes aynı habere, aynı derecede ulaşamadığı için farklı kesimlerin olayların farklı yönlerini bildiği ve bunun da toplumdaki gruplaşmaları derinleştirdiği gözleniyor. (<http://bilimakademisi.org>)

Bu süreçte CHP başta olmak üzere muhalefetin de etkili olamadığı dikkat çekmiştir. Ancak bu sürecin kendi oylarını konsolide etme noktasında şu an itibarıyla CHP'ye yarar sağlayacağı söylenebilir. Zira eylem sürecinde Konda ve GENAR gibi araştırma şirketlerinin yaptığı ve basına da yansıyan araştırmaların gösterdiği gibi eyleme katılanların ağırlıklı

kesimi CHP seçmenidir. 11 Mayıs 2013 tarihinde Reyhanlı'da meydana gelen saldırıların arkasındaki bağlantıların ortaya çıkmasının CHP'yi zor duruma düşürmesi gibi gelişmeler ortaya çıkarsa bu durum CHP'yi daha da sıkıntılı bir duruma da düşürebilir. Buna karşılık MHP lideri Devlet Bahçeli kendi seçmenlerini meydanların uzağında tutmuştur. Bahçeli'nin bu tavrının MHP içinde ağırlığı oluşturan milliyetçi-muhafazakârlar tarafından onaylandığı görülmektedir. Ancak daha Seküler eğilimli MHP'liler bu yaklaşıma karşı çıkmışlar, hatta eyleme aktif olarak katılmışlardır. Eylemlere destek vermeyen partilerden biri de BDP'dir. BDP'nin katılmaması şiddet olaylarının büyümesini engellemiştir. BDP eş başkanı Selahattin Demirtaş, eylemlerin gelişimini çözüm süreci ile bağlantılandırmıştır. Bu yaklaşım genel olarak olumludur. Ancak BDP'nin çözüm sürecinin kendi inisiyatifinde yürüdüğü yönündeki argümanı güçlendirme çabasıyla hareket ettiği dikkat çekmektedir (<http://www.sde.org.tr>)

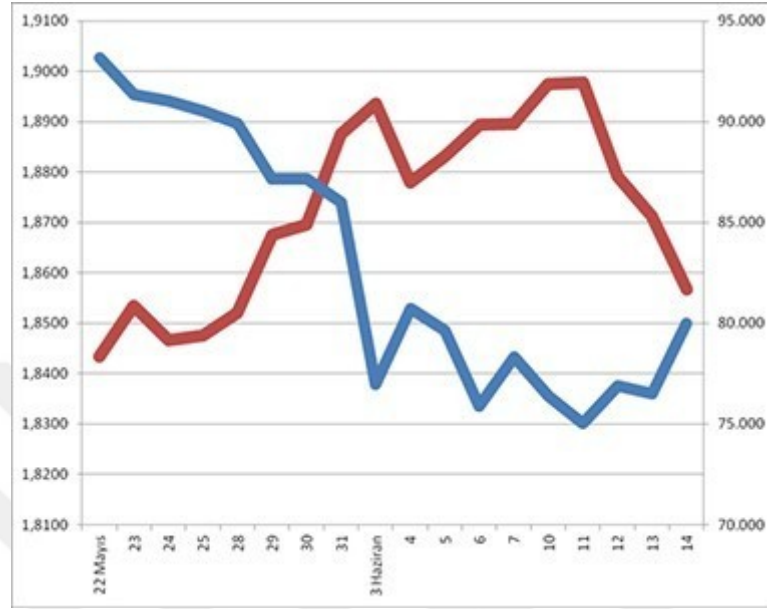
Ayrıca AK Parti hükümeti ile sorunlu ilişkilere sahip ülkeler açısından da Gezi parkı olayları daha fazla ilgi çekmiş ve bu çerçevede hem resmi açıklamalar yapılmış hem de medyada daha fazla işlenmiştir. Bu ülkeler açısından Gezi parkı protestolarının AK Parti hükümetini zayıflatmak açısından bir fırsat şeklinde değerlendirildiği görülmüştür. Suriye'deki olaylar konusunda ortak tavır alan İran, Suriye, Irak ve Lübnan (Hizbullah)'ın Gezi parkı olaylarına yaklaşımının da paralel olduğu görülmüştür. Bu ülke lider ve medyaları olayları "Türk hükümetinin otoriterleşen eğilimlerine yönelik bir halk tepkisi" şeklinde ele almıştır. "Güvenlik güçlerinin aşırı güç kullanımı" da yine sıkça vurgulanan bir diğer yaklaşım biçimidir. Olayların "Türk Baharı" şeklinde nitelendirilmesinin de yine bu aktörler grubu tarafından kullanılmıştır. (<http://www.orsam.org.tr>)

4.7.1. Eylemin Ekonomik Boyutu

Kısa dönemde olayların ilk ekonomik etkilerinden biri ekonominin barometresi kabul edilen BİST'te (Borsa İstanbul) görülmüştür. Yabancı yatırımcıların ülke riskini üzerlerinden atmak için kolayca elden çıkarabilecekleri hisse senedi ve tahvilleri satıp döviz almaları sonucunda borsa endeksi düşmüş, bono/tahvil faizleri yükselmiş ve lira yabancı paralar karşısında değer kaybetmiştir. Burada, bunun temel nedeninin üretim kapasitesini artıracak yapısal reformlar (kadınların iş gücü katılımının artırılması, eğitim sisteminin düzeltilmesi, tasarrufların teşvik edilmesi gibi) yerine talebin artırılmasına yönelik iktisadi politikaların yol açtığı, portföy yatırımları ile fonlanmış cari açığın yarattığı, Gezi protestolarından önce de var olan kırılganlık olduğunu görmek gerekmektedir. (<http://bilimakademisi.org>)

BİST'te kısmi çıkışlar ve tipik olmayan hareketlenmeler görülmüş, uzun zamandır devam eden yukarıya doğru tırmanış tersine dönmüştür. 9.006 puan değer kaybederek 76.983

puana düşen Borsa İstanbul son 10 yılın en sert düşüşünü yaşamıştır. Aşağıdaki grafik olayların piyasalarda yarattığı etkiyi borsa açısından BIST 100 endeksindeki değişimler (mavi çizgi, sağ eksen) ve dolar kuru değişimi (kırmızı çizgi, sol eksen) açısından göstermektedir.

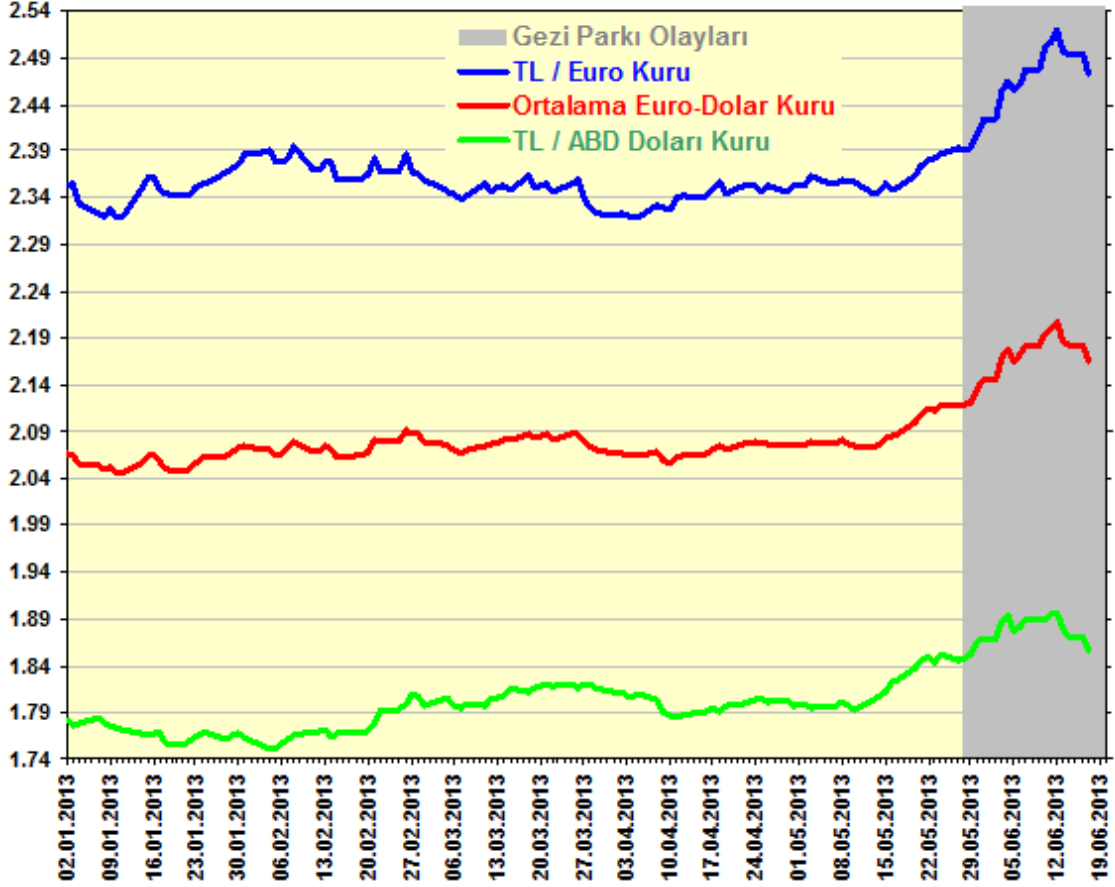
Tablo:4.1. Gezi Olaylarından Sonra BIST100 Endeks Grafiği

Grafiğe dikkat edilecek olursa Fed açıklamasının duyulmasıyla (bizde piyasalara yansımaları saat farkından dolayı 23 Mayıs sabahı oldu) dolar kurunda bir yükseliş eğilimi başlamıştır. TCMB'nin TL likiditesini sıkılaştırmasıyla bu yükseliş başlangıçta frenlenmiş buna karşılık BIST 100 endeksinde düzenli bir düşüş yaşanmıştır. (<http://www.cnbc.com>)

Satışların banka hisselerinde yoğunlaştığı borsada banka hisseleri yüzde 11'i bulan kayıplara uğramış ve borsada işlem gören şirketlerin toplam piyasa değeri de bir günde 33 milyar dolar eriyerek 291 milyar dolara gerilemiştir.

Taksim olaylarının etkisiyle yüksek seyreden Dolar 1.90 TL'ye çıkarken, gösterge tahvilin faizi yüzde 6.51 ile Kasım 2012'den beri en yüksek seviyesine çıkmıştır. TCMB bu gelişme karşısında TL'yi sıkılaştırma şeklindeki müdahalesini bırakmıştır. KESK'in bünyesindeki sendikaların grev kararı alması, kredi derecelendirme kuruluşlarının açıklamaları piyasalardaki kaybı biraz daha körüklemiştir. (<http://www.ankarastrateji.org>)

Nominal Günlük Döviz Kurlarının Seyri (02.01.2013 – 14.06.2013)

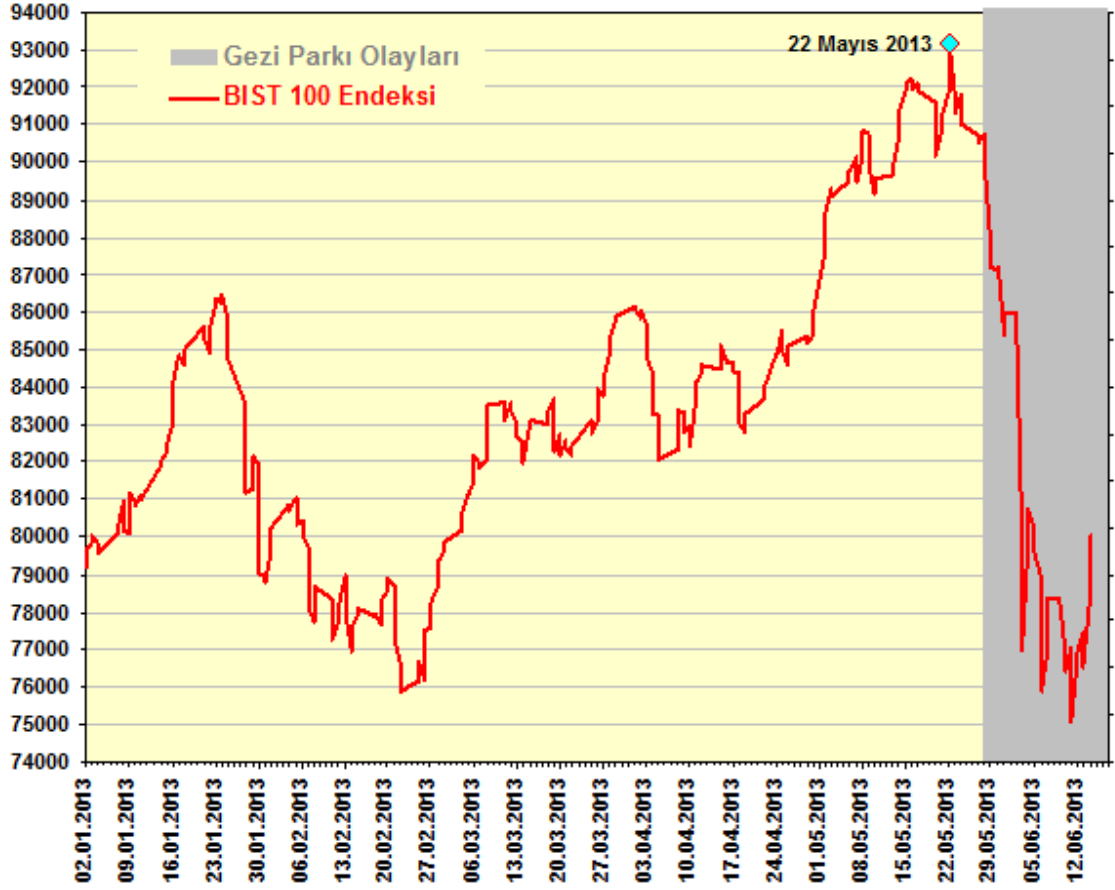

Tablo:4.2. Nominal Döviz Kurlarının Seyri (02.01.2013-14.06.2013)

Kaynak: TCMB EVDS; AK'nin hesaplamaları.

İzleyen günlerde Cumhurbaşkanı ve Başbakan vekilinin ortamı sakinleştirici konuşmalarıyla dolarda düşüş ve borsada hafif toparlanmalar görülmüş sonrasında yeniden sertleşen söylemlerle dalgalanmalar yaşanmıştır. Üç haftanın sonunda dolar kurunda 23 Mayıs günündeki düzeye geri dönmüş oldu. Türkiye'den yabancı yatırımcıların çıkışının etkisi USD ve Euro kuru üzerinde de hemen etkisini göstermeye başlamıştır. 22 Mayıs'taki Fed açıklamasının ardından her iki para biriminin TL'ye karşı hızla değer kazanmaya başladığı görülüyor.

Borsa İstanbul (BIST) 100 Endeksi (02.01.2013 – 14.06.2013)

Tablo:4.3. Borsa İstanbul (BIST) 100 Endeksi (02.01.2013 – 14.06.2013)

Kaynak: BIST; AK'nin hesaplamaları.

Gezi Parkı olaylarının kurlar üzerindeki etkisi BIST 100 ve gösterge faiz üzerindeki etkiye göre daha sınırlı kalmış görünüyor. Normal koşullarda merkez bankalarının faiz artırma kararını ya da açıklamasının piyasada faizlerin artmasına neden olması gerekirken Türkiye’de tam tersinin olmasını bu psikolojik algılamayla açıklamak yanlış olmasa gerek.

Ancak, Gezi Parkı olaylarının finans piyasaları üzerindeki ilk etkileri kurların artması ve borsa fiyat endeksinin düşmesi ile sınırlı kalmamıştır. Nitekim TCMB Başkanı Dr. Erdem Başçı'nın 12.6.2013 günü yaptığı açıklamaya göre, “Mayıs 2013'te yaşanan iç ve dış finans gelişmeleri sonucunda Türkiye’den 7-8 milyar dolar kadar ‘sıcak para’ dışarıya çıkmıştır“. Başkan Başçı'nın, aynı gün yaptığı bir başka konuşmaya göre ise, “Mayıs başından itibaren 7,9-8,0 milyar dolar civarında bir toplam çıkış” gerçekleşmiştir. (<http://kibritcioglu.com>).

Aşağıdaki grafik gösterge tahvilin faizinde 22 Mayıs ile yılsonu arasında yaşanan değişimi gösteriyor.

Tablo:4.4. 22.06.2013-27.01.2014 Gösterge Faiz Değişim Grafiği

22 Mayıs'ta Fed kararı öncesinde yüzde 5'ler düzeyinde olan gösterge faiz o tarihten itibaren yükselmeye başlıyor. Eylül ayında Fed' in beklenen tahvil alımı azaltımına gitmemesiyle yeniden düşen faiz bu kez yılsonuna doğru Fed' in tahvil alımını Ocak 2014'ten itibaren azaltmaya başlayacağını açıklaması ve ardından gelen yolsuzluk olayları nedeniyle yeniden artmaya başlıyor. Yıla yüzde 5,08 ile başlayan gösterge faiz aşağı yukarı ikiye katlanarak yılı yüzde 10,10 düzeyinde tamamlıyor.(<http://mahfiegilmez.com>)

4.8. 17 Aralık Darbe Girişimi

17 Aralık 2013 tarihinde "yolsuzluk operasyonu" adı altında başlayan, bir kısım yargı ve emniyet mensupları tarafından yürütülen operasyonlar, ülkemizi tarihsel yürüyüşünde yeni bir kırılma noktasına taşımıştır. Bu krizin nedeni ise "Yolsuzluk ve Rüşvet" soruşturması kapsamında gözaltına alınan kişiler ve haklarında hazırlanan iddialar olmuştur. İstanbul Cumhuriyet Başsavcısı Vekili Zekeriya Öz'ün koordinasyonunda, Savcı Celal Kara'nın talimatıyla dönemin İçişleri Bakanı Muammer Güler'in oğlu Barış Güler, Ekonomi Bakanı Zafer Çağlayan'ın oğlu Salih Kaan Çağlayan, Çevre ve Şehircilik Bakanı Erdoğan Bayraktar'ın oğlu Abdullah Oğuz Bayraktar, Halkbank Genel Müdürü Süleyman Aslan, işadamları Ali Ağaoğlu, Reze Zarrab ve Fatih Belediye Başkanı Mustafa Demir'in de aralarında bulunduğu 89 kişi evlerinde yapılan aramaların ardından gözaltına alınmıştır. Soruşturma iddia edilene göre 2012 yılından beri sürmekteydi. Fakat bu soruşturma o kadar gizli bir şekilde ilerliyordu ki polisin bağlı olduğu Muammer Güler bile soruşturmadan habersizdi. Hatta operasyon ile ilgili bilgiler UYAP'da bile yer almıyordu. (<http://add.org.tr>)

Bir sonraki gün medyaya soruşturma dosyası ile ilgili haberler sızmaya başladı. İddiaya göre örgüt lideri Rıza Sarraf'tı. Sarraf'ın bürokraside 4 bakanla geliştirdiği ilişkiler ve rüşvet çarkı sayesinde kara para aklama, altın kaçakçılığı gibi suçlar işlediği öne sürüldü. Barış Güler'in evinde yapılan aramalarda görüntülenen paralar günün en çarpıcı konusu oldu. Halk Bankası Genel Müdürü Aslan'ın evindeki ayakkabı kutusundan çıkan 4,5 milyon dolar, bazı telefon görüşmesi kayıtları ve fotoğraflar medyada yer aldı. Emniyet'te operasyonu gerçekleştirenlerin de aralarında olduğu 5 şube müdürü görevden alındı. Yerlerine ise aynı hızla yeni atamalar yapıldı. Soruşturmaya 2 de ek savcı atandı.

17 Aralıkta yapılan operasyonla birlikte uzun zamandır tartışılan Cemaat-AKP çatışması iktidarda söz sahibi olmaktan çıkıp yerini siyasi hamlelere bırakmıştır. 25 Aralıkta yapılmak istenen fakat yapılamayan operasyonla bu işin boyutlarının nereye geldiği görüldü. Dershanelerin kapatılma kararı ile gün yüzüne çıkan süreç aslında 2011 den bugüne gelen süreçtir. 2011 genel seçimlerinde Erdoğan, Cemaat'in aday listesinden birkaç isme yer vermiş, yine Cemaat'in kabinede yer almasını istediği isimler, Erdoğan tarafından teğet geçilmişti. Bununla birlikte AKP, kurumlardan Cemaat'i tasfiye sürecine girmesi, Cemaat'in MİT Müsteşarı Hakan Fidan'a hamle yapması, Erdoğan'ın soruşturma iznini kendisine bağlamasıyla tırmanmıştı. (<https://www.kokludegisim.net>)

Soruşturmaları "siyasi bir operasyon" olarak nitelendiren hükümet, çok tartışmalı bir sürecin ardından HSYK 'nın yapısında değişiklik öngören bir yasa çıkarmıştır. Düzenlemeyle HSYK bünyesinde Adalet Bakanı'na hâkim, savcı ve adalet müfettişlerinin atanması, disiplin soruşturmaları, vb. birçok konuda geniş yetkiler verilmiştir. Ayrıca düzenleme HSYK Kurullarının yapısında değişiklik öngörüyordu ve düzenlemenin yürürlüğe girmesiyle yönetim ve denetim kurulları ile Adalet Akademisi üyelerinin görevlerine son verilmesini içeriyordu. Yeni durum kamuoyunun büyük bir bölümü tarafından "hükümet yargıyı kendine bağladı" şeklinde yorumlanmıştır. AB Komisyonu da hükümeti, atılan adımın "hukuk devleti" ve "kuvvetler ayrılığı" ilkelerine uymadığı gerekçeleriyle eleştirmiştir

2014'te yapılan değişikliklere değinecek olursak 17 Aralık operasyonu ve 25 Aralık'ta HSYK bildiri yayınlaması üzerine hükümet tarafından HSYK'nın yapısını değiştirecek 43 maddelik "Bazı kanunlarda değişiklik yapılmasına dair kanun" yapıldıktan sonra Cumhurbaşkanının onayıyla yürürlüğe girmiştir. Bunun üzerine HSYK içinde ayrı bir grubun Kurulu ele geçirmeye çalıştığı ve yargı üzerinde vesayet kurmaya çalıştığı eleştirileri yapılmıştır. Yapılan değişikliklerle Adalet Bakanının yetkisi artırılmıştır ve Kurulun bazı yetkileri Adalet Bakanlığına ve Türkiye Adalet Akademisine verilmiştir. Anayasa

Mahkemesi, bu düzenlemenin Anayasaya aykırı olduğu gerekçesiyle yapılan iptal başvurusu üzerine, 11 Nisan 2014'te verdiği kararla, düzenlemenin Adalet Bakanı'na verdiği olağanüstü yetkileri Anayasaya aykırı bularak iptal etmiştir.

Bu süreçte hükümete ve bakanlara yapılan istifa çağrısıysa gayet meşru olmuştur. Keza suçların hukuki olarak ispatlanmamasına rağmen kamuoyunda dolaşan doküman ve belgeler iddialara inandırıcılık sağlıyor ve hükümetin ülkeyi yönetmesini olumsuz yönde etkilemiştir.

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan başlatılan soruşturmayı, hükümeti ve ekonomiyi zor duruma düşürmek amacıyla yapılan bir operasyon olarak nitelendirmiştir. Özellikle zamanlama üzerinde duran Başbakan, gözaltıların seçime az bir zaman kala yapılmasına dikkat çekmiş kısa bir süre önce Gülen hareketi'yle, dersaneler hakkında yapılacak olan düzenleme sebebiyle gerginlik yaşayan hükümet, soruşturmaların bu gerginlikle ilgili olduğunu ve Yargı ile Emniyet'te bulunan Gülen hareketine bağlı personel tarafından, yine Gülen hareketi'nden gelen talimat üzerine bu soruşturmanın başlatıldığını iddia etmiştir. Soruşturmanın bir siyasi operasyon olduğunu iddia eden ve kendi oy tabanında bulunan Gülen Hareketi'ni hedef gösteren hükümet yetkilileri, hareketin yürütme ve yargı içine sızdığını ve bir "paralel devlet" hüviyetini aldığını iddia etmiştir. Gözaltıların başlamasından kısa süre sonra da, iddia edilen paralel devlet yapılanmasına önlem gerekçesiyle Emniyet'te, Yargı'da ve TİB, TRT, BDDK gibi bazı kamu kurumlarında birçok personel görevden alınmış veya personelin görev yeri değiştirilmiştir. Soruşturmanın ardından Gezi Dayanışması ve sendikalar tarafından Gezi Parkı eylemlerine benzer küçük çaplı protesto eylemleri düzenlenmiştir.(<http://tr.wikipedia.org>)

Derin ekonomileri örgütleyen bu oligarşik yapılar 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren bütün dünyada etkili olmuşlardır. Bu anlamda uzun ve köklü bir geçmişe sahip olan Türkiye'de bu yapıyı değiştirmeye / dönüştürmeye yönelik her çaba ciddi bir dirençle karşılaşmış ve sonuçsuz kalmıştır. Bu çabalardan en önemlisi son 11 yıllık iktidar döneminde sergilenmiştir. Bu anlamda 17 Aralık'ta başlayan operasyonların uzun süre bekletilerek seçim dönemine denk getirilmesi olayın siyasi mühendislik yönünü öne çıkarmaktadır. Türkiye'nin ekonomik ve siyasi tarihi yolsuzluk ve kayırmalar açısından oldukça sorunludur.

4.8.1. 17 Aralık Darbe Girişiminin Ekonomik Yönden Etkisi

17-18 Aralık günlerine damgasını vuran en önemli iki gelişmeden birincisi FED 'in aylık 85 milyar ABD Doları olan tahvil alım miktarını Ocak 2014'den itibaren 10 milyar ABD Doları azaltarak 75 milyar ABD Dolarına indirmek kararını alması, ikincisi ise 17 Aralık'ta

başlatılan ve hem siyaseti hem de finansal piyasaları dalgalandıran yolsuzluk iddialarına dayalı operasyonlar olmuştur.

Bu süreç Türkiye piyasalarının gelişmekte olan ülkeler grubundan hızla negatif ayrışmasına, kur, faiz ve borsa boyutlarıyla sert iniş -çıkışların yaşanmasına neden olmuştur.

Gösterge	16.12.2013 Pazartesi sabahı	20.12.2013 Cuma akşamı	İki Tarih Arası Değişim (Türkiye açısından, %)
USD kuru (TL)	2,04	2,09	-2,5
Euro kuru (TL)	2,81	2,86	-1,8
Kur sepeti (1/2 USD + 1/2 EUR)	2,42	2,47	-2,1
USD EUR Kuru (USD)	1,38	1,36	1,4
BIST 100 Endeksi	74.065	69.573	-6,1
Gösterge Faiz (%)	8,92	9,61	7,7
CDS Primi (Baz Puan)	188	221	17,6

Tablo:4.5. Fed Kararları ve Yolsuzluk İddialarının Ekonomik Parametrelere Etkisi

CDS Primleri (Baz Puan)	16.12.2013 Pazartesi sabahı	20.12.2013 Cuma akşamı	İki Tarih Arası Değişim (%)
Türkiye	188	221	17,6
Brezilya	182	179	-1,6
Endonezya	216	212	-1,9
Güney Afrika	194	193	-0,5

Tablo:4.6. CDS Primlerinde Meydana Gelen Değişme

Yukarıdaki tablo hafta başı ve sonu itibariyle Türkiye'nin içinde yer aldığı Hindistan dışındaki kırılğan beşlinin CDS primlerini sergilemektedir (Hindistan verileri düzenli olmadığı için buraya alınamadı.) Tabloya göre geçtiğimiz hafta içinde Türkiye'nin CDS primi yüzde 17,6 oranında artarken diğer ekonomilerin CDS primlerinde düşüş meydana gelmiştir. Yani öteki ekonomiler haftayı risklerini azaltarak geçirirken Türkiye'nin risklerinde ciddi artış algılanmış. Bu bize yolsuzluk iddia ve soruşturmalarının yarattığı etkiyi açıkça göstermektedir.

Beşinci Bölüm

5.Sonuç

Günümüzde demokratik ülkelerin en önemli problemi, siyasi istikrarla ekonomik göstergeleri birbirinden bağımsız olarak kesin çizgilerle ayıramamalarıdır. Ülke ekonomisine etki eden parametrelerin başında gelen siyasi iktidarlar ve bu iktidarların görevde olduğu dönemlerde meydana gelen siyasi tabanlı olayların ekonomik göstergeler üzerine etkileri irdelenmiştir.

Türkiye 24 Ocak 1980 kararları ile ekonomik liberalizasyon sürecine girmiştir. Bununla birlikte dışa açık bir ekonomi ve serbest bir dış ticaret politikasına geçilmiştir. 1980’li yıllardan itibaren dünya gündeminde yer alan özelleştirme uygulamaları, özellikle gelişmekte olan ülkelere yabancı sermaye girişlerinde önemli rol oynamıştır.

Özelleştirme ile yabancı yatırımcılar sabit bir yatırımı komple satın alabilecekleri gibi (direk doğrudan yatırım), o yatırıma ait menkul değerlere yatırım yaparak, o kuruma sermayedar olarak da ortak olabilirler. Böylelikle kurumların elde ettiği kazançtan paylarını almaktadırlar. Ancak menkul kıymetlere yatırım yapan yatırımcılar istikrarsız ortamlarda likiditelerini daha güvenli gördükleri piyasalara taşımaktadırlar.

Sermayenin yurtdışına çıkarılması ve iç piyasada oluşan likidite ihtiyacı faiz oranlarını yukarı doğru hareketlendirmekte olup bu artış sosyoekonomik anlamda sermaye çarpıklığına zemin hazırlamaktadır.

Türkiye Ekonomisinin istikrarsız olduğu dönemlerde gerçek yabancı yatırımcıların yurtdışına çıkmasından sonra bazı çıkar çevreleri devreye girerek ülke ekonomisinin parametrelerini lehine çevirecek şekilde spekülasyon hareketlerinde bulunmaktadırlar.

Siyasi iktidarların gerek yönetim şekilleri gerekse de dönemlerinde ortaya atılan görüş ve düşünce farklılıkları bahane edilerek oluşturulan istikrarsız ortamlarda birtakım spekülasyon hareketlerle ekonomik istikrarsızlığa ve bu oluşan istikrarsız kısa dönemde rant elde edilmeye çalışılmaktadır.

Tablo:4.10. 17 Aralık 2013 Halk Bankası Hisse Senedi

Halk Bankası Genel Müdürü'nün de gözaltına alındığı yönündeki haberler borsaya da yansdı.

Halk Bankası'nın hisseleri çok sert bir şekilde düştü. Halk Bankası hisselerinin 2008'den bu yana en sert düşüşü yaşandı. Türkiye'nin halka açık tek kamu bankası niteliğindeki Halkbank'ın hisselerinde operasyonun başladığı 17 Aralık'ta bir önceki güne göre yüzde 12,34 oranında değer kaybı oluştuğuna işaret edilen çalışmada, Bankanın 216 Aralık'ta 19,75 milyar lira olan bankanın piyasa değerinin 23 Aralık'ta 16,19 milyar liraya, 27 Aralık'ta ise 14,6 milyar liraya düştüğü hesap edilmiştir. Böylece söz konusu dönemde 5,2 milyar lira azalma yaşanmıştır. (<http://yenisafak.com.tr>)

Merkez Bankasının faiz oranlarını artırmama yönündeki kararlılığına rağmen 17 Aralık 2013 operasyonu öncesinde %8,92 olan gösterge faiz oranı %10,36 ya yükselmiştir. Bu oran son iki yılın en yüksek düzeyindedir. Faizlerdeki bu artışın Hazine'ye 8 milyar TL'lik ilave bir maliyet yüklediği belirtilmiştir.. TCMB'nin önünde iki seçenek vardı. Birincisi, bir haftalık repo ve gecelik fonlama faizi üzerinden piyasada faiz oranlarını yükselterek bir

tarafından tasarrufları artırıp kredi kullanımını azaltmak, diğer taraftan da dışarıya sermaye çıkışlarını caydırmaktı. İkinci seçenek ise faiz oranlarını değiştirmeyip döviz piyasasına müdahale etmektir. Gerek Gezi Olayları, gerekse 17 Aralık sonrasında Merkez Bankası faizleri değiştirmek yerine kura müdahale etmeyi tercih etti. Yani kurları bastırmak için faiz oranlarını artırmayarak döviz piyasasındaki spekülasyon saldırılarını döviz satışı yaparak karşılamaya çalışmıştır. (<http://asem.org.tr>)

Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Ali BABACAN da 15 Ocak 2014 tarihinde 6. Büyükelçiler Konferansında yaptığı konuşmada, OVP 'yi anımsatmış ve gelecek 3 yılın en önemli hedefinin cari açığı azaltmak olduğunu, bunun gerçekleştirilebilmesi için tasarrufları artırmak ve kaynakları verimli alanlara yönlendirmenin yanı sıra enflasyonu düşürmek ve mali disiplini korumanın da önemli hedefler arasında yer aldığını belirtmiştir. Türk Lirası'nın değer kaybının artması halinde enflasyon ve faiz beklentilerinin bozulması, varlık değerlerinin gerilemesi nedeniyle bilançoların yıpranması, paranın devir hızında yaşanacak düşüşün borç alacak zincirini kırmakla kalmayıp ekonomi üzerinde aşağı yönlü baskılar yaratması ve içinden çıkılması güç bir kısır döngüye sürüklenmesi tehlikesi kaygı vermeye devam etmektedir. Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Bakan Ali BABACAN'IN bu konudaki değerlendirmesi ise "ekonomideki daha büyük hasarları önleme açısından kurun inip çıkmasının çok önemli bir şok absorbe etme mekanizması olduğu, bunun araçlardaki airbag'e (hava yastığı) benzediği ve başka alanlarda oluşabilecek kalıcı hasarları kur artışının önlediği" şeklindedir. (<http://www.tmb.org.tr>)

Bununla birlikte Başbakan Erdoğan'ın Merkez Bankası'nın faiz indirmesi gerektiğini dile getirmesi üzerine Merkez Bankası Başkanı Erdem Başçı'nın enflasyon görünümüne ve küresel gelişmelere bağlı olarak kademeli faiz indirimine gidilebileceğini belirtmesi tüm Türk varlıklarına alım getirmiştir. Bu süreçte Dolar/TL 2.2588'den 2.10 seviyesinin altına, döviz sepetinin 2.6910'dan 2.4845'e, gösterge kıymet faizinin ise 200 baz puan düşerek 2 haneli rakamların altına %9.73'e inmiştir.

Temmuz ayından bu yana gerileme eğiliminde olan yıllık TÜFE artışı Aralık ayında %7,40 seviyesine ulaşmıştır. Böylece, 2013 yılında enflasyon TCMB'nin yılsonu tahmini olan %6,8'in üzerinde gerçekleşmiştir. Aralık ayında belirgin bir şekilde hızlanan yıllık ÜFE ise %6,97 ile son 19 ayın en yüksek seviyesine çıkmıştır. Aralık ayında ÜFE %1,11 ile Haziran ayından bu yana en hızlı artışını kaydetmiştir. Bu dönemde, tarım ve avcılık ile gıda ve içecek ürünleri imalatı sektöründe kaydedilen fiyat artışları enflasyona en fazla katkıyı sağlamıştır. (<http://ekonomi.isbank.com.tr>).

Kaynakça

Kitaplar

AHMAD, F., (1995), **Modern Türkiye' nin Doğuşu**, Sarmel Yayınları, İstanbul.

TANÖR, B., (2000), "Siyasal Tarih (1980-1995)", **Türkiye Tarihi 5: Bugünkü Türkiye Tarihi 1980-1995**, Yayın Yönetmeni: Sina Akşin, 3. Basım, Cem Yayınevi, İstanbul.

Tezler

Akın, Ş. **28 Şubat Süreci ve Batı Medyasındaki Algılaması**, Karaman, Yüksek Lisans Tezi Ekim 2011

Cizrelioğulları, M.N, **Türkiye'de Liberalizm (1980-1999) Neo-Liberal Politikaların Türk Politik Ekonomisine Etkileri**, Ankara, Yüksek Lisans Tezi Mayıs 2013

Eştürk, Ö. **Türkiye'de Liberalizm: 1983-1989 Turgut Özal Örneği**, Hatay, Yüksek Lisans Tezi Temmuz 2006

KOÇAK, S. (2006), **Döviz Kurundaki Değişikliklerin Ekonomik Etkileri**, Kahramanmaraş, Yüksek Lisans Tezi Eylül 2006

Elektronik Makaleler

[Akgün, B. \(Yaz-Güz 2006\). Türkiye'de Merkez Sağ Siyaset Geleneği ve Ak Parti, Muhafazakar Düşünce Yıl:3 S.9-10](#)

[Celasun, M. \(2002\). 2001 Krizi, Öncesi ve Sonrası: Makroekonomik ve Mali Bir Değerlendirme <http://content.csbs.utah.edu/~ehrbart/erc2002/pdf/i053.pdf>](#)

[Gürkaynak, S \(2013\). Gezi Olayları ve Türkiye Ekonomisi, Bilim Akademisi Derneği-34, <http://bilimakademisi.org/wp-content/uploads/2013/08/Gezi-Olaylar%C3%84%C2%B1-ve-T%C3%83%C2%BCrkiye-Ekonomisi.pdf>](#)

2013'ün Mirası: **Belirsizlik ve Kaygılar Siyaset ve Ekonomide Yeni Bir Döneme Girerken** (Ocak 2014) http://www.tmb.org.tr/arastirma_yayinlar/tmb_bulten_ocak2014.pdf

[Karagöl, E.T. ve Karahan, H. 17 Aralık'la Gelen Dejavu:17.Yılında 28 Şubat Süreci ve Ekonomi \(Şubat:2014\) \[http://file.setav.org/Files/Pdf/20140227143032_17-aralik%E2%80%99la-gelen-dejavu-17.-yilinda-28-subat-sureci-ve-ekonomi-pdf.pdf\]\(http://file.setav.org/Files/Pdf/20140227143032_17-aralik%E2%80%99la-gelen-dejavu-17.-yilinda-28-subat-sureci-ve-ekonomi-pdf.pdf\)S.34](#)

[Serdengeçti, S \(2007\). 2007 Yılı İtibari ile Türkiye Ekonomisinin Genel Değerlendirmesi,](#)

[Tepav İstikrar Enstitüsü Direktörü-1,](#)

<http://www.ilk250.org.tr/document/2007/makaleler/09%202007%20Y%C4%B1%C4%B1%20T%C3%BCrkiye%20Ekonomisi%20Genel%20De%C4%9Ferlendirmesi-S%C3%BCreyya%20SERDENGE%C3%87T%C4%B0.pdf>

Turan, Z. (2005).**Türkiye Ekonomisinde Kasım 2000-Şubat 2001 Krizleri**, <http://www.tuhis.org.tr/dergi/agustos2005/makalezaturan.pdf>

[Yılmaz, N \(2012\). Bir Postmodern Darbe Portresi: 28 Şubat, 28 Şubat Süreklilik ve Kopuş/Binyılın Sonu-1, \[http://nuhyilmaz.files.wordpress.com/2012/02/nuh-yilmaz_bir-postmodern-darbe-portresi_28-subat.pdf\]\(http://nuhyilmaz.files.wordpress.com/2012/02/nuh-yilmaz_bir-postmodern-darbe-portresi_28-subat.pdf\)](http://www.tuhis.org.tr/dergi/agustos2005/makalezaturan.pdf)

Kurum-Dernek Raporları

AVCI, Nihal; “**Bütçe ve Para Politikalarının Makroekonomik Etkileri**”, Devlet Bütçe Uzmanlığı Araştırma Raporu*, Maliye ve Gümrük Bakanlığı, Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü, Ankara, Ekim, 1988 s.53-54.

Mazlumder (2014). **Taksim Gezi Parkı Olayları Raporu Mazlumder İstanbul Şubesi**<http://istanbul.mazlumder.org/webimage/gezi-parki-raporu.pdf>

Stratejik Araştırmalar Enstisüsü (2014). **Siyasi Değişim Kaçınılmaz**. http://www.turksae.com/sql_file/341.pdf

Stratejik Düşünce Enstitüsü (2014). **Taksim Gezi Parkı Eylemleri Raporu**, <http://www.sde.org.tr/userfiles/file/SDE%20Taksim%20Gezi%20Park%C4%B1%20Raporu%20Haziran%202013.pdf>

Sürelî Yayınlar

Bulut, S. (10 Mayıs 2009). **27 Mayıs 1960 tan Günümüze Paylaşılmayan Demokrat Parti Mirası**, SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:19, Sayfa: 73-90.

Çınar, Y. (Eylül-Ekim 2011). **Turgut Özal Ve Ak Parti Dönemi Türk Dış Politikasına Teorik Bir Bakış Örneği: Liberal Düşüncenin Türk Dış Politikasına Etkisi**, Akademik Bakış Dergisi, Sayı:26

Ortadoğu Analiz (Temmuz 2013). Gezi Parkı Olayları ve Türk Dış Politikası, Cilt:5 S.55

Öksüz, A. (24 Şubat 2001). **Solyol-m Senaryosu**. Aksiyon Haftalık Haber Dergisi Sayı:325 Şubat 2001 s.1-4

Öztürk, S ve Özyakışır, D. (1 Ekim 2005). **Türkiye Ekonomisinde 1980 Sonrası Yaşanan Yapısal Dönüşümlerin... Değerlendirilmesi**, Mevzuat Dergisi, Sayı:94, Sayfa:8-14.

Sambur, B. (2013). **Gezizm, Kolektivizm ve Antidemokrasi**, Liberal Düşünce, Yıl:18 Sayı:71 S.181-186

TOKGÖZ, Erdiç; **Türkiye’ nin İktisadi Gelişme Tarihi**, imaj Yayınevi, 6. Baskı, Ankara, 2001. 19 Mayıs Üniversitesi, İİBF Dergisi (hakemli), Cilt:II, Sayı:1, Temmuz 2000, s.75-93

Turan, Z. (2011) **Dünyadaki ve Türkiye’deki Krizlerin Ortaya Çıkış Nedenleri ve Ekonomik Kalkınmaya Etkisi**. Niğde Üniveristesi İİBF Dergisi Cilt:4 Sayı:1 S.56-80

İnternet Kaynakları

Academia.(2014)**1980SonrasıEkonomideYaşananYapısal**http://www.academia.edu/526255/6/1980_SONRASI_TURKIYE_EKONOMISINDE_YASANAN_YAPISAL_VE?wb48617274=7DC54645

Academia. (2014)**Turgut Özal** http://www.academia.edu/2517300/Turgut_Ozal

Aksaray Üniversitesi (2014).**Bir Ekonomik ve Siyasi Karabasan: 28 Şubat Süreci**<http://acar.aksaray.edu.tr/agenda.asp?ShowDetail=Yes&AgendaId=10>

Amargi. (2014) 12 Eylül ve Toplum Üzerindeki Etkisi <http://www.amargi.blogcu.com/12-eylulun-toplum-uzerindeki.../1398211>

Ankara Siyasal ve Ekonomik Araştırmalar Merkezi (2014). **Ekonomik Kaos Senaryoları ve 17 Aralık 2013 Operasyonu,**

<http://asem.org.tr/tr/publication/details/85/Ekonomik-Kaos-Senaryolar%C4%B1-ve-17-Aral%C4%B1k-2013-Operasyonu>

Ankara Strateji (2014). **Balyoz Davası nedir?** <http://www.ankarastateji.org/haber/balyoz-davasi-nedir-258/>

Atatürkçü Düşünce Derneği (2014). **17 Aralık Operasyonlarının Gün Gün Gelişimi,** <http://add.org.tr/?p=3821>

Aydınlık Gazetesi (2014). **Erdoğan'dan Ergenekon Yorumu: Paralel Yapı Görevini İcra Etti.** <http://www.aydinlikgazetesi.com/guendem/35385-erdogandan-ergenekon-yorumu-paralel-yapi-gorevini-icra-etti.html>

CNBCE (2014). **Fed Açıklaması ve Gezi Parkı Olaylarının Piyasalara Etkisi** <http://www.cnbce.com/yorum-ve-analiz/dr-mahfi-egilmez/fed-aciklamasi-ve-gezi-parki-olaylarinin-piyasalara-etkisi>

Dünya Bülteni. (2013) **12 Eylül Darbesi** <http://www.dunyabulteni.net/haber/204563/12-eylul-askeri-darbesine-giden-surecte-neler-yasandi->

Dünya Bülteni. (2013) **24 Ocak Kararları** <http://www.dunyabulteni.net/haberler/244303/turkiye-ekonomisinin-kirilma-noktasi-24-ocak-istikrar-kararlari>

Emine Abdullah Turhan wordpress. (2013) **2000 Kasım Krizi ve Sonrası** <http://www.emineabdullahturhan.wordpress.com/.../2000-kasim-krizi-ve-sonrasi>

Ergenekon (2014). **Hrant Dink, Rahip Santoro Cinayetleri ve Ergenekon** <http://www.ergenekonteror.com/read.php?id=129>

Eyupavcı (2014). **Anavatan Dönemi Türkiye Ekonomisi,** <http://eypavci.blogspot.com.tr/2010/12/anavatan-donemi-turkiye-ekonomisi.html>

Gizliİlimler (2014). **28 Şubat Süreci ve 28 Şubat Postmodern Darbesi**, <http://gizliilimler.tr.gg/28-%26%23350%3Bubat-S.ue.reci-ve-28-%26%23350%3Bubat-Postmodern-Darbesi.htm>

Haberarz (2014). **28 Şubat ve Ekonomiye Etkisi**, <http://www.haberarz.com/yorum/28-subat-ve-ekonomiye-etkisi-h11017.html>

Habertürk/Ekonomi(2014). **28 Şubat** <http://ekonomi.haberturk.com/para/haber/733883-28-ubat>

Hürriyet (2014). **28 Şubat** http://dosyalar.hurriyet.com.tr/haber_resim_3/28subat_27nisan_raporu.pdf

Hürriyet. (2014) **Balyoz Davası Nedir?** <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/21514407.asp>

İşbankası/Ekonomi (2014). **Enflasyon Gelişmeleri- Aralık 2013**, http://ekonomi.isbank.com.tr/UserFiles/pdf/eg_201312.pdf

Kibritçiöğlü (2014). **Türkiye’ye “Sıcak Para” Girişleri (1989-2013) ve “Gezi Parkı Olayları”** <http://kibritcioglu.com/iktisat/blog/?p=3649>

Köklüdeğişim (2014). **17 Aralık, AK Parti ve Cemaat Çatışmasında Zirve**<https://www.kokludegisim.net/makaleler/17-aralik-ak-parti-ve-cemaat-catismasinda-zirve.html>

Lightmillennium.(2014). **Bir Güzel İnsan Turgut Özal** http://www.lightmillennium.org/summer_05/KO_TOzal2.html

Mahfiğilmez (2014). **2013’ün Piyasalar Açısından Özeti** <http://www.mahfiğilmez.com/2014/01/2013un-piyasalar-acsndan-ozeti.html>

Makdiş.(2014).**Siyasi Krizler Ve Ekonomik Maliyetleri**, <http://makdis.pamukkale.edu.tr/kriz.htm>

Marksist Arşiv (2014). **Hrant’ ın Katili Ergenekon Çetesi**, <http://arsiv.marksist.org/haberler/6051-hrant-dinki-kimler-oldurdu-hakimlerin-goremedigi-orgut>

Memleketmeselem.(2014) **1920’den Günümüze Türkiye Cumhuriyeti Siyasi Tarihi** <http://memleketmeselem.blogcu.com/1920-den-gunumuze-turkiye-cumhuriyeti-siyasitarihi3/10573803>

Milliyet (2014). **AK Parti Kapatılmasın Kararı Çıktı**. <http://www.milliyet.com.tr/default.aspx?aType=SonDakika&ArticleID=972729>

Nasname (2014) **Kim kimi sattı**. <http://www.nasname.com/a/ak-parti-icin-kapatma-davasi-acildi>

Onurtuna. (2013) **1980 Sonrası Türkiye** <http://www.onurtuna.net/1980-sonrasi-turkiye.html>

Politika Akademi. (2013) **1980'den Günümüze Türkiye**

<http://politikakademi.org/2011/09/12-eylul-1980den-gunumuze-turkiye/>

Politika Akademi. (2013) **6 Kasım 1983 seçimi** <http://politikakademi.org/2011/02/6-kasim-1983-tarihli-genel-secim-ve-anavatan-partisi/>

Research Turkey(2014). **Ergenekon Davası Üzerine Bir Değerlendirme** <http://researchturkey.org/tr/an-assessment-of-the-ergenekon-case/>

YeniŞafak (2014). **28 Şubat Yıkımının Nedenleri ve Sonuçları,** <http://www.yenisafak.com.tr/yorum/28-subat-yikiminin-nedenleri-ve-sonuclari-369893>

Wikipedia (2014). **Adalet ve Kalkınma Partisi.** http://tr.wikipedia.org/wiki/Adalet_ve_Kalk%C4%B1nma_Partisi

Weblodi (2014). **Anaptaki Değişim ve Koalisyonlar Dönemi** <http://www.weblopedi.com/anaptaki-degisim-ve-koalisyonlar-donemi>

7/24 Hukuk.(2014) **Dava Nasıl Başladı** (Ergenekon) <http://www.7-24hukuk.net/onemli-davalar/ergenekon-davas/dava-nasil-basladi>